ROBERT HÖCKERT

VǪLUSPÁ

OCH

VANAKULTEN

II

UPPSALA OCH STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
(I DISTRIBUTION)

VǪLUSPÁ

OCH

VANAKULTEN

AF

ROBERT HÖCKERT

II

UPPSALA 1930
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
27126

Viktor Rydberg

In memoriam

Poscimur.

I Arkiv för nordisk filologi, 43:e bandets första häfte, har docenten i nordiska språk vid Uppsala universitet Elias Wessén offentliggjort en kritik af min den 27 maj 1926 i Uppsala såsom gradualafhandling ventilerade undersökning Vǫluspá och vanakulten I. Kritiken framföres med stor auktoritet, och domen lyder, att om också afhandlingen "innehåller enstaka tänkvärda synpunkter och uppslag", måste man dock "ställa sig starkt kritisk" till den "som helhet". Ses detta uttalande i samband med den föregående och efterföljande kritiken, hvilken tydligen är afsedd att vara tillintetgörande, kan meningen knappt vara någon annan än den, att afhandlingen är i grunden misslyckad. Detta besked gafs mig i hvarje fall rent ut vid disputationen, då herr Wessén, som först utsetts till fakultetsopponent, men i sista stund fick förhinder, uppträdde som extra opponent — med samma auktoritet och med hufvudsakligen samma argumenter som nu i skrift. För saken själf kan det endast vara till gagn att han skriftligen fixerat sina anmärkningar. Skriftspråket eger, som man vet, vissa bestämda företräden framför det talade ordet. Det är bland annat svårare att komma ifrån. "Hvad jag hafver skrifvit, det hafver jag skrifvit", sade på sin tid den romerske prokuratorn. Jag skall i det följande begagna mig af detta

skriftspråkets företräde till logisk belysning af herr Wesséns kritik.

Strax efter det nyss anförda totalomdömet läses (sid. 80): "Grundfelet är nog bristande kunskaper om fornnordiskt språk och fornnordisk kultur." Om här med "bristande kunskaper om fornnordiskt språk" åsyftas, att jag icke är lingvist, medgifves gärna, att omdömet är riktigt. Jag gör icke anspråk på att vara något annat än myt- och religionsforskare. Djupare språkhistoriska studier har jag icke drifvit och eger ingen som helst färdighet i konsten att göra etymologier. Men äro verkligen dylika studier och dylik färdighet under alla förhållanden nödvändiga för myt- och religionsforskaren? Jag tillåter mig neka detta. Är det fråga om mytiska och religiösa texter affattade på ett i lexikografiskt och grammatiskt hänseende ännu föga utforskadt språk, där tolkningen af texten ofta måste gå hand i hand med fastställande af språkets ordförråd och grammatik, är gifvetvis den fullt utbildade lingvisten den ende som kan med framgång utföra forskningsarbetet. Annorlunda förhåller det sig med ett vetenskapligt så genomarbetadt språkområde som det fornisländska. För fornisländskan och särskildt för Eddasångernas språk ega vi numera så ypperliga lexikografiska och grammatiska hjälpmedel, vetenskapliga texteditioner, kommentarer och öfversättningar, att det för en myt- och religionsforskare, om han eljest är förtrogen med språket, ej bör erbjuda större svårighet att utan språkhistorisk apparat läsa och förstå Eddasångerna än t. ex. för en filosof att utan dylik apparat läsa och förstå Platon.

Yrkandet på färdighet hos myt- och religionsforskaren i konsten att göra etymologier har sin grund i en ur metodologisk synpunkt farlig öfverskattning af de etymologiska förklaringarnas värde. Jag nekar ej, att fall kunna finnas, då en etymologisk förklaring skulle kunna tjena myt- och religionsforskningen till ledning. Men dessa fall torde vara mycket få, ej flere än att den etymologiskt otränade forskaren lätt kan finna hvad han tarfvar bland den mängd af etymologiska förslag som finnas i den af lingvister författade mytologiska och grammatiska litteraturen eller, om denna skulle svika, genom att rådfråga en lingvistisk fackman.

Säkert är att en efter konstens alla regler gjord etymologi ej kan utgöra bevisningsgrund, när det gäller att fastställa ett historiskt individuum, t. ex. en myt. Etymologien i och för sig är en rent formell skapelse. Den kan vara riktigt eller oriktigt gjord, men den formella regelriktigheten är ingen borgen för etymologiens reala riktighet. En riktigt gjord etymologis reala riktighet kan afgöras endast genom historisk kunskap om den sak det etymologiskt förklarade ordet betecknar. Den väg logiken bjuder går icke från ord till sak, utan från sak till ord.

För att belysa det sagda väljer jag ordet *vanir,* namnet på de mytiska väsen till hvilka Njord, Fröj och Fröja räknas. Enligt språkliga auktoriteter synes detta ord, formellt etymologiskt sedt, kunna hafva minst åtta olika betydelser: 1) 'de sköna' (W. Golther), 2) 'de ljusa' (E. Mogk), 3) 'de mörka' (E. H. Meyer), 4) 'de som äro i saknad af något' (E. H. Meyer), 5) 'åkerbrukare' (R. Meringer), 6) 'skogsgudar' (Fr. Kauffmann), 7) 'sjögudar' (A. Noreen), 8) 'vännerna' (R. Much). Det säger sig själf, att om det

öfver hufvud är möjligt att vetenskapligt fastställa den riktiga etymologien af ordet *vanir,* måste det på förhand, oberoende af alla etymologier, vara historiskt fastställdt hvad slags väsen vanerna föreställdes vara. Med andra ord: den etymologiska förklaringen måste stödja sig på en mytologisk och religionshistorisk, icke tvärtom.

Men på samma sätt förhåller det sig i själfva verket med alla mytologiska och religionshistoriska begrepp. Om det icke funnes några myter som otvetydigt ställde Tor i förbindelse med åskan, skulle man icke på grund af ordets etymologi kunna vetenskapligt fastställa, att han hade med åskan att göra. Den gängse etymologiska förklaringen af hans namn vore då att betrakta blott som en formell möjlighet vid sidan af andra formella möjligheter, åtkomliga eller icke åtkomliga enligt kända s. k. ljudlagar.

Religionshistorien, till hvilken jag räknar mytforskningen för så vidt den rör myterna såsom historiskt gifna religiösa föreställningar, är ingen lingvistisk disciplin, utan en självständig vetenskap, som har sin egen metod och kräfver en alldeles särskild utrustning. Till denna utrustning hör, utom språkkännedom i den omfattning ofvan antydts, bland annat och framför allt grundliga kunskaper i allmän religionshistoria, äfvensom i psykologi, etnologi och filosofi, särskildt religionsfilosofi och religionshistoriens filosofi.

Huruvida herr Wesséns språkliga kritik på enskilda punkter i afhandlingen ger honom rätt att hos mig förutsätta "bristande kunskaper om fornnordiskt språk" i annat än rent språkhistoriskt hänseende är den följande antikritiken afsedd att klargöra.

Men afhandlingen förmodas äfven röja "bristande kunskaper om fornnordisk kultur". Innebörden häraf utlägges närmare i fortsättningen sålunda: "Förf. har gått till väga ungefär som om vi ägde blott en enda källa och den enda vägen vore att genom minutiös analys borra sig in i dess hemligheter. För min del tror jag icke att vi ha mycket att hoppas av denna metod. Den ökade insikt i Vsp:s innehåll och mening, som vi kunna hoppas av framtiden, få vi nog snarast vänta genom ett fördjupat inträngande i forntidens kultur över huvud taget."

Då detta uttalande — möjligen med ett undantag, hvilket i det följande skall tillbörligen beaktas — är det enda hvari denna min okunnighet beröres, hade det varit önskvärdt, att kritikern med större klarhet påtagligt sagt ifrån hvad han möjligen kan mena. Hvilka äro de källor jag underlåtit nyttja? Från hvad håll är det ljus att vänta som skulle kunna gifva ökad insikt i Vǫluspás innehåll och mening? Jag begriper icke heller, hur någon kan påstå, att jag "gått till väga som om vi ägde blott en enda källa och den enda vägen vore att genom minutiös analys borra sig in i dess hemligheter". I den första, väsentligen mytologiska delen af min Vǫluspáundersökning har jag tvärtom för diktens tolkning anlitat en mångfald andra källor. Sålunda har jag bland annat, delvis med minutiös analys, afhandlat Snorres saga om jätten som byggde en ringmur kring Valhall, myten om Heiðrún i Grímnismál 25, myten om Heiddraupnir i Sigrdrífumál 13, myten om Heimdall i Hyndloliód 35, 38, 43 och 44, myten om Yggdrasels tre rötter i Grímnismál 31, myten om Mímameiðr i Fjǫlsvinnsmál 20 och myten om Odens mjödrof i Hávamál 104—110. Får jag tillfälle att

utarbeta och offentliggöra undersökningens tredje, väsentligen kulthistoriska del, skall jag fortsätta på samma väg, den minutiösa analysens, och kommer därvid, liksom i första delen, att stödja mig på en mångfald andra källor och kulturdokumenter, bland annat på Saxo och Adam af Bremen samt, såsom jag hoppas, på vissa resultater vunna af den arkeologiska forskningen, särskildt vid utgräfningarna å det hedna kultområdet i Gamla Uppsala, enligt min mening vanakultens hufvudsäte i Norden och skådeplatsen för de händelser som gifvit upphof till Vǫluspádikten. Jag undrar om kritikern lika bestämdt som nu jag kan peka på sina källor. Det är lätt att säga tulipanaros; men med allmänna talesätt och väsenslösa abstraktioner föres icke vetenskapen framåt.

Så till vida har dock i undersökningens första del Vǫluspá för mig varit och kommer allt jämt i fortsättningen att vara den enda källan, som det är just denna källa jag gjort till min uppgift att religionshistoriskt tolka, och hvarje litterärt dokument, särskildt en skaldeskapelse, först och främst bör, om möjligt, förstås ur sig själf. Jag har därvid valt analysens väg, emedan denna är den enda vetenskapen känner, när det gäller att begripa ett historiskt aktstycke, helst när detta såsom i föreliggande fall är till sitt innehåll dunkelt. Att min analys stundom blifvit minutiös kan gifvetvis i och för sig icke betraktas som ett fel. Är den oriktig, tillkommer det den vetenskapliga kritiken att uppvisa detta och helst om möjligt genom en riktig analys ersätta den oriktiga. Eller kan det vara herr Wesséns mening, att år 1926, när min afhandling utkom, Vǫluspádikten redan var tillräckligt analyserad och att "den ökade insikt i Vǫluspás innehåll och

mening, som vi kunna hoppas av framtiden", måste komma utifrån och icke röra själfva sammanhanget i dikten?

I den inledning Otto von Friesen gifvit sin öfversättning af Vǫluspá i Söderbloms Främmande religionsurkunder i urval och öfversättning läses:

"En outtömlig rikedom af myter hade de gamla nordborna i förråd som svar på tillvarons dunkla, men på lösning — lika mycket i forntiden som nu — pockande gåtor. Ett antal af de viktigaste af dessa myter har den store skald, som diktat Vålu spā, i knappast tänkbara form framställt, väl vetande att hans åhörarkrets ägde förmågan att utfylla hvad han af konstnärliga skäl utelät. Denna förmåga äga i många fall icke vi: det är endast en ganska måttlig samling af de gamles föreställningar om de 'högsta tingen', som vi känna. Dessa båda krafter — det ordkargas och det okändas — verka på den nutida läsarens fantasi med en styrka, som växer ju mer han söker intränga i dikten. Få dikter ha också blifvit så ofta utlagda och tolkade som denna, och i få finnes ännu så mycket ogjordt för forskningen som i denna."

Så talade år 1908 den försiktigt pröfvande vetenskapen. Jag kan icke finna att sedan dess läget i någon väsentlig mån ändrats. Och jag tillägger: Medlet som kan afslöja för vetenskapen den mening, som dock måste dölja sig bakom 'det ordkarga' och 'det okända', är endast och allenast analys, minutiös logisk analys. Den som väntar på framtidens mirakler väntar nog förgäfves.

Min afhandlings fyra kapitel kritiseras af herr Wessén i den ordning, att först behandlas kapitlen 3 och 4, där-

efter kap. 1 och sist kap. 2. Kap. 2 är en estetiskt stilistisk undersökning af strofbyggnaden i Vǫluspá afseende hela dikten och utan omedelbart sammanhang med bevisningen i det föregående och efterföljande. Äfven jag kan därför vänta med denna del till sist. Däremot stå de tre öfriga kapitlen i omedelbart logiskt förhållande till hvarandra såsom successiva led i bevisningen. I kap. 1 har jag sökt visa, att valan själf i diktens första strof angifver som ämnet för sin sång ett af Oden begånget svek. I kap. 3 har jag påpekat, att i Vǫluspástroferna 26—27 verkligen talas om ett svek begånget inom gudavärlden, samt sökt visa, att den på Snorres auktoritet grundade gängse tolkningen af dessa strofer, enligt hvilken sveket skulle ha bestått i ett af samtlige gudar begånget edsbrott, måste vara oriktig. I kap. 4 har jag sökt visa, att det illdåd, som stroferna 26—27 i dunkla ordalag omtala, enligt valans antydan öfvats af Oden. Har kritikern haft någon anledning att frångå denna logiska ordning, har däremot jag det icke, utan kommer i regel att till bemötande upptaga hans anmärkningar efter deras plats inom denna.

Kap. 1 är en textkritisk undersökning af Vǫluspás första strof i syfte att fastställa den riktiga läsarten i andra halfvisans första verspar. Strofen lyder enligt Codex regius' text såsom denna vanligen uppfattas sålunda:

Hlióðs bið ek allar
helgar kindir,
meiri ok minni
mǫgo Heimdallar!

Vildo at ek, Valfǫðr,
vel fyrtelia
forn spiǫll fira
þau er fremst um man.

Jag öfversätter med bibehåll af originalets ordställning: 'Hören mig alla heliga ätter, högre och lägre söner till Heimdall! Du vill att jag, o Valfader, väl förtäljer gudars och människors forna öden de äldsta jag minnes.'

Enligt Hauksbók lyder andra halfvisan: *vildo at ek Valfǫðrs vél fyrtelia, forn spiǫll fira þau er fremst um man* 'du vill att jag förtäljer Valfaders svek, gudars och människors forna öden de äldsta jag minnes'.

I min afhandling har jag sökt häfda Hauksbóks läsart som den riktiga. Härom säger herr Wessén: «I anslutning till Müllenhoff söker förf. (kap. 1, s. 1—8) i fråga om str. 1 motivera **H**:s läsart. Kritiken mot den gängse uppfattningen, som lancerats av Bugge och stöder sig på **R**, är onekligen i mycket träffande. Ingen skall kunna säga, att det är självklart, vilkendera hdskr:s text som är rätt. Svårigheter yppa sig, vilkendera man väljer.»

Den som läser första meningen i detta uttalande får, om han ej förut känner till Müllenhoffs åsikt, ovillkorligen den uppfattning, att denne i fråga om strof 1 liksom jag följer Hauksbóks text. Så är ej fallet. Müllenhoff följer Codex regius' text, men uppfattar *Valfǫðr* som subjekt och vill i öfverensstämmelse härmed ändra *vildo* till *vil* eller *vilde*, ett ändringsförslag hvars ohållbarhet jag i min afhandling sökt visa. Hvad jag upptagit från Müllenhoff är hemtadt ur hans argumentering mot att uppfatta *Valfǫðr* som vokativ, af hvilken uppfattning

följer, att Oden måste tänkas åhöra recitationen af dikten. Af de invändningar Müllenhoff gjort i detta hänseende har jag med instämmande anfört följande tre:

1. Enligt strofens första halfvisa äro valans åhörare människor.

2. Öfverallt eljest i dikten talas om Oden i tredje personen såsom en frånvarande, undantagandes i strof 29, där ett tidigare sammanträffande med guden omtalas.

3. Om Oden tänkts vara med bland åhörarna, hade valan i sitt tilltal bort vända sig till guden först.

Till dessa Müllenhoffs invändningar har jag ytterligare lagt följande fem, hvilka jag liksom nyss de Müllenhoffska ser mig nödgad här upprepa:

1. Situationen som skapas genom att uppfatta *Valfǫðr* som vokativ är historiskt psykologiskt otänkbar. Oden är visserligen en gud som i synlig måtto uppenbarar sig i människovärlden. Men hans uppenbarelse där sker trolskt och plötsligt, mest inkognito. Att tänka sig honom tillsammans med en skara människor infinna sig hos valan för att lyssna till en lång högtidlig poetisk recitation strider alldeles mot den föreställning om guden som eljest möter i dikt och saga.

2. Äfven därutinnan synes denna text skapa en historiskt psykologiskt otänkbar situation, att guden kommer att gentemot valan intaga en erkänd härskareställning, och att denna otvunget utför hans vilje. Annorlunda och tvifvelsutan äkta mytiskt skildras Odens möte med en vala i Vegtamskviða, där valans slutord till guden äro hån och hot.

3. Uppfattas *Valfǫðr* som vokativ, får Vǫluspá en komposition av högst vidunderlig art: hela dikten blir ett tal ställdt till Oden, och senare hälften af detta tal, stroferna 31 o. följ., en återupprepning af ett annat tal, som vid ett annat tillfälle ställts till samme gud.

4. Andra halfvisans innehåll blir en stilistisk platthet. I den maning Oden hade ställt till valan kommer hufvudvikten att ligga därpå, att hon skulle göra sin sak väl: *vel* är nämligen rimord, till och med hufvudstaf, och som sådant betonadt.

5. Uppfattas *Valfǫðr* som vokativ, kommer denna vokativ, hvilken logiskt och grammatiskt hör till hufvudsatsen, att stå inskjuten i en bisats, till hvilken den icke på något sätt är att hänföra: 'Du vill att jag, o Valfader, väl förtäljer' etc. Man måste ega starkt tvingande skäl för att kunna tillvita valan slik onatur. På rim- och meternöd kan man ej skylla. Både rim och meter kunna tillgodoses genom att helt enkelt flytta *valfǫðr* omedelbart före *at*-satsen. Så har Gering gjort i de af honom ombesörjda upplagorna af Hildebrands Eddaedition. Mot Codex regius' och Hauksbóks samfällda vittnesbörd måste det emellertid anses metodologiskt oriktigt att ändra ordställningen, innan det visats, att den öfverlemnade texten omöjligen kan på ett tillfredsställande sätt tolkas.

På dessa grunder har jag sett mig nödgad att förkasta som orimlig Codex regius' läsart. Därefter har jag vidkommande Hauksbóks läsart *Valfǫðrs vél* sökt visa, att här hvarje annan föreslagen betydelse af *vél* än betydelsen 'svek', ordet taget i egentlig mening, är omöjlig. Härmed är för mig undersökningens problem ställdt: om Vǫluspá verkligen berättar om ett svek begånget af Oden och med den centrala ställning i dikten, att valan i inledningsstrofen kan säga, att det är om detta hennes sång skall förtälja.

Detta och endast detta innehåller min argumentering rörande Vǫluspás första strofs text. Om denna argumentering säger nu herr Wessén, att den är "onekligen i mycket (!) träffande". Då detta säges utan någon som helst redogörelse för denna "onekligen i mycket träffande" argumentering och utan omtalande af de punkter i hvilka den skulle vara "träffande", borgar för omdömets riktighet blott herr Wesséns egen auktoritet. Samma auktoritet är det som talar i hvad som utgör vederläggningen. Herr Wessén fortsätter: "För min egen del har jag icke blivit övertygad av förf:s argumentering, som givetvis i främsta rummet stöder sig på innehållet i det 4. kap." Hvilken betydelse i vetenskapligt hänseende som kan komma att tillmätas detta självbiografiska meddelande beror naturligtvis uteslutande på den auktoritet herr Wessén eger i den lärda världen. Därom kan jag icke yttra mig. Men om hans påstående att argumenteringen "givetvis i främsta rummet stöder sig på innehållet i det 4. kap." kan jag däremot yttra mig. Detta påstående är, s å s o m e n h v a r h ä r o f v a n k a n s e, oriktigt: jag har i min textkritiska undersökning af strof 1 ingalunda i f r ä m s t a r u m m e t stödt mig på innehållet i 4:e kapitlet: jag har i c k e a l l s stödt mig på innehållet i detta kapitel. Äfven om min tolkning af Vǫluspá 26—27 kan visas vara oriktig, är därmed bevisningen i kap. 1 icke vederlagd.

Herr Wessén vänder sig därefter mot min uppfattning, att sista versparet i strof 1 enligt Hauksbóks text, *forn spiǫll fira þau er fremst um man,* är appositionsbestämning till *Valfǫðrs vél* i närmast föregående verspar. Han undrar, om detta är "en rätt naturlig tanke". "'Valfaders svek'", säger han, "omtalas ju enligt förf. först i str. 26—27. Och valan minnes ju mycket som är tidigare: urtiden då endast jättarna funnos, jordens skapelse osv. Detta kunde med skäl kallas 'gudars och människors forna öden, de som jag f ö r s t minnes'."

Denna invändning utgår från den traditionella Vǫluspátolkningens atomistiska helhetsuppfattning af dikten, enligt hvilken denna består af en samling väsentligen kronologiskt ordnade myter skildrande gudars och människors öden från tidens början till ragnarok och världsförnyelsen. Kritikern märker ej, att hans invändning träffar — icke min organiska uppfattning, utan just denna atomistiska uppfattning, som är hans egen. Om valans skildring af urtiden, af jordens skapelse o. s. v. med skäl kan af henne kallas 'gudars och människors forna öden, de som jag f ö r s t minnes' — kan då också med skäl af henne så kallas hvad som berättas i senare delen af dikten, skildringen af framtiden: ragnarok och världsförnyelsen? Eller menar herr Wessén, att valan här glömt hvad hon i strof 1 utlofvade som diktens ämne?

Enligt min uppfattning är Vǫluspá en organiskt enhetlig dikt och 'Valfaders svek' just den tanke, som gör den till detta, behärskande diktens alla delar. Visserligen omtalas eller rättare antydes själfva den svekliga gärningen först i stroferna 26—27, men utan samtliga föregående och efterföljande strofer skulle denna gärnings rätta art ej varda klar för åhörarna. I denna undersöknings första del har jag sökt visa, att Odens svek var ett moment i hans krig mot vanerna, själfva slutmomentet, hvarigenom han besegrar vanakultens högste gud, Heimdall, och tillvällar sig själf den gudomliga öfver-

höghet, som förut tillkommit denne. Hvad kan vara naturligare än att valan i de föregående stroferna omtalar tillkomsten af den heliga ordning som bröts af Oden och dess betydelse för människorna? Hon måste därvid gå tillbaka ända till tidens morgon, ty den ordning som brutits var uråldrig. Först skildras, i strof 3, kaos. Därefter berättar hon, i strof 4, huru gudarna skapade Midgard samt, i stroferna 5—6, om de äro ursprungliga, huru de ordnade solens, månens och stjärnornas gång. Sedan detta gjorts, byggde de sig, enligt stroferna 7—8 a, hus och skaffade sig allahanda kostbarheter, tillbringande sina dagar i sorglös ro. Då uppenbarade sig, enligt strof 8 b, nornorna. Följden häraf vardt, enligt stroferna 9—10, att makterna samlades till rådslag och beslöto skapa dvärgarna. Att dvärgarnas skapelse förtäljes i icke mindre än sju strofer (9—15), af hvilka fem äro uppräkningar af deras namn, har synts oproportionerligt i förhållande till den betydelse dessa mytiska väsen anses hafva i dikten: de omtalas, menar man, endast i 49:de strofens tredje verspar.[1] Man synes därför numera nästan allmänt vilja som interpolation utmönstra detta stycke, helt och hållet eller åtminstone de strofer som innehålla dvärgalistorna. En sådan utmönstring kan icke vara tillåtlig. Utmönstras hela stycket, måste man gifvetvis antaga, att en lucka förefinnes mellan strof 8 och strof 16. Det blir då oförklarligt, hvarför denna lucka utfyllts just med berättelsen om dvärgarnas tillkomst: den roll desse hafva i dikten är ju, menar man, den mest betydelselösa. Utmönstras de strofer, i hvilka dvärgarna uppräknas, blir det oförklarligt, hur någon kunnat komma

[1] Se Detter-Heinzels kommentar!

på den tanken att i en dikt med Vǫluspás majestätiska innehåll inflicka dessa till synes meningslösa namnraddor. Enligt min uppfattning är stycket om dvärgarna en för sammanhanget omistlig beståndsdel af dikten. Redan i min uppsats Vǫluspá och vanakriget i den Norströmska festskriften 1916 har jag uttalat och skall i fortsättningen af nu föreliggande Vǫluspáafhandling söka medels ingående bevisning styrka, att dvärgarna äro identiska med vanerna och inom det kultområde Vǫluspá företräder, vid sidan af Heimdall och öfriga vanagudomligheter, dyrkats såsom frambringare af växtlighet och lif öfver hufvud samt främjare af allt hvad därmed sammanhänger inom naturens olika områden. Här kan denna sats framställas blott som hypotes. Som sådan förklarar den hvad den afser att förklara: strofernas sammanhang i dikten och berättelsens omständlighet i jämförelse med det föregående. Skildra dessa strofer tillkomsten af de väsen, mot hvilka Oden enligt stroferna 21—27 förde krig, är därmed deras sammanhang med dessa strofer gifvet. Sammanhanget med de föregående stroferna är gifvet därmed, att dvärgarna såsom väsen af lägre ordning än gudarna tillkommit genom en gudomlig skapelseakt. Men hypotesen förklarar äfven berättelsens omständlighet. Är strofernas sammanhang med det efterföljande det nu antydda, måste i valans skildring af gudarnas skapande verksamhet skapelsen af dvärgarna ha för henne varit självfva hufvudsaken. Detta uttalar också valan själf, om hon får tala enligt Codex regius' text: medan Burs söner af egen drift skapa en värld ur kaos, sker dvärgarnas skapelse till följd af nornornas ingripande och efter högtidligt beslut af makterna å gudatinget.

I stroferna 16—17 följer en berättelse om de första människornas skapelse. Då emellertid konjunktionen *unz* 'till dess', som inleder stycket, torde sakna anknytning i det föregående, och dessutom strofernas byggnad, såsom jag påpekat i andra kapitlet af denna undersöknings första del, bestämdt skiljer sig från den i Vǫluspá vanliga strofbyggnaden, synas skäl finnas att betrakta dessa strofer som interpolerade. Detta hindrar ej att själfva myten de förtälja kan ha tillhört vanakultens heliga arfsägner.

Med strof 15 respektive strof 17 slutar Vǫluspás första afdelning, hvars hufvuduppgift är att framställa dvärgarnavanerna som legitima gudomsväsen, om ock af lägre rang än de öfriga makterna.

De närmast därpå följande stroferna 18—20 lyda — med uteslutande af de för sammanhanget betydelselösa och tvifvelsutan interpolerade fyra öfvertaliga verser som förtälja nornornas namn — sålunda:

18. *Ask veit ek standa,*
heitir Yggdrasill,
hár baðmr ausinn
hvíta auri;
þaðan koma dǫggvar,
þærs í dala falla:
stendr æ yfir grœn
Urðar brunni.

19. *Þaðan koma meyiar*
margs vitandi,
þriár ór þeim sal
er und þolli stendr.

20. *þær lǫg lǫgðo,*

þær líf kuro,
alda bǫrnom
ørlǫg seggia.

18. 'Ask vet jag stånda, dess namn är Yggdrasel, högt träd öst med skinande guld; därifrån kommer daggen som faller i dalarna: evigt ståndar det friskt öfver Urds brunn.' — 19. 'Därifrån komma mör mångt vetande, tre från den sal som ståndar under trädet.' — 20. 'De fastställde lagar, de korade lif; tidernas barn säga de ödet.'[1]

Om dessa strofers episkt logiska ställning i dikten råder inom Vǫluspáforskningen stor meningsskiljaktighet. Sijmons, Gering och Detter-Heinzel ha i sina Eddaeditioner låtit dem behålla den plats de hafva i Codex regius. Bugge har i Norrœn fornkvæði, i samband med den af honom föreslagna framflyttningen af stroferna 23, 29 1—8

[1] Såsom jag längre fram skall visa, kräfva innehåll och stil, att i sista versen *seggia* är identiskt med *segia* 'säga'. Enligt Finnur Jónsson i den danska omarbetningen af Egilssons Lexicon poëticum förekommer i vissa handskrifter formen *seggia* i stället för *segia*. I Hauksbók läses *ørlǫg at segia*. Vore denna läsart riktig, skulle nornornas fastställande af lagar och korande af lif ske i syfte att säga ödet. Detta är en mytiskt orimlig föreställning. Numera synes *seggia* på detta ställe nästan allmänt uppfattas som genitivus pluralis af *seggr* 'man', hvarvid *ørlǫg* väl skulle vara att betrakta som objekt till *kuro*. En sådan tolkning är ohållbar, särskildt emedan stilens följdriktighet i så fall med hänsyn till det föregående *alda bǫrnom* ovillkorligen kräft *seggiom*, icke *seggia*. Såsom identiskt med *segia* 'säga' uppfattas *seggia* här af Finn Magnusen i Lexicon mythologicum, artikeln *Nornir*, af N. M. Petersen i Nordisk mythologi, 2den udg., sid. 135, af W. Mannhardt i Germanische Mythen sid. 542 och af Otto von Friesen i hans Vǫluspáöfversättning i Söderbloms Främmande religionsurkunder. Samtlige desse uttolkare hänföra, såsom jag i min afhandling sid. 15 förordat, *alda bǫrnom* till sista versen.

och 30 till diktens början såsom inledning, föreslagit att till platsen omedelbart efter strof 20 framflytta strof 29 9—14, inledd med ett af honom själf diktadt verspar, samt omedelbart därefter strof 28, hvarpå stroferna 21—27 skulle följa. Sigurđur Nordal anser, att de tre strofernas rätta plats är mellan strof 27 och strof 28. Enligt Müllenhoff och Finnur Jónsson passa de alls icke i sammanhanget, utan äro att betrakta som interpolation. Exemplen äro tillräckliga för att känneteckna det vetenskapliga läget.

Ett försök att förklara strofernas ställning enligt Codex regius' text har gjorts af Detter i hans Vǫluspákommentar af år 1899. Till denna förklaring hänvisas sedan i Detter-Heinzels år 1903 utgifna kommenterade Eddaedition. Enligt Detter-Heinzels åsikt har strof 18 ingen annan uppgift än att tjena som inledning till stroferna 19—20. Skaldens egentliga mening är icke att nu tala om världsträdet; han vill endast skildra den ort hvarifrån nornorna, som bebådas i strof 8, kommit. Efter människornas skapelse uppenbara sig dessa, bestämmande människornas öden. Detta är hvad stroferna 18—20 enligt Detter-Heinzel direkt utsäga. Men de bilda tillika, mena de, öfvergången till diktens följande afdelning, skildrande verkningarna af ödets makt, hvilken icke blott människorna äro underkastade, utan äfven gudarna.

Denna förklaring saknar stöd i sammanhanget. När det i strof 8 säges, att gudarna framlefde sitt lif i sorglös ro, 'till dess tre tursamör, mycket maktbegåfvade, kommo från Jotunheim', och omedelbart därefter i strof 9 säges, att 'då gingo makterna, de höghelige gudarna, till domsstolarna', hvarest beslut fattades om dvärgarnas skapelse, då är det för den omedelbara uppfattningen icke möjligt att tyda detta annorlunda än så, att tursamörnas, d. v. s. nornornas uppenbarelse i strof 8 gällde — icke människorna, utan gudarna och, såsom ofvan påpekats, hade till följd gudarnas beslut att skapa dvärgarna. Skulle hvad som säges i strof 8 om nornorna afse att bebåda hvad som enligt Detter-Heinzels mening säges i stroferna 18—20 om nornornas uppenbarelse i människovärlden, kunde man visserligen begripa hvarför berättelsen om människornas skapelse infogats före stroferna 18—20; men hvarför dvärgarnas skapelse skulle dessförinnan omtalas vore därmed icke förklaradt. Detter-Heinzels uppfattning af stroferna 18—20 synes mig följdriktigt leda till utmönstring af stroferna 9—15.

Med min helhetsuppfattning af Vǫluspá är den episkt logiska ställning stroferna 18—20 hafva i dikten klar utan några som helst strofomflyttningar och utan afskiljande af stycket om dvärgarna. Äfven stroferna 16—17 om människornas skapelse äro, om hänsyn tages blott till innehållet, med min uppfattning icke otänkbara på den plats de hafva; men man måste då antaga, att de ursprungligen föregåtts af en strof, till hvilken *unz* kunnat hänföras, eller att något annat fel förefinnes i den öfverlemnade texten.

Stroferna 18—20 höra episkt logiskt samman med den därpå följande skildringen af vanakriget, stroferna 21—28. I min afhandling sid. 76 har jag kallat strof 18 „en högstämd hymn om Yggdrasel såsom den ständige förmedlaren åt människorna af underjordens lifgifvande krafter". Äfven om min tolkning af *auri* i strofens första halfvisas fjärde vers såsom åsyftande mjödet kunde visas vara

oriktig, och ordet här vore att öfversätta med 'vatten eller 'gyttja', kommer man dock ej ifrån hvad som säges i andra halfvisans första verspar: *þaðan koma dǫggvar þærs í dala falla* 'därifrån (d. v. s. från världsträdet) kommer daggen som faller i dalarna'. Med denna dagg måste gifvetvis, såsom också Snorre utlägger stället (Sn. Edd. I 76), åsyftas honungsdaggen, om hvars lif- och äringsbringande makt enligt primitiv tro talrika vittnesbörd finnas.[1] Världsträdet har inom vanakulten, som företrädesvis var en växtlighets- och generationskult, haft en central ställning. Hvad kan vara naturligare än att valan, när hon skall skildra Odens krig mot denna kult, börjar med att erinra om detta högheliga mysterium.

Under världsträdet bo emellertid nornorna. Det är dock ej på grund af en sådan tillfällig föreställningsassociation som valan i stroferna 19—20 förtäljer om dessa mytiska väsen. I Norna-Gests saga förekommer benämningen 'nornor' om de valor som voro till städes vid Norna-Gests födelse. Man synes allmänt mena, att valorna här förväxlas med nornorna. En dylik förväxling vore emellertid, såsom Mannhardt framhåller[2], icke möjlig, om ej mellan valor och nornor en väsenslikhet funnes. Mannhardts förklaring är, att nornorna bestämma ödet och valorna förkunna det. Förklaringen är tvifvelsutan riktig, men tarfvar fullständigande. Valans *spá* måste tänkas åtminstone ursprungligen ha försiggått under ekstas. När valan förkunnar ödet, är hon "besatt" af den gudomsmakt som bestämmer det, är ett med denna:

[1] E. Hammarstedt, *Midsommardaggen* i Svenska fornminnesföreningens tidskrift. Bd 12. Sthm 1903. Sid. 63 o. följ.

[2] W. Mannhardt, *Germanische Mythen.* Berl. 1858. Sid. 592 o. följ.

det är nornan själf som talar genom valan. Häraf följer, att förgripelsen mot valan Gullveig-Heid i strof 21 är en förgripelse mot den ödesbestämmande makt som föreställdes bo under världsträdet. Därmed är det episkt logiska sammanhanget mellan stroferna 18—20 och det följande gifvet. Dessa strofer äro inledningen till berättelsen om vanakriget: det är om det under världsträdet befintliga heliga mjödet striden egentligen står; och på vanernas sida är en valas *spá* stridsmedel. Är min analys af stroferna 26—27 riktig, var det Oden som segrade, men vann segern genom svek och edsbrott. I strof 28 vidgår valan själf nederlaget, kallande mjödkällan, ur hvilken Heimdall, vanakultens högste gud, hemtat sin gudomskraft, 'Valfaders pant'. Enligt den tolkning jag sökt göra gällande måste detta uttryck anses åsyfta, att Oden fått eller tagit källan som pant och nu förfogar öfver dess innehåll.

Den återstående delen af dikten, stroferna 29—62, hvilka innehålla valans framtidsförkunnelser, utgöres enligt min åsikt af två skilda afdelningar med hvar sin *spá* utan episkt sammanhang sins emellan.

Den första af dessa afdelningar, stroferna 29—35 enligt Codex regius' text, sluter sig episkt omedelbart till närmast föregående afdelning. Strof 29 förtäljer, att Oden efter segern uppsökt valan, som han betvingar med sitt ögas magiska kraft, vunnen genom förvärfvet af underjordsmjödet. Af orsak, som åtminstone i diktens nuvarande skick ej omtalas, vill han förmå valan att utsäga en *spá*. Hon gör detta, och hennes *spá,* stroferna 31—35, är förutsägelsen om krig och om Balders, Odens sons, död. Med denna afdelning slutar valans berättelse om gångna

tiders händelser. Därpå följer diktens sista afdelning, stroferna 36—62. Efter en underjordsskildring, hvars innebörd jag i det följande skall söka närmare förklara, framsäger valan här en ny *spá,* innehållande förutsägelsen om Odens och hans medhjälpares undergång genom ragnarok och återställelse af den heliga ordning som genom Oden brutits. Hvad här utsäges om Odens och hans medhjälpares undergång betecknas af valan själf som ett straff grundadt i gudomligt rådslut. Så har man nämligen att uppfatta det trenne gånger i dikten stereotypt återkommande uttrycket *ragna rǫk rǫmm sigtíva.* Det antages allmänt, att *ragna rǫk* här betyder 'makternas undergång'. En sådan tolkning gör emellertid det följande *rǫmm sigtíva* syntaktiskt obegripligt. Uttrycket *ragna rǫk* i Vǫluspá betyder enligt min mening 'makternas skickelser' eller 'makternas domar' och hör mytiskt samman med det i dikten likaledes stereotypt återkommande ordet *rǫkstólar: rǫkstólar* kallas de 'domssäten' på hvilka *regin* sitta, när de uttala *ragna rǫk.* Jag öfversätter sålunda *ragna rǫk rǫmm sigtíva* med 'makternas domar som kraftigt drabba segergudarna'.[1] Segergudarna äro Oden och med honom förbundne gudar.

Denna tolknings riktighet bekräftas af Vegtamskviđas sista strof. Oden har färdats till underjorden och med galder uppväckt en vala ur hennes graf för att få utrönt hvarför Balder oroas af drömmar. Sitt namn vågar han ej yppa för valan, utan kallar sig Vegtamr. Motvilligt sker valans förkunnelse: guden måste gång på gång nödga henne att tala. När hon sagt hvad han ville veta,

[1] Jfr Sn. Edd. I 446: *Róms konúngr ramr setbergs banda* = rex Romæ (Christus) in montana numina potenter vim exserens.

upptäcker hon hvem han är och uttalar i diktens sista strof ännu en *spá* gällande Oden själf. Strofen lyder utan textändring:

Heim ríð þú, Óðinn,
ok ver hróðigr!
Svá komit manna
meirr aptr á vit,
er lauss Loki
líðr ór bǫndom
ok ragna rǫk
riúfendr koma.

Att på ett tillfredsställande sätt tolka denna strof har hittills visat sig omöjligt. De tolkningsförslag som framkommit, grundade på textändringar eller på antagande af en mer eller mindre konstlad ordställning i strofen, äro alla hvarandra såtillvida lika, att innehållet blir den rena men- och meningslösheten, alls icke öfverensstämmande med den karska ordväxling som föregår, t. ex. då man låter valan omtala för Oden, att så skall ingen mer besöka henne förr än gudarnas undergång kommer.[1] Hvad som vållar svårigheter är framför allt *komit* i första halfvisan och uttrycket *ragna rǫk riúfendr koma*[2] i den andra. I fråga om *komit* har enligt min mening den riktiga tolk-

[1] Så t. ex. Gering:
Des Ruhmes froh reite du heimwärts!
Nicht eher besucht mich ein anderer Mann,
als Loki sich löst, ledig der Fesseln,
und zum Sturz der Götter die Zerstörer kommen.

[2] Om detta uttryck säger Sijmons i sin Eddaedition: »Eine genügende erklärung der handschriftlichen lesart will nicht gelingen.»

ningen gifvits af Egilsson i Lexicon poëticum af år 1860, där formen uppfattas som andra personen singularis præsens conjunctivus med suffixnegation.[1] I uttrycket *ragna rǫk riúfendr koma* har enligt min mening *ragna rǫk* samma betydelse som i Vǫluspá och är *riúfendr,* liksom i Vǫluspá *rǫmm,* att uppfatta som adjektivattribut till *ragna rǫk.*[2] Strofens öfversättning blir alltså: 'Rid hem du, Oden, och yfs af din ära! Må du icke mer så komma tillbaka till de lefvande, när Loke slipper lös ur banden, och makternas domar tillintetgörande komma.' Med denna tolkning, som strängt följer den öfverlemnade texten, blir innehållet, hvad hittills gjorda öfversättningsförslag icke äro, poesi och allt annat än menlöst: en följdriktig afslutning af det påbörjade ordskiftet. Situationen i Vegtamskviða blir sålunda väsentligen lik situationen i Vǫluspás sista afdelning: i bägge dikterna skildras ett besök af Oden hos en mot guden fientlig vala, hvilken först förutsäger Balders död — märk att denna förutsägelse också ingår i Vǫluspás valas första *spá*! — och därefter Odens undergång genom makternas beslut. Denna tolkning af uttrycket *ragna rǫk* ställer för den religionshistoriska vetenskapen ett nytt problem: huru har en sådan föreställning kunnat uppstå, att Oden och öfrige segergudar skola gå under genom beslut fattade af *regin*?

Den öfversikt jag här lemnat af Vǫluspás innehåll sådant det ter sig för mig torde tillsammans med de mytologiska utredningarna i föregående del ha tillräckligt

[1] Se artikeln *Meirr* sid. 558, där första halfvisans andra verspar öfversättes: *utinam ne amplius reveneris ad homines (superos).* — Vidkommande *komit* se Wimmer, *Fornnordisk formlära.* § 107. Anm. 5.

[2] Se Wimmer, anf. arb. § 92 Anm.

klargjort min helhetsuppfattning af dikten: Vǫluspá är en organiskt enhetlig dikt, handlande om det svek, hvarigenom Oden bröt en uråldrig helig ordning och tillvällade sig själf gudomlig öfverhöghet, samt om följden af detta svek: makternas beslut om Odens och hans medhjälpares undergång samt om återställelse af den brutna ordningen. Betyder *forn spiǫll fira þau er fremst um man* 'gudars och människors öden de äldsta jag minnes', en öfversättning som jag i afhandlingen provisoriskt upptagit från Müllenhoff och som gifvetvis är möjlig, då finnes med min helhetsuppfattning af dikten intet logiskt hinder att uppfatta detta uttryck som appositionsbestämning till *Valfǫðrs vél.* Bägge uttrycken beteckna i själfva verket samma sak ur olika synpunkter: man skulle kunna kalla *Valfǫðrs vél* diktens öfverrubrik, *forn spiǫll fira* etc. dess underrubrik. Huruvida nu denna uppfattning enligt herr Wesséns terminologi kan kallas "en rätt naturlig tanke" är en fråga, som jag ej kan besvara, eftersom jag ej känner till denna terminologis rätta innebörd. Hos somlige har ju som bekant vanan blifvit natur.

Att min helhetsuppfattning af Vǫluspá ej är den vanliga bör utan vidare vara klart för enhvar sakkunnig som läst gradualafhandlingen. En kort redogörelse för denna helhetsuppfattning, i hufvudsak öfverensstämmande med den utförligare jag här lemnat, finnes dessutom i min uppsats i den Norströmska festskriften. Denna uppsats är af mig omnämnd i afhandlingen och kan ej ha varit obekant för herr Wessén i hans egenskap af utsedd fakultetsopponent. Till intet af dessa sakförhållanden har han emellertid i sin kritik tagit hänsyn, liksom icke heller till den omständighet, att afhandlingen, fastän den i viss mening är

ett afslutadt helt: ett försök till tolkning af Vǫluspá 26—27, likväl uttryckligen angifves såsom ett led i en mera omfattande undersökning. Det hjälper ej att här peka på den nedgörande kritik herr Wessén menar sig förut ha riktat mot nämnda tolkning. Äfven om denna kritik vore riktig, skulle däraf ej följa, att den atomistiska helhetsuppfattningen af dikten också vore riktig. Och äfven om denna helhetsuppfattning vore riktig, har dock jag aldrig sagt, att min uppfattning af strof 1 passar för hvilken helhetsuppfattning af dikten som helst. Tvärtom har jag i afhandlingen sagt raka motsatsen. Å sid. 7 läses härom: "Skall denna åsikt kunna vetenskapligt häfdas och därjämte strof 1 framstå som en logiskt omistlig beståndsdel af dikten, måste man kunna visa, att i Vǫluspá verkligen förtäljes om ett svek begånget af Oden, och att berättelsen härom har en central ställning, behärskande hela dikten, så att valan i första strofen kan med fog säga, att det är om detta hennes sång skall handla." Herr Wesséns naiva undran, om min uppfattning af strof 1 kan vara "en rätt naturlig tanke", eftersom den ej öfverensstämmer med hans egen helhetsuppfattning af dikten, visar att han ej klart gjort sig reda för den åsikt han vill kritisera. Jag tillåter mig här anföra ett uttalande af filosofen Ueberweg:

"Att troget uppfatta motståndarens åsikt, att helt försätta sig och liksom lefva sig in i den andres tankekrets är ett oeftergifligt, men blott alltför sällan uppfylldt villkor för äkta, vetenskaplig polemik. Kraften att fylla denna fordran kommer allenast af lidelsefri kärlek till sanningen. Ingenting är vanligare, när det gäller svåra problemer, än att halft och skeft uppfatta den främmande

tanken, sammanblanda den med en del af ens egen åsikt och strida mot denna vrångbild."[1]

Sedan min textkritiska undersökning af strof 1 sålunda vederbörligen affärdats, lemnar herr Wessén, för att undanrödja de svårigheter Müllenhoff och jag eller i hvarje fall Müllenhoff påpekat i Codex regius' text, själf ett bidrag till den ortodoxa Vǫluspáexegesen. Genom detta bidrag skall, menar han, åtskilligt i strof 1 blifva klart utan "stora spekulationer". Sistnämnda uttryck åsyftar naturligtvis min vetenskapliga metod: den ringaktade logiska analysen.

Herr Wesséns upptäckt är, att Vǫluspádikten, hvilken dess inneböid än må vara, måste ha varit infattad i en episk ram af större eller mindre omfång. Detta följer, sluter han, däraf, att i Vǫluspá är det icke skalden själf som talar, utan ett mytiskt väsen, en vala af jätteböid. Att så är förhållandet framgår ej af dikten själf. I den muntliga traditionen kan denna därför omöjligen ha börjat med "*Hlióðs biðk allar* etc." "Man måste ha fått veta v e m det är som talar, n ä r det sker, t i l l v e m det sker och v a r f ö r det sker." Denna episka ram har sannolikt varit på prosa.[2] En sådan ram finnes som bekant till Grímnismál, hvilken dikt enligt herr Wesséns mening såtillvida liknar Vǫluspá, att äfven den "består af en persons monolog om mytologiska ting".

---

[1] Fr. Ueberweg, *System der Logik*. 3. Aufl. Bonn 1868. Sid. 401.

[2] Tanken att Vǫluspá ursprungligen haft en prosainledning har förut i förbigående framkastats af A. Heusler i en anmälan af Detter-Heinzels Eddaedition i Göttingische gelehrte Anzeigen år 1903. Huruvida herr Wessén hemtat tanken från denna anmälan, citerad af mig i min afhandling sid. 5, är en betydelselös fråga: motivering saknas nämligen hos Heusler.

Herr Wessén fortsätter: "Prosan var emellertid en vida mindre varaktig form för traditionens liv än versen. Den förändrades, den glömdes, man försummade att uppteckna den. Flera eddadikter ha utan tvivel (!) varit åtföljda av muntlig prosa, som har gått förlorad. Så är (!) fallet med Vsp. Att ramberättelsen kring Grimn. bevarats, beror utan tvivel (!) därpå, att dikten själv innehöll anspelningar på situationen ... och sålunda faktiskt lockade till utförlig kommentar. Vad Vsp angår, ha vi skäl att antaga, att ramberättelsen varit relativt enkel och lättfattlig för en forntida nordbo."

Den förlorade "ramberättelsen" till Vǫluspá har enligt herr Wesséns försäkran varit "en levande del av konstverket". Han torde väl med detta uttryck mena, att den på ett eller annat sätt är att härleda från Vǫluspáskalden själf.

Tager man nu efter denna lektion fram Bugges Norrœn fornkvæđi och genomgår dess sånger för att sålunda dokumentariskt tillgodogöra sig den inhemtade något abstrakta lärdomen, kommer man till ett högst märkligt resultat.

Af de trettiosex sånger Bugges Eddaedition upptager utom Vǫluspá, kunna vi här lemna å sido tre: Hávamál, som dels är af didaktiskt innehåll, dels i sitt nuvarande skick, såsom allmänt torde erkännas, ej kan vara en enhetlig dikt, Brot af Sigurđarkviđu, som saknar början, och Sólarlióđ, som är af kristet ursprung och rätteligen ej att räkna till Eddadikterna. Med öfriga trettiotre förhåller det sig sålunda:

1. Följande tjugo sånger äro alla försedda med prosainledning, somliga äfven med andra prosatillägg: Grímnismál, Skírnismál, Hárbarđslióđ, Lokasenna, Rígsþula, Vǫlundarkviđa, Helgakviđa Hiǫrvarđssonar, Helgakviđa Hundingsbana II, Grípisspá, Reginsmál, Fáfnismál, Sigrdrífumál, Guđrúnarkviđa I, Helreiđ Brynhildar, Guđrúnarkviđa II, Guđrúnarkviđa III, Oddrúnargrátr, Atlakviđa, Guđrúnarhvǫt, Grottasǫngr.

2. I följande elfva sånger är situationen i dikten själf så klart angifven, att "ramberättelse" är obehöflig: Vafþrúđnismál, Hymiskviđa, Þrymskviđa, Vegtamskviđa Helgakviđa Hundingsbana I, Sigurđarkviđa in skamma, Atlamál, Grógaldr, Fjǫlsvinnsmál, Hamđismál, Forspiallslióđ.

3. Återstå Alvíssmál och Hyndlolióđ. — I fråga om Alvíssmál skulle jag för min del gärna vilja veta hvem som lofvat dvärgen Tors dotter till brud; och hvad Hyndlolióđ vidkommer, skulle jag nog helst vilja hafva en af skalden själf skrifven kommentar till hela dikten undantagandes strof 38, som jag själf utlagt i min afhandling. Däraf torde dock ej följa, att ens dessa båda dikter ursprungligen "varit åtföljda af muntlig prosa, som har gått förlorad". Man får icke ställa alltför stora kraf på en Eddaskald. Redan det krafvet att han till sin dikt skulle ha fogat en "ramberättelse", som vore "relativt enkel och lättfattlig för en forntida nordbo", torde ha varit svårt nog att uppfylla, då "en forntida nordbo" är ett genusbegrepp, hvars omfångsmomenter "utan tvifvel", som herr Wessén säger, varit högst olikartade. Men att "ramberättelsen" skulle af skalden ha gjorts så omständlig, att till och med den som skrifver dessa rader skulle med dess tillhjälp utan vidare kunna förstå allt som nu kan synas dunkelt i hans dikt, vore helt visst att kräfva det omöjliga.

Vidkommande innehållet i herr Wesséns förlorade "ramberättelse" meddelas följande:

"En ting kunna vi med full säkerhet säga: ramen måste ha varit mytologisk. I Vegt. är det Oden, som väcker valan och nödgar henne att yppa sina hemligheter. Det förefaller sannolikt, att detsamma varit fallet med Vsp. Valan är här icke en verklig vala, en mänsklig spåkvinna. Hon är urgammal. Hon är fostrad bland jättarna. Det kan då icke ha varit en människa, som förmått henne att tala. Det måste ha varit Oden, som med makt har tvingat henne. Detsamma antydes också av slutorden *nú mon hon søkkvask* 'nu skall hon sjunka tillbaka i den trollvärld, varifrån hon har kommit'." Emellertid riktar valan sina ord till människor. "Därför", sluter herr Wessén, "låter skalden henne tala om sådant, som för Oden måste ha varit välbekant, och omtala honom själv i tredje personen."

Ehuru herr Wessén, såsom vi nu sett, på grunder dem han dock hemlighåller, kan "med full säkerhet" påstå, att den förlorade "ramberättelsen" varit mytologisk, har han dock icke kunnat lika säkert angifva dess innehåll, utan måste i detta hänseende nöja sig med hvad som "förefaller sannolikt". Och här stå vi nu inför ett högst egendomligt sakförhållande. Visserligen uttalar herr Wessén i samband med hypotesen om "ramberättelsen" som sin bestämda mening, att när valan i diktens inledningsstrof bjuder 'alla heliga ätter, högre och lägre söner till Heimdall', att lyssna till sin sång, denna "lystring" är ett från den s. k. skaldediktningen "lånat motiv", och hänvisar för att styrka detta påstående till Haraldskvæđi och Haleygiatal samt — med frågetecken — till Ynglingatal. Men både i Haraldskvæđi och Haleygiatal — hur det kan förhålla sig med Ynglingatals "lystrings"-strof vet jag icke, eftersom denna strofs existentiella halt är af samma art som Vǫluspás "ramberättelses" — riktas tilltalet till verkliga åhörare. Äfven om situationen i Vǫluspá, såsom herr Wessén menar, vore af skalden själf uppfunnen, kan man väl dock icke anse, att *Hliđđs biđ ek allar* etc. är en slentrianmässigt upptagen fras saknande all verklig mening, utan man måste väl dock antaga, att de, till hvilka skalden låter valan rikta sina ord, åtminstone äro föreställda som åhörare. I den Wessénska "ramberättelsen" måste alltså sannolikt ha omtalats, att vid recitationen af Vǫluspá jämte Oden människor voro närvarande. Det visar sig alltså, att när "ramberättelsen" skall till sitt sannolika innehåll af herr Wessén närmare bestämmas, blir detta innehåll, så långt fantasien räcker, alltigenom identiskt med det resultat, hvartill den gängse Vǫluspátolkningen fullt konsekvent kommit — genom analys af strof 1 enligt Codex regius' text sådan denna vanligen uppfattas. Hypotesen om "ramberättelsen" är kanske när allt kommer omkring onödig. Det räcker med att säga, att nämnda text är den enda riktiga.

För öfrigt skall nog ingen verklig filolog kunna godkänna det kraf herr Wessén uppställt, att Vǫluspáskalden ovillkorligen måste själf tillhandahålla en senfödd eftervärld otvetydiga upplysningar angifvande "vem det är som talar, när det sker, till vem det sker och varför det sker". Dikten kan mycket väl i dessa afseenden ha på sin tid varit utan vidare fullt begriplig i den omgifning där den uppstått, utan att fördenskull nu vara det för oss. Detta är en självklar sak och borde icke behöfva

sägas. Vill man i nämnda afseenden vetenskapligt begripa Vǫluspá, måste man underkasta dikten logisk analys. Jag är öfvertygad därom, att man på den vägen kan få tillfredsställande svar på alla de frågor herr Wessén vill hafva på förhand besvarade i sin "ramberättelse", äfven på frågan h v e m det är som talar.

För besvarandet af sistnämnda fråga hafva vi emellertid ledning i diktens namn Vǫluspá. Att den verkligen kallats så veta vi af Snorres Edda. Sannolikt har detta namn, såsom Detter-Heinzel påpekat, ursprungligen äfven stått som diktens öfverskrift i Codex regius, fastän det utplånats under tidernas lopp.[1] Frågan är blott hvad namnet innebär.

[1] En granskning af de upplysningar som gifvas i Wimmers och Finnur Jónssons fototyperade edition af handskriften ger följande resultat:

Undantagandes Vǫluspá, Grípisspá, Sigrdrífumál och Reginsmál hafva samtliga dikter och prosastycken i Codex regius öfverskrifter. Dessa äro skrifna med rödbrunt bläck, hvilket dock i allmänhet starkt bleknat, i somliga fall till den grad, att skriften nu endast med svårighet kan tydas. Grípisspá och Sigrdrífumál hafva i handskriften aldrig haft öfverskrifter. Bägge dessa dikter äro försedda med prosainledningar. Af dessa ansluter sig omedelbart Grípisspás prosainledning till det föregående prosastycket Frá dauđa Sinfiǫtla, och Sigrdrífumáls prosainledning till det prosastycke som afslutar Fafnismál. Att Reginsmál ursprungligen haft en öfverskrift kan man alldeles säkert veta. Där dikten börjar finnes nämligen i handskriften en lucka, i hvilken spår af rödbruna bokstäfver kunna skönjas, men så otydliga, att skriften måste betecknas som oläslig. Hvad vidkommer Vǫluspá kan man i handskriften till höger ofvan diktens första rad skönja några rödbruna fläckar, men inga spår af bokstäfver. Det synes dock osannolikt, att då alla öfriga dikter — utom på angifna grunder de tvenne ofvan nämnda — hafva öfverskifter, Vǫluspá, handskriftens första dikt, skulle sakna sådan. Handskriftens första blad synes äfven i öfrigt vara illa medfaret. Full klarhet i denna liksom i andra textkritiska frågor skulle måhända kunna vinnas, om handskriften blefve fotograferad enligt nyare vetenskapliga metoder.

Vid bestämmandet af innehållet i Vǫluspás "ramberättelse" gjorde herr Wessén, såsom vi hört, det uttalande, att eftersom Vǫluspás vala vore — icke en verklig vala, utan ett mytiskt väsen från urtiden, kan det icke ha varit en människa som förmått henne att tala, utan det måste ha varit Oden som med makt tvungit henne. Detta resonemang synes röja en märkvärdig obekantskap med vissa allmänt erkända psykologiska och religionshistoriska sakförhållanden. En dylik åtskillnad mellan gudomligt och mänskligt, som här göres, finnes alls icke på ett mera primitivt religiöst stadium, där tvärtom gudomen och öfriga makter på hvilka man tror föreställas rent af taga sin boning i människorna och varda ett med dem, antingen på ett mera förblifvande sätt för en längre tid, t. ex. då konungen dyrkas som gud, eller momentant, t. ex. i vissa former af religiös ekstas. I det föregående har påpekats, att en valas *spá* måste tänkas åtminstone ursprungligen ha försiggått under ekstas, och att valan därvid talat — icke i eget namn, utan som organ för den ödesbestämmande nornan. Tillämpas detta på Vǫluspádikten, hvilken genom själfva titeln angifves just vara en *spá*, finnes intet som hindrar, att den som talar i dikten är "en verklig vala", oaktadt hon säger sig vara ett urtidsväsen och förtäljer minnen från urtiden. Under ekstasen i dess intensivare form är valans eget jagmedvetande undanträngdt: hon identifierar sig helt med nornan, hvars maktord hon förkunnar, talande såsom vore hon själf nornan. I Vǫluspá förekommer en egendomlig pronominal växling, i det att valan talar om sig själf än i första personen, än med användande af tredje personens personliga pronomen. Är denna växling ursprunglig och

icke beroende på felaktighet i textens öfverlemning, blir den psykologiskt begriplig, om man antager, att stundtals den ekstatiska spänningen slappas och valans eget jagmedvetande återvänder: hon likasom glömmer sin roll som norna och talar om denna såsom en annan än hon själf.

Enligt min åsikt är Vǫluspá en dikt, hvilken antingen rent af är undfången i ekstas eller åtminstone är afsedd att återgifva ekstatiska upplefvelser. Detta framgår, menar jag, tydligt af diktens slutord: *nú mun hon søkkvaz* 'nu skall hon sjunka'. Herr Wessén omskrifver, såsom vi hört, dessa ord sålunda: "nu skall hon sjunka tillbaka i den trollvärld varifrån hon kommit". Hvilken denna "trollvärld" skulle vara omtalar han icke, men påstår med en för honom egendomlig slutledningskonst, att det så tolkade uttrycket innebär en antydan om att det är Oden som med makt tvungit sierskan att tala. Det kan ju icke vara behöfligt att vederlägga ett sådant påstående. Vǫluspás slutord måste naturligtvis tolkas — icke efter godtycke och stundens infall, utan enligt sitt sammanhang i strofen och dikten öfver hufvud. Strofen, som i Codex regius saknar annan interpunktering än punkt efter första halfvisan, har i Neckels Eddaedition, hvars interpunktering synes mig bäst återgifva den gängse uppfattningen af strofens syntaktiska konstruktion, följande utseende:

Þar kømr inn dimmi
dreki fliúgandi,
naðr fránn, neðan
frá Niðafiǫllom;

berr sér i fiǫðrom —
flýgr vǫll yfir —
Niðhǫggr nái —
nú mun hon søkkvaz.

Jag öfversätter med bibehåll af den genom interpunkteringen uppkomna ordställningen: 'Där kommer den mörke draken flygande, en glänsande orm, nedifrån (= uppåt) från Nidafjällen; i sina fjädrar bär — flyger öfver slätten — Nidhögg lik — nu skall hon sjunka.'

Enligt denna interpunktering blir, såsom vi se, i första halfvisan uttrycket *naðr fránn* appositionsbestämning till *dreki,* men inskjutes mellan detta ords adjektivattribut *fliúgandi* och dess adverbialbestämning *neðan.* Att en sådan konstruktion, hvilken för öfrigt omöjliggör att vid recitation med bibehållen rytm låta meningen klart framträda, strider mot Vǫluspás stil är uppenbart. Men icke heller innehållet blir med denna uppfattning af strofens syntaktiska förhållanden åskådligt och begripligt. Strofen utgör enligt den traditionella exegesen afslutningen af valans framtidsförkunnelser, skildrande, huru "likdemonen" Nidhögg försättes ur verksamhet. Men hvarför omkom icke denne i den stora världsförstörelsen? Och hvarför skall just han nämnas här, då han eljest i dikten afgjordt är en biperson? Och slutligen: Hvart tager han till sist vägen? Han flyger enligt traditionell interpunktering uppåt från Nidafjällen och flyger sedan öfver en slätt. Hvilken är denna slätt, och hvar är den belägen, slätten öfver hvilken Nidhögg säges flyga, sedan han först flugit uppåt från Nidafjällen? Slår han sig ned på slätten eller hvart tager

han vägen? På ingen af dessa frågor ger den traditionella tolkningen af den nedärfda texten svar. För att åtminstone få den sista frågan besvarad, hvilket tydligen ansetts nödvändigt, ha somlige uttolkare tillgripit medlet att förbättra texten: *hon* i strofens sista vers skall ändras till *han* och åsyfta draken, och versen lyda: *nú mun hann sǫkkvaz* 'nu skall han sjunka'. Men tyvärr måste vi fortsätta frågandet: Hvart skall han sjunka?

Alla dessa svårigheter bero ytterst på den oriktiga förutsättning, att Vǫluspá 62 skulle vara slutmomentet i valans framtidsskildring. En analys af strofen i dess textsammanhang skall visa, att så ej kan vara fallet.

Slätten, öfver hvilken draken flyger, kallas af valan blott och bart 'slätten'. Skall situationen i strofen anses begriplig, måste därför af själfva sammanhanget vara klart, hvilken slätt det är hon menar. Därom bör heller ingen tvekan kunna råda. Eftersom valan ser draken komma i riktning från Nidafjällen och sedan flyga öfver en slätt, måste denna slätt ligga invid Nidafjällen. Den åsyftade slätten kan då näppeligen vara något annat område än det, som i Vǫluspá 36 kallas Nidaslätterna, eller någon del däraf. I denna trakt har enligt Vǫluspá 38 7—10 Nidhögg sitt tillhåll. Äfven om denna halfvisa skulle vara interpolation, finnes intet skäl att betvifla, att den åtminstone i denna punkt meddelar äkta mytisk tradition. Men Nidaslätterna äro enligt kontexten belägna i underjorden. I underjorden eller vid dess gräns måste alltså Nidafjällen ligga.[1] Häraf kunna tvenne slutsatser dragas vidkommande situationen i strof 62. Den ena är, att draken på grund af själfva lokaliteten ej kan föreställas flyga uppåt från Nidafjällen, innan han flyger öfver underjordsslätten. En sådan föreställning saknar — åtminstone enligt min uppfattning — mytisk åskådlighet. I det följande skall visas, att den öfverlemnade texten tillåter en annan tolkning. Den andra slutsatsen är, att valan, om hon skall kunna se draken flyga öfver underjordsslätten, själf måste vara i underjorden. Där är hon också enligt Vǫluspá.

[1] Samma uppfattning har Finnur Jónsson; se artikeln *Niðafjǫll* i hans bearbetning af Egilssons Lexicon poëticum.

Ofvan har uttalats, att stroferna 36—62 utgöra diktens sista afdelning, och att denna afdelning ej står i episkt förhållande till den närmast föregående. Den *spá*, som Oden tvang valan att utsäga, innehöll endast förutsägelsen om krig och om Balders död och måste gifvetvis tänkas redan ha gått i uppfyllelse, när valan reciterar Vǫluspá. Den *spá*, som utsäges i sista afdelningen, är framtidsförkunnelse och riktad till valans åhörare, Heimdallsdyrkarna. Till denna *spá* utgör underjordsskildringen i stroferna 36—43 inledning. Enligt den textkritiska uppfattning jag sökt göra gällande i andra kapitlet af min afhandling, har denna inledning följande lydelse:

36 5—12. *Stóð fyr norðan*
á Niðavǫllom
salr ór gulli
Sindra ættar.
En annarr stóð
á Ókólni,
biórsalr iǫtuns,
en sá Brimir heitir.

37. *Sal sá hon standa*
sólo fiarri
Nástrǫndo á,
norðr horfa dyrr;
fello eitrdropar
inn um lióra,
sá er undinn salr
orma hryggiom.

36 1—4. *Á fellr austan*
um eitrdala
sǫxom ok sverðom,
Sliðr heitir sú;
38 1—4. *sá hon þar vaða*
þunga strauma
menn meinsvara
ok morðvarga.

[38 7—10. *Þar saug Níðhǫggr*
nái framgengna,
sleit vargr vera —
vitoð er enn eða hvat?]

39. *Austr sat in aldna*
í Iárnviði
ok fœddi þar
Fenriskindir;
verðr af þeim ǫllom
einna nǫkkorr,
tungls tiúgari
í trollz hami.

40. *Fylliz fiǫrvi*
feigra manna,
rýðr ragna siǫt
rauðom dreyra:
svǫrt verða sólskin
of sumor eptir,
veðr ǫll válynd —
vitoð ér enn eða hvat?

41. *Sat þar á haugi*
ok sló hǫrpo
gýgiar hirðir,
glaðr Eggþér;
gól um hánom
í gaglviði
fagrrauðr hani,
sá er Fialarr heitir.

43. *Geyr Garmr miǫk*
fyr Gnipahelli:
festr mun slitna,
en freki renna.
Fiǫld veit hon frœða,
fram sé ek lengra
um ragna rǫk
rǫmm sigtíva.

36 5—12. 'Norrut stod å Nidaslätterna en sal af guld, tillhörande Sindres ätt; men en annan stod å Okolner, jättens ölsal, men hans namn är Brimer.' — 37. 'En sal såg hon stånda fjärran från solen å Nastranden; mot norr

vätter dörren; etterkalla droppar föllo in genom taköppningen; den är flätad salen af ormars ryggar.' — 36 1—4, 38 1—4. 'En flod störtar österifrån genom etterkalla dalar, med knifvar och svärd, dess namn är Slid. Där såg hon vada genom de tunga strömmarna menedige män och mordvargar.' — [38 7—10. 'Där sög Nidhögg de aflidnes lik, vargen sönderslet männen — förstån I än och hvad?' —] 39. 'I öster satt den gamla i Järnskogen och fostrade där Fenresvarelserna; af dem alla blir det särskildt en, solens röfvare i trollhamn.' — 40. 'Han fyller sig med dödsbestämde mäns lifskraft, rödstänker makternas boning med den röda vätskan: svart varder solskenet somrar därefter, alla vindar skadebringande — förstån I än och hvad.' — 41. 'Där satt på högen och slog harpa jättinnans väktare, den ljuse Eggter; öfver honom gol i gaggel-skogen fagerröd hane, han hvars namn är Fjalar.' — 43. 'Garm skäller vildt framför Gnipahålan: kedjan skall brista och ulfven löpa. En mängd trolldomsord vet hon, framåt längre ser jag — ser makternas domar som kraftigt drabba segergudarna.'

Att i enlighet med den traditionella Vǫluspáexegesen uppfatta denna underjordsskildring som en fortsättning af valans tal till Oden är enligt min mening omöjligt på grund af presensformerna i strof 43. Dessa synas ovillkorligen angifva, att strofens innehåll är att hänföra till den talandes nutid. Men strof 43 står i organiskt samband med de föregående underjordsstroferna. I dem är enligt Codex regius' text imperfekt förhärskande tempus. Det är på grund af denna omständighet dessa strofer kunnat uppfattas såsom fortsättning af de närmast föregående, hvilka äfven hafva verberna i imperfekt. Emellertid

är det ovisst, om Codex regius här verkligen öfverlemnat den ursprungliga texten. I Hauksbók är här presens förhärskande tempus, och i de två strofer, som från detta stycke anföras i Snorres Edda, stroferna 37 och 39, är tempusformen likaledes presens. Denna olikhet i handskrifterna innebär ett textkritiskt problem, som hittills icke tillbörligen beaktats. För helhetsuppfattningen af stycket har det dock ingen afgörande betydelse. Vare sig tempusformen ursprungligen varit presens eller imperfekt, måste den talande tänkas skildra en vandring i underjorden. Är tempusformen presens, förtäljer hon sina upplefvelser allt efter som hon vandrar fram. Är tempusformen imperfekt, förtäljer hon dem först sedan hon kommit till det ställe, där hon är i strof 43.

Valans färd i underjorden måste tänkas ha gått först från söder mot norr och därefter från norr mot öster.[1]

När hon i strof 36 5—12 säger, att Sindres ätts gyllene sal stod *fyr norðan á Niðavǫllom* 'norrut å Nidaslätterna', omtalar hon hvad hon såg från en plats söder om denna sal. Hon måste då enligt kontexten ha kommit från den del af underjorden, där enligt samma strof jättens *biór*-sal stod. Denna del kallas af valan *Ókólnir*. Namnet betyder 'den okalla' och måste, såsom Viktor Rydberg påpekat, beteckna 'den nejd där köld ej finnes'. Det säger sig själf att detta område är af myten förlagdt söderut.[2]

Enligt Rydberg är Brimer ett af Mimers många namn och jättens 'ölsal' eller 'mjödsal' — *biórr* nyttjas för att beteckna både öl och mjöd[3] — att förlägga i grannskapet

[1] Jfr detta arbete del I sid. 20 o. följ.

[2] Jfr Detter-Heinzels kommentar: »á Ókolni 'in Unkühlheim', d. h. *in der heissen Region, im Süden . . .*»

[3] Se härom detta arbete del I sid. 57—69.

af Mimers mjödbrunn. Den af ormryggar flätade salen längst norrut uppfattar Rydberg i öfverensstämmelse med Snorre och den traditionella exegesen som en underjordisk straffort. Mellan denna och Mimersbrunnen, den mellersta af underjordens tre brunnar, förlägger alltså Rydberg Sindres ätts gyllene sal.[1]

Uppfattningen af ormsalen som en straffort är en nödvändig konsekvens af det i handskrifterna föreliggande textsammanhanget. I såväl Codex regius som Hauksbók följer strof 38 omedelbart efter strof 37. Är detta sammanhang ursprungligt, var det inne i ormhuset valan såg menedare och mordvargar vada i tunga strömmar. Detta synes mig vara en mytiskt omöjlig föreställning. Icke heller begriper man hvarför strömmarna kallas 'tunga'. Enligt den textkritiska uppfattning jag i min afhandling sökt göra gällande har Vǫluspás text här råkat i oordning: strof 37 har ursprungligen icke omedelbart efterföljts af strof 38, utan af en åttaradig strof, hvars första halfvisa utgjorts af strof 36 $_{1-4}$, som på sin nuvarande plats är obegriplig, och hvars andra halfvisa utgjorts af strof 38 $_{1-4}$. Med denna text blir det icke inne i ormsalen menedare och mordvargar vada, utan i en älf kommande österifrån, och älfvens strömmar äro 'tunga' att genomvada, emedan i dem knifvar och svärd hvirfla — en mytisk föreställning, som möter äfven annanstädes å fornnordiskt område.[2] Under sådana förhållanden finnes ingen som helst anledning att uppfatta ormsalen som en straffort.

[1] V. Rydberg, *Undersökningar i germanisk mythologi.* 1. Sthm 1886. Sid. 406 o. följ., 482, 527 och 536.

[2] Se härom K. Müllenhoff, *Deutsche altertumskunde.* Bd 5. Neuer abdruck. Berlin 1908. Sid. 113 o. följ.

I Vǫluspá 19 omtalas, att nornorna komma från en sal, som står under världsträdet. Af kontexten följer, att denna sal af myten på något sätt ställts i samband med Urds brunn. Det antagande ligger då nära, att man föreställt sig en sal byggd invid eller öfver hvar och en af de tre underjordskällorna. Enligt min mening äro de tre salar som skildras i Vǫluspá 36—37 just underjordens tre brunnssalar. Viktor Rydberg har i första delen af Undersökningar i germanisk mythologi fastställt, att de tre underjordskällorna föreställdes i förhållande till hvarandra ligga i riktning från söder till norr, och att Urds brunn låg i söder, Hvergelmer i norr och Mimersbrunnen i midten. Ofvan har visats, att de tre salarna äro belägna på alldeles samma sätt i förhållande till hvarandra som brunnarna. Är min uppfattning af salarnas mytiska betydelse riktig, måste myten ha ställt Brimers ölsal, som låg i söder, i samband med Urds brunn, den af ormryggar flätade salen, som låg längst uppe i norr, i samband med Hvergelmer, och Sindres ätts gyllene sal, som låg emellan de båda andra salarna, i samband med Mimersbrunnen.

Såsom jag i denna undersöknings första del visat innehöll Urds brunn enligt myten en vätska, som kallades *iarðar megin* 'jordens makt', och som orsakade växtlighet och lif öfver hufvud. Denna 'makt' uppenbarade sig på ett för människorna särskildt betydelsefullt sätt i säden och i det af säden beredda brödet och ölet. Detta sistnämnda synes rent af ha benämnts *iarðar megin* och sålunda uppfattats såsom väsentligen identiskt med Urdsbrunnens vätska. Förhåller det sig så, är benämningen 'ölsal', nyttjad om Urdsbrunnens sal, begriplig. Att den här kallas — icke Urds, utan jätten Brimers ölsal beror enligt min mening

därpå, att Brimer, hvars identitet med Mimer Rydberg synes mig ha till fullo uppvisat, enligt myten är underjordens härskare och underjordsdryckens gudom framför andre. Måhända föreställde man sig att blandningen af den heliga drycken skedde i denna sal.

Hvad den af ormars ryggar flätade salen längst uppe i norr vidkommer, synas Vǫluspáexegeterna allmänt ha som riktig upptagit Snorres utläggning af detta Vǫluspáställe (Sn. Edd. I 200). Enligt Snorre äro samtliga ormars hufvuden riktade uppåt och utblåsa — naturligtvis genom den i dikten omtalade taköppningen — etter in i salen. Då taköppningens omfång måste ha varit betydligt mindre än salens golfyta, är det icke lätt att föreställa sig, huru samtliga ormar kunde få rum med sina hufvuden invid öppningen. I Vǫluspá finnes intet som nödvändiggör en dylik föreställning. Då det säges i strof 37 5: *fello eitrdropar in um lióra,* är *eitrdropar* ej att uppfatta som 'drypande etter', utan som 'etterkalla droppar' i öfverensstämmelse med det i strof 36 2 förekommande *eitrdala,* hvilket ord allmänt anses betyda 'etterkalla dalar'.[1] Utsagan i strof 37 5 åskådliggör kölden som rådde å den ort där salen stod. Snorres fantastiska tal om ormarnas hufvuden är tydligen hans egen uppfinning, föranledd af hans oriktiga tolkning af ordet *eitrdropar.* I Vǫluspá talas endast om ormarnas ryggar, och då man, såsom också Snorre anmärker i sin kommentar, gifvetvis har att tänka sig salen som ett flätverkshus (*vandahús*), synes den naturligaste uppfattningen vara, att ormarna tänkts flätade i vågrät riktning kring lodrätt stående pålar. Enligt Paul

[1] Så tolkas de båda orden i Finnur Jónssons danska upplaga af Egilssons Lexicon poëticum.

Ehrenreich nyttjas ormen i myterna bland annat för att symbolisera källvattnet som käller fram ur djupet.[1] Något exempel härpå från germanskt område känner jag icke. Däremot synes det mig otvifvelaktigt, att Midgardsormen, hvilken föreställdes ligga rundt hela Midgard och bita sig själf i stjärten, är en sinnebild af världshafvet som i ring omsluter jorden. Det synes mig fördenskull icke omöjligt, att ormsalens ormar äro att uppfatta som symboler af källvattnet, hvilket, enligt hvad jag sökt visa i min afhandling, just föreställdes utgå från Hvergelmerkällan. I hvarje fall är denna sal belägen just i den nejd där enligt myten Hvergelmerkällan finnes; och måste uppfattningen af salen som straffort öfvergifvas, ligger närmast till hands det antagande, att den föreställts stå i förbindelse med nämnda källa.

Hvad slutligen vidkommer Sindres ätts sal af guld, uppfattas denna allmänt som dvärgarnas eller en dvärgaklans boning. Man stöder sig därvid på Snorres uppgift, att Sindre är en dvärg. Då dvärgarna i myt och saga bland annat idka smide och Sindre skildras som en af mytens trollkunnigaste smideskonstnärer — smideskonsten är enligt primitiv åskådning af öfvernaturlig art — har man ingen anledning att i denna punkt betvifla riktigheten af Snorres uppgift. Emellertid finnas spår som visa, att äfven Mimer i myten ursprungligen varit smideskonstnär och varit underjordssmedernas höf-

[1] P. Ehrenreich, *Die allgemeine Mythologie und ihre ethnologischen Grundlagen.* Lpz. 1910. Sid. 39 och 218 anm. – Jfr H. Pfannenschmid, *Das Weihwasser im heidnischen und christlichen Cultus.* Hannover 1867. Sid. 20 o. följ.

ding.[1] Dvärgarna stå alltså i mycket nära förbindelse med Mimer. Innebörden häraf blir till fullo klar, om man besinnar, att Mimer som person enligt hvad jag sökt visa i min afhandling representerar världsträdet, växtlighetens och lifvets symbol, och att dvärgarna (= vanerna) enligt myt och saga smida — icke blott vapen och smycken, utan jordens växtlighet och lif öfver hufvud.[2] Under sådana förhållanden måste det antagande anses mytiskt fullt berättigadt, att dvärgarna föreställts hafva sin boning eller vistelseort i den underjordssal, som stod i förbindelse med Mimersbrunnen. Ett sådant antagande förklarar också hvarför just denna sal är af guld, i prakt öfverglänsande de två andra: vi stå här inför underjordens allraheligaste.

Är min tolkning af de tre salarnas mytiska innebörd riktig, har valan börjat sin underjordsvandring vid Urds brunn. Detta stämmer väl öfverens med hvad ofvan sagts: att den som talar genom valan är nornan. Från Urdsbrunnens sal har färden ställts norrut, först till Mimersbrunnens sal och sedan till Hvergelmerkällans. Valan har sålunda i stroferna 36 5—12 och 37 liksom tagit en öfverblick öfver det område, där de i vanakultens heliga mysterier betydelsefulla 'makt'-brunnarna ligga och de af Oden besegrade dvärgarna-vanerna haft sin verksamhet. I den därpå följande rekonstruerade strofen, Vǫluspá 36 1—4, 38 1—4, befinner hon sig fortfarande i underjordens nordliga del. Hon ser där skräckfloden Slid komma störtande österifrån genom etterkalla dalar, medförande i sitt lopp knifvar och svärd. I floden vada menedare och mordvargar, säger hon. Att just dessa slags ogärningsmän nämnas har efter allt att döma skett med tanke på Oden, fienden, som genom edsbrott segrat öfver vanerna och genom försöken att tillintetgöra Gullveig-Heid och utrotningskriget mot den kult valan tillhörde visat sig som mordvarg. Antagligen utgjorde Slid gränsen mellan den del af underjorden, där lifvets makter hade sin verkstad, och den del, där lifvets fiender, köld- och frostmakterna, rådde.

[1] Se L. Uhland, *Odin* i Uhlands Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage. Bd 6. Stuttg. 1868. Sid. 203 o. följ.; V. Rydberg, *Brisingamens smeder* i Undersökningar i germanisk mythologi. 2. Sthm 1889; W. Golther, *Handbuch der germanischen Mythologie.* Lpz. 1895. Sid. 180.

[2] W. Mannhardt, *Germanische Mythen.* Berl. 1858. Sid. 471 o. följ. — V. Rydberg, *Undersökningar i germanisk mythologi.* 1. Sid. 480.

Enligt strof 39 har valan fortsatt sin underjordsvandring österut in i köld- och frostmakternas rike och kommit till Järnskogen, där *in aldna* 'den gamla' sitter. I sydgermansk folktro är uttrycket 'den gamla' kändt som benämning på den kvinnliga vegetationsdemonen.[1] Enligt min mening har *in aldna* i Vǫluspá en liknande innebörd och åsyftar vanakultens kvinnliga växtlighets- och generationsgudom. Är min tolkning af Vǫluspá 26—27 riktig, har denna gudom, 'Ods mö', genom Odens svek utlemnats till köld- och frostjättarna. Det är i så fall episkt följdriktigt, att vi återfinna henne i dessa makters rike. Hvad hon där gör är också episkt följdriktigt enligt nämnda tolkning: hon förbereder ragnarok, som skall störta Oden från hans maktställning och återinföra den gamla ordningen.

Enligt gängse uppfattning framföder hon i Järnskogen barn, till hvilka Fenresulfven skulle vara fader. Denna tolkning synes mig icke hållbar. Då strof 40 omtalar huru en af dessa varelser lifnäres, synes *fœða* i strof 39

[1] W. Mannhardt, *Die Korndämonen.* Berlin 1868. Sid. 22.

böra tagas — icke i betydelsen 'framföda', utan i betydelsen 'uppföda' eller betydelsen 'fostra'.[1]

I fråga om de mytiska väsen, som 'den gamla' i Järnskogen fostrar, är det att märka, att Snorre i sin utläggning af detta Vǫluspáställe (Sn. Edd. I 58) visserligen tager *fœða* i betydelsen 'framföda', men trots sitt intresse för mytologiska genealogier ingenting säger om Fenresulfvens faderskap. Uttrycket *Fenris kindir* eller *Fenriskindir*, såsom det enligt min mening rätteligen bör heta, omskrifves af honom sålunda: *En gamla gýgr fœðir at sonum marga iǫtna ok alla í vargs líkjum* 'den gamla jättekvinnan föder söner, en mängd jättar, hvilka alla hafva vargskepnad'. Visserligen nämner Snorre *Hati Hróðvitnisson* såsom en bland dessa *Fenriskindir*, och *Hróðvitnir* är tydligen en annan form för *Hróðrsvitnir*, enligt Lokasenna 39 ett namn eller en benämning på Fenresulfven. Men ingenting antyder, att detta bruk af ordet varit bekant för Snorre.[2] Framställningen synes alltigenom visa, att *Fenriskindir* af Snorre uppfattats såsom liktydigt med *Fenrisúlfar* eller med andra ord såsom en allmän benämning på ett visst slags jätteväsen i vargskepnad. Denna uppfattning är enligt min mening väsentligen riktig eller kommer det riktiga mycket nära. Finnes någon real skillnad mellan de båda uttrycken, består denna däri, att begreppet *Fenriskindir* har ett vidare omfång, inneslutande i sig begreppet *Fenrisúlfar*.[3] Då Snorres utläggning i

[1] Detta utesluter icke att 'den gamla' i myten äfven varit moder till *Fenriskindir*, ehuru det ej framgår af Vǫluspá. Jfr W. Mannhardt, *Roggenwolf und Roggenhund*. Danzig 1865. Sid. 44.

[2] Ordet *Hróðvitnir* förekommer hos Snorre i Skáldskaparmál, där det upptages bland benämningar på vargen (Sn. Edd. I 591).

[3] Enligt min mening är *Fenriskindir* en sammansättning af alldeles samma slag som *Fenrisúlfar*. Sistnämnda substantiv före-

öfrigt röjer hans vanliga bortkommenhet i mytologiska ting, torde hans uppfattning i denna punkt knappt kunna för-

kommer flerestädes i Snorres Edda och alltid i singularis. I den poetiska Eddan förekommer det två gånger: i Lokasennas prosainledning och i Helgakviđa Hundingsbana I 40, å det förra stället i singularis, å det senare i pluralis. Singularformen betecknar öfverallt hos Snorre liksom ock i Lokasennas prosainledning 'ulfven som i ragnarokstriden skall möta Oden'. Enligt gängse uppfattning är denna singularform ett nomen proprium och som sådant en primär bildning. Första sammansättningsledet förklaras såsom en genitivus epexegeticus af ulfvens egentliga namn *Fenrir*. *Fenrisúlfr* skulle sålunda betyda 'ulfven (vid namn) Fenrer'. Flertalsformen i Helgakviđa Hundingsbana I förklaras såsom en »skaldisk» benämning åsyftande 'ulfvar såsom Fenrer' eller 'fruktansvärda ulfvar' i allmänhet. Denna förklaring af singularformen och dess förhållande till flertalsformen är måhända formellt sedt möjlig. Men den är icke den enda möjliga och med sina två hypoteser, en för hvartdera numerus, icke heller sannolik. På alldeles samma sätt som *Fenrisúlfr*, d. v. s. såsom ett slags egennamn, användes i Eddadiktningen om Fenrer singularformen af det enkla ordet *úlfr*, som till sitt ursprung obestridligen är ett appellativum. Förklaringen af detta språkbruk kan endast vara den, att Fenrer i myten är ulfven framför alla andra ulfvar: den ende ulf som är mytiskt individualiserad. I öfverensstämmelse härmed kan man och bör man enligt min mening förklara användningen af singularformen *Fenrisúlfr* hos Snorre och i Lokasennas prosainledning: det är ett appellativum som har funktion som ett slags nomen proprium. I Helgakviđa Hundingsbana I har ordet däremot sin ursprungliga funktion som appellativum. *Fenrisúlfr* är alltså, menar jag, att uppfatta som benämningen på en viss art af släktet *úlfr*. Denna arts kännetecken till skillnad från andra måste alltså vara angifvet genom första sammansättningsledet *Fenris-*. Hvad detta sammansättningsled betyder och hvilket dess förhållande till egennamnet *Fenrir* kan vara tillkommer det språkvetenskapen att med ledning af fastställda historiska sakförhållanden söka utreda. Att verkligen en sådan artskiljande betydelse måste tillkomma nämnda sammansättningsled synes mig ådagalagdt just genom Snorres uppfattning af uttrycket *Fenriskindir*. Här må erinras om Finn Magnusens ord i Lexicon mythologicum under rubriken *Fenrir*: »Nomen *Fenrir* sive *Fenris-Úlfr* deducendum videtur a vocabulo obsoleto *Fenri* abyssus, qvod iterum a voce *Fen* palus, subterranea sive

klaras annorlunda än såsom grundad i en omedelbart verkande språkkänsla.

I sin uppfattning af den bland *Fenriskindir*, som valan särskildt omtalar och kallar *tungls tiúgari í trollz hami*, har Snorre tagit *tungl* i betydelsen 'måne', hvilken betydelse i fornisländskan torde ha varit ordets vanliga, och menar, att här åsyftas en ulf, som skall sluka månen. Någon sådan ulf omtalas eljest icke i de mytiska källorna. Snorre har emellertid identifierat honom med den ulf, som enligt Grímnismál 39 löper framför solen. Hans månulf är alltså äfven solulf. Identifieringens orimlighet är uppenbar. Snorre har näppeligen haft för sin månulfsmyt någon annan källa än ordet *tungl*. Men ordet *tungl* kan, såsom Müllenhoff framhållit i sin Vǫluspákommentar, äfven betyda 'sol'; och då följderna af den i Vǫluspá 39 omtalade varelsens verksamhet visa sig däri, att solen mister sitt sken, synes betydelsen 'sol' här vara den enda tänkbara och *tungls tiúgari* alltså att öfversätta med 'solens röfvare'. Så tolkas också uttrycket numera nästan allmänt. Den ulf, som förföljer solen, heter emellertid enligt Vafþrúđnismál 46—47 *Fenrir*, och då ulfven, som i ragnaroksstriden skall möta Oden, enligt Lokasenna 38 äfven heter *Fenrir*, och namnet *Fenrir* väl näppeligen kan ha burits af tvenne mytiska ulfvar, synes alltså den ulf, som förföljer solen, och ragnaroksulfven enligt myten ha varit en och samme. Däraf följer, att *tungls tiúgari* i Vǫluspá 39 måste vara

infera regio, mare sive aqva (ac sic ipse abyssus).» Äfven om själfva det sätt, hvarpå Finn Magnusen deriverar ordet, är ohållbart, torde dock derivationen gå i rätt riktning. Att *Fen* användts som benämning på underjorden synes mig framgå däraf, att Friggs boning kallas *Fensalir*. Frigg är en hypostas af Moder Jord och måste som sådan enligt myten ha haft sin boning i underjorden.

identisk med Fenresulfven. Denna slutsats har man icke dragit, emedan den står i strid med den traditionella tolkningen af *Fenriskindir*, enligt hvilken *tungls tiúgari* är Fenresulfvens son. Man har därför gjort den hypotes, att *Fenrir*, som i Eddadiktningen förekommer blott i Vafþrúđnismál 46—47 och Lokasenna 38 och å sistnämnda ställe obestridligen är nomen proprium, i Vafþrúđnismál skulle vara en "skaldisk" omskrifning för 'varg' (Detter-Heinzels kommentar); eller man har gjort den hypotes, att Vafþrúđnismál skulle återgifva en annan tradition än Vǫluspá (Gerings kommentar). Med den tolkning af uttrycket *Fenriskindir* som ofvan i anslutning till Snorre gjorts gällande finnes intet hinder att uppfatta *tungls tiúgari* i Vǫluspá 39 som Fenresulfven. Detta är också den uppfattning som diktens logik med nödvändighet kräfver. Det skulle icke öfverensstämma med valans kynne att ägna två strofer i följd åt skildringen af solulfven, om denne blott vore en biperson utan samband med diktens egentliga patos. Så stor utförlighet använder hon utom här blott på ett enda ställe till: när hon inför i dikten Gullveig-Heid, jämte Oden och Heimdall en hufvudperson i Vǫluspádramat. Är solulfven i Vǫluspá liksom i Vafþrúđnismál identisk med Fenresulfven, som i ragnaroksstriden skall tillintetgöra Oden, fienden, blir utförligheten begriplig.[1]

[1] Utom i Vǫluspá 39—40 och Vafþruđnismál 46—47 förekommer solulfsmyten i Eddadiktningen blott i Grímnismál 39. Här talas om två solulfvar, af hvilka den ene, Skoll, förföljer solen, den andre, Hate, springer framför henne. Strofen synes afse att skildra något som ständigt försiggår under solens färd. Om myten i Grímnismál 39 har någon förbindelse med ragnaroksföreställningarna och huru den öfver hufvud är att tolka skall här ej undersökas.

Vanakultens gudomligheter stå alltså enligt strof 39 i förbund med Fenresulfven. I första halfvisan af strof 40 få vi veta, huru denne och vanagudomligheterna beredas för ragnaroksstriden. Om Fenresulfven säges i första versparet: *fylliz fiǫrvi feigra manna* 'han fyller sig med dödsbestämde mäns lifskraft'. Ordet *fiǫr* har här enligt gängse tolkning öfversatts med 'lifskraft'. Ett svenskt ord, som ens närmelsevis återgåfve den verkliga betydelsen, torde ej vara till finnandes. *Fiǫr* betecknar här 'blodet för så vidt det innehåller *megin*'[1]. I denna betydelse förekommer ordet i *Fáfnismál* 22, där den till döds sårade Fafner, som vet att Sigurd skall dricka hans blod och dymedels tillägna sig det *megin* som finnes i blodet, säger till denne:

Fiǫr sitt láta
hygg ek at Fáfnir myni:
þitt varð nú meira megin.

'Sin lifskraft (= det *megin*-fyllda blodet) menar jag att Fafner skall låta: för dig vardt nu *megin* ökadt.' Den 'lifskraft' hvarmed Fenresulfven fyller sig säges vara *feigra manna*. Detta uttryck öfversättes vanligen med 'döde mäns'. Men ordet *feigr* betyder eljest icke 'mortuus', utan 'moriturus'. Denna betydelse torde det hafva äfven här. Ofvan har uttrycket öfversatts med 'dödsbestämde mäns'. Härmed måste afses 'män som skola offras åt makterna'. Att det är fråga om offer framgår af fortsättningen: *rýðr ragna siǫt rauðom dreyra* 'han rödstänker makternas boningar med den röda vätskan'. Verbet *rióða* användes som terminus technicus om en rit som företogs vid offringen, sedan offret dödats: stänkningen af offerblodet på templets väggar innan och utan.[1] Vi finna alltså, att icke blott Fenresulfven, utan äfven *regin*, d. v. s. de af Oden besegrade och till Järnskogen fördrifna vanagudomligheterna, få del af de offrades *megin*. Hvad här säges ske i underjorden har till förutsättning, att vanakultens offerväsen på jorden alltjämt fortgår. De män, af hvilkas *megin*-fyllda blod vanagudomligheterna hemta styrka, måste ha offrats åt dessa gudomligheter af deras dyrkare på jorden.

Ökandet af Fenresulfvens *megin* har ytterst till syfte att göra honom mäktig slita sin kedja och utföra makternas domsslut vidkommande Oden. Men det har äfven verkningar, som äro skönjbara redan före ragnarok. Dessa verkningar beskrifvas i strofens andra halfvisa sålunda: 'svart varder solskenet somrar därefter, alla vindar skadebringande'. Förklaringen häraf synes vara denna. Sedan vanagudomligheterna fördrifvits, ha andra gudomligheter trädt i deras ställe som växtlighetens och lifvets frambringare och främjare. Denna inkräktarnas verksamhet söka vanagudomligheterna hindra. Genom det *megin* Fenresulfven tillägnat sig varder han i stånd att, fastän bunden, förmörka solens sken och framkalla skadebringande vindar samt sålunda tillintetgöra jordens gröda. Solulfven är i nordgermansk folktro äfven vindulf, stormulf.[2] När dessa verkningar framträda, äro de för vanakultens trogne ett vittnesbörd om deras gudars allt mer växande makt och ett varsel om kommande fullständig seger. De visa

[1] Om begreppet *megin* se första delen af denna undersökning sid. 58—62 och 110—111.

[1] Keyser, R., Samlede Afhandlinger. Chra 1868. Sid. 333. — E. H. Meyer, *Mythologie der Germanen*. Strassburg 1903. Sid. 321.

[2] W. Mannhardt, *Roggenwolf und Roggenhund*. Danzig 1885. Sid. 45 o. följ.

dem, att deras offrande icke sker förgäfves. Det är på detta valan vill fästa sina åhörares, Heimdallsdyrkarnas, uppmärksamhet i strofens slutvers: *vitoð ér enn — eða hvat?* 'förstån I än — och hvad?'

I strof 41 fortsätter valan skildringen af hvad hon såg hos 'den gamla' i Järnskogen. I strofens första halfvisa berättas, att 'där', d. v. s. å det ställe i underjorden där valan befann sig, satt på en hög jättinnans *hirðir*, hvilken bär namnet *Eggþér* och betecknas såsom *glaðr*. I andra halfvisan omtalas, att öfver honom gol i gaggel-skogen en fagerröd hane vid namn Fjalar.

Omedelbart efter denna skildring läses i handskrifterna följande — ofvan uteslutna — strof, nummer 42 i Codex regius:

Gól um ásom
Gullinkambi,
sá vekr hǫlða
at Heriafǫðrs;
en annarr gelr
fyr iǫrð neðan,
sótrauðr hani
at sǫlom Heliar.

'Öfver asarna gol Gullenkamme, han väcker männen hos Härfaders; men en annan gal nedanför jorden, sotröd hane i Hels salar.'

I andra kapitlet af denna undersöknings första del har jag (sid. 28—29) uttalat, att denna strof är att betrakta som interpolation. Strofen anses emellertid allmänt vara äkta, och dess innehåll kan i viss mening sägas ha varit bestämmande för uppfattningen af innehållet i strof 41. Då tuppen Gullenkamme säges med sitt galande väcka

männen hos Härfaders, har man ansett, att de två andra tupparna, Fjalar och den sotröde hanen, hafva enhvar inom sin värld enahanda uppgift; och då ragnaroksstämning otvetydigt råder i denna del af dikten, har man ansett, att de tre tupparnas galande skulle varsla om ragnarok: Fjalar kallar jättarna till strid, Gullenkamme asarna och den sotröde hanen dödsrikets innebyggare. Denna tolkning kan ej vara riktig. Signalen till ragnarok, till verkställandet af makternas domar, gifver i Vǫluspá Heimdall i strof 45 genom att blåsa i sitt horn. I strof 42 finnes intet som antyder, att det är fråga om ragnarok. Liksom på en jordisk bondgård finnes äfven 'hos Härfaders' en tupp, som med sitt galande väcker gårdens folk — detta är hvad första hafvisan verkligen utsäger, och den andra afser tydligen att utsäga detsamma om Hels salar. Dessa notiser hafva gifvetvis icke sin plats i Vǫluspá. I hvarje fall kan det i strof 41 ej vara fråga om en tupp som väcker någon med sitt galande. Hvad som säges ske i den ena halfvisan måste på grund af sammanhanget och de språkliga uttrycken tänkas ske samtidigt med hvad som säges ske i den andra: medan Eggter satt på högen och spelade harpa, gol Fjalar öfver honom. En tillfredsställande förklaring af innehållet i strof 41 får man, om *gala* här tages i betydelsen 'sjunga galder'.[1] Fjalar är ingen vanlig tupp, utan ett trollkunnigt väsen, som tillfälligt iklädt sig tupphamn. Enligt hvad jag sökt visa i detta arbetes första del är Fjalar jämte Suttung, Have och Mimer namn på den jätte, från hvilken Oden röfvade det heliga mjödet. Det finnes intet skäl att antaga, att detta

[1] Därigenom försvinna också de svårigheter som äro för handen, när *um* fattas lokalt.

namn burits af tvenne mytiska personer. Med den tolkning af stroferna 26—27, som jag sökt göra gällande, är det episkt följdriktigt att vi här återfinna Mimer, liksom vi här återfunnit Ods mö såsom 'den gamla' i Järnskogen.

Hvem är då Eggter, öfver hvilken Fjalar-Mimer sjunger sin galder? Den episka följdriktigheten kräfver, att jämte Ods mö och Mimer äfven Heimdall är med bland de till underjordens köldområde fördrifna vanagudomligheterna. Eggter och Heimdall äro enligt min mening en och samme. Detta framgår af epiteterna *gýgiar hirðir* och *glaðr*, som i strofen tilläggas Eggter.

Då valan åt den som åsyftas med uttrycket *gýgiar hirðir* ägnat en hel strof — äfven Fjalars uppträdande i andra halfvisan har afseende på Eggter — måste denne vara en i dikten betydelsefull person. Att han sitter på en hög såsom *hirðir* bevisar ej, att han har en underordnads ställning. Detsamma förtäljes i Eddan och andra fornnordiska källor om furstar och furstesöner. I Skírnismál 11 är angifvet hvad som åligger en sådan *hirðir:* han säges *á haugi sitia ok varða alla vega* 'sitta på högen och vakta alla vägar'. *Hirðir* är i detta sammanhang att uppfatta som liktydigt med *vǫrðr* 'väktare'. Så har Müllenhoff i sin Vǫluspákommentar tolkat ordet. Jättinnan i strof 41 kan — om öfver hufvud i dikten finnes ett logiskt sammanhang — icke vara någon annan än 'den gamla' i strof 39[1], d. v. s. Ods mö, vanakultens kvinnliga fruktbarhetsgudom. Att denna gudom här kallas *gýgr* 'jättinna' är i full öfverensstämmelse med hvad jag

[1] Jfr Finnur Jónsson, *Völu-spá.* Khvn 1911. Sid. 29; Sigurður Nordal, *Völuspá.* Fra islandsk ved H. Albrectsen. Khvn 1927. Sid. 83 o. följ.

förut sökt visa: att Ods mö i Vǫluspá är identisk med jättemön Gunnlöd i Hávamál. Eggters väktarvärf måste åsyfta att mot fienden skydda denna högheliga gudom och tillika med henne öfriga *regin*, som enligt strof 40 här hafva sina boningar och måste föreställas vara närvarande vid de offerriter som försiggå. Då vi sålunda funnit, att *hirðir* är liktydigt med *vǫrðr* och att *gýgiar hirðir* betecknar en väktare af de gudomligheter som i Vǫluspá kallas *regin*, synas vi fullt berättigade att uppfatta uttrycket *gýgiar hirðir* som en variation af uttrycket *vǫrðr goða* 'gudarnas väktare', hvilket i Grímnismál 13 och Lokasenna 48 användes för att karakterisera Heimdalls väsen. Att detta gudomsattribut i en Heimdallsdikt som Vǫluspá skulle kunna gifvas någon annan än Heimdall själf synes otänkbart.

Utom *gýgiar hirðir* kallas Eggter i strofen äfven *glaðr*. Samma epitet tillägges Heimdall i den Grímnismálsstrof där guden karakteriseras som *vǫrðr goða:* det säges där, att Heimdall 'i sin lugna boning dricker *glaðr* det goda mjödet'. Å bägge dessa ställen öfversättes *glaðr* nästan allmänt med 'glad', 'munter', och glädjen eller munterheten förklaras ur de individuellt bestämda situationer, i hvilka Eggter och Heimdall befinna sig enligt textsammanhanget i hvardera dikten: Eggter, som enligt gängse uppfattning är "en jätte", fröjdas öfver gudarnas snart förestående undergång, Heimdall öfver sitt goda mjöd.

I denna förklaring af ordet *glaðr* finnes intet stridande mot den åsikt, som här gjorts gällande, att Eggter är identisk med Heimdall: just Heimdall har om någon, enligt min helhetsuppfattning af dikten, skäl att fröjdas öfver ragnarok. Emellertid är denna förklaring icke den enda formellt möjliga och enligt min mening icke heller

den riktiga. Adjektivet *glaðr* förekommer äfven i betydelsen 'ljus', 'blank', 'skinande', hvilket anses vara själfva grundbetydelsen af ordet. I denna betydelse ha Gödecke och von Friesen tagit *glaðr* i Vǫluspá 41: *glaðr Eggþér* öfversättes i den förres Vǫluspátolkning med 'glänsande Ägde', i den senares med 'Eggther den ljuse'. Adjektivattributet blir sålunda — icke, såsom enligt gängse tolkning, en bestämning grundad i en tillfällig relation, utan en absolut bestämning, angifvande en för det bestämda föremålet alltid karakteristisk egenskap. Denna tolkning synes mig väsentligen träffa det rätta. Enligt min mening är *glaðr* både i Vǫluspá 41 och i Grímnismál 13 att uppfatta som ett stående Heimdallsepitet, en variation af Heimdallsepitetet *hvítr* 'ljus' (*hvítastr ása* Þrymskviða 15, *hvíti áss* Sn. Edd. I 100, 264). I annat sammanhang skall visas, att epitetet tillägges Heimdall i hans egenskap af mångud.

Slutligen är att märka, att Eggters identitet med Heimdall torde vara styrkt genom själfva det namn han bär. *Eggþér* betyder enligt gängse etymologisk förklaring 'med skarpt vapen utrustad man', 'svärdbärare'. Denna benämning passar väl för Heimdall, till hvars gudomsattributer just svärdet hör (Sn. Edd. I 100).

Fjalars galder öfver Eggter är att betrakta som ett led i de magiska handlingar valan såg utföras i underjorden till främjande af vanagudomligheternas seger i ragnarokskampen. Till dessa magiska handlingar är att räkna äfven Eggters harpspel. Musiken var, efter allt att döma, ursprungligen en magisk konst.[1] Att harpspelet i forn-

[1] Jfr J. G. Frazer, *Den gyllene grenen.* Till svenska av E. Klein. D. 1. Sthm 1925. Sid. 396 o. följ.

tiden varit kändt af nordborna som trolldomsmedel är styrkt af dikt och saga. Om hjältesagans ypperste harpolekare, Gunnar Gjukesson, berättas, att när Atle låtit sätta honom i ormgården, söfde han ormarna med sitt spel (Dráp Niflung 29, Sn. Edd. I 364, Vǫlsunga saga 37). Eggters harpspel är ej ett uttryck för hans glädje, såsom Müllenhoff menar, eller ett tidsfördrif under vakten, såsom Finnur Jónsson förmodar, utan måste tänkas hafva till syfte att hindra fienden från att störa vanagudomligheterna i deras förehafvanden eller ock stå i samband med Fjalars trollsång.

Enligt Codex regius' text befann sig Fjalar, när han gol sin galder, *í gaglviði.* I Hauksbók läses i stället: *í galgviði.* Då *galgviðr* kan regelrätt förklaras såsom en genom metates uppkommen sekundär form af *gaglviðr*, synes det metodologiskt riktiga vara att utgå från Codex regius' läsart som den ursprungliga. Frågan är emellertid hvad *gaglviðr* betyder. Ordet förekommer blott på detta enda ställe, och om dess innebörd råda vidt skilda meningar. Jag har i den språkvetenskapliga litteraturen påträffat följande nio tolkningsförslag: 1) 'volucrium sylva' = 'aër' (den Arnamagnæanska Sämundseddan), 2) 'silva aviaria' = 'silva avibus plena' (Egilsson i Lexicon poëticum), 3) 'the sweet gale or bogmyrtle': på svenska: 'pors', 'porsbuske' (Vigfusson i An Icelandic-English dictionary), 4) 'Gaggle-brake': på svenska: 'kackelsnåret' eller möjligen 'gåssnåret' (Vigfusson i Corpus poeticum boreale), 5) 'ein Baum, d. i. ein senkrechter Balken mit mehreren . . . Querhölzern zum Sitz der Hühner bestimmt' (Detter-Heinzels kommentar), 6) 'porsskog' = 'skog där pors växer' (Axel Kock i Arkiv för nordisk filologi. Bd 27. Sid. 110

o. följ.), 7) 'Gässlingskogen' eller 'Gässlingträdet' (Finnur Jónsson i den danska omarbetningen af Egilssons Lexicon poeticum), 8) 'det höga trädet', 'storträdet', 'jätteträdet' (Dag Strömbäck i Språkvetenskapliga sällskapets i Uppsala förhandlingar 1925—27. Sid. 23 o. följ.), 9) 'gåsträd' = 'träd på hvilket en gås är uppspetad' (Hugo Pipping i Studier i nordisk filologi. Bd 17: 3. Helsingfors 1926. Sid. 101).[1]

Det synes mig icke nödvändigt att ingå på en kritisk granskning af dessa förslag. Intet af dem är sådant, att det omotsägligen passar i textsammanhanget och klargör innehållet. Därom torde enhvar kunna själf öfvertyga sig. Är det icke möjligt att finna en förklaring af ordet som verkligen kastar ljus öfver texten, synes det riktigast att lämna det oöfversatt. Enligt min mening finnes dock en sådan förklaring.

I stroferna 39—40 berättar valan hvad hon först iakttog, sedan hon på sin färd i underjorden kommit fram till 'den gamla' i Järnskogen. Då hon omedelbart därpå

---

[1] Tolkningarna 7 af Finnur Jónsson och 9 af Pipping torde i motsats till de öfriga kräfva närmare förklaring.

Finnur Jónsson finner antagligt, att skogen (eller trädet) fått namnet efter gässlingar. Enligt Pipping är Eggter ett slags schaman, som utöfvar magi, sittande — icke, såsom allmänt antages och sammanhanget synes ge vid handen, på en hög i det fria, utan på en avskrädeshög eller askhög i ett tält; *gaglviðr* betecknar ett i tältets midt upprest grönskande träd, föreställande världsträdet. I analogi med ett bruk hos jakuterna i norra Sibirien tänker sig Pipping, att en gås varit »uppspetad» på detta träd »för att utmärka någon af de stationer, som schamanen hade att passera på sin himmelsfärd». Däraf benämningen *gaglviðr* 'gåsträdet'. Emellertid synes Pipping mena, att Hauksbóks läsart *galgviðr* i betydelsen 'galgträdet' är att föredraga, och har äfven för denna en sibirisk förklaring, hemtad från burjäterna.

i första halfvisan af strof 41 säger om Eggter: *sat þar á haugi ok sló hǫrpo* 'där satt han på högen och slog harpa', måste *þar* 'där' ovillkorligen beteckna ett ställe i valans närhet: hon måste i Järnskogen, där hon var, ha sett Eggter och hört hans spel. Högen, på hvilken Eggter satt, måste alltså tänkas belägen antingen inuti Järnskogen eller invid denna. Då hon därefter i samma strofs andra halfvisa berättar, att Fjalar gol öfver Eggter *í gaglviði*, måste gifvetvis äfven *gaglviðr* tänkas vara ett ställe beläget inom syn- och hörhåll för valan. Den enklaste och närmast liggande förklaringen af dessa i dikten själf gifna ortsbestämningar synes vara, att *gaglviðr* i strof 41 är en benämning på *Iarnviðr* i strof 39. De magiska riter, som utföras i underjorden till främjande af vanagudomligheternas heliga sak, utföras alla, utom möjligen Eggters harpspel, i Järnskogen, där 'den gamla' sitter. Andra sammansättningsledet i ordet *gaglviðr* betyder alltså, menar jag, icke 'träd', utan 'skog'.

Enligt den traditionella uppfattningen, hvilken ligger till grund för de ofvan angifna tolkningarna i den Arnamagnæanska Sämundseddan och i Egilssons Lexicon poëticum, äfvensom för ordförklaringarna i Fritzners, Hægstad-Torps och Gerings lexikografiska arbeten, utgöres första sammansättningsledet i *gaglviðr* af ett i fornisländskan förefintligt neutralt substantiv *gagl*, hvars egentliga betydelse anses vara 'gåsunge', men som äfven anses kunna betyda 'fågel' i allmänhet. Den senare betydelsen — hvilken *gagl* enligt denna förklaring skulle hafva i *gaglviðr* — anses styrkt genom ordets förekomst i en del kenningar, som äro omskrifningar för 'örnar' och 'korpar'. En sådan kenning finnes i Helgakviđa Hundingsbana II 7,

det enda ställe i Eddadikterna där det enkla ordet *gagl* förekommer. Det talas där om *gǫgl Gunnar systra,* hvilket öfversättes med: 'Gunns systrars fåglar'. Gunn är namnet på en valkyria, och sammanhanget i strofen visar, att de åsyftade fåglarna äro fåglar, som på valplatsen äta de fallnes lik. Af strof 8 framgår, att här menas 'örnar'.[1] Likartade kenningar, hemtade från skaldepoesien, äro *Yggs gǫgl, hanga gǫgl, hríðar gǫgl, sára gǫgl.* Enligt traditionell uppfattning vore dessa uttryck, som alla äro omskrifningar för 'korpar' eller 'örnar', att öfversätta med: 'den förskräckliges (= Odens) fåglar', 'de hängdes fåglar', 'stridsstormens fåglar', 'sårens fåglar'. Gentemot denna uppfattning har Axel Kock, som nekar etymologisk samhörighet mellan det i fornisländskan förefintliga ordet *gagl* och *gaglviðr*, anmärkt, att *gagl* icke betyder 'fågel' i allmänhet, utan 'gåsunge', och att det äfven i de åberopade kenningarna har denna betydelse. För min del anser jag, att den traditionella uppfattningen af *gaglviðr* såtillvida är riktig, att ordets första sammansättningsled verkligen är det nämnda substantivet *gagl,* men att betydelsen af detta ord hvarken i kenningarna eller som sammansättningsled är hvad man hittills antagit.

Till en riktig uppfattning i denna fråga synes man kunna komma genom att utgå från den etymologiska förklaring af *gagl* som Elof Hellquist gifvit i artikeln Kackla i sitt arbete Svensk etymologisk ordbok. Hellquist anser, att det fornisländska *gagl,* hvilket han öfversätter med 'liten gås', etymologiskt är att sammanställa med ett i litteraturen icke bevaradt nordiskt verb *gagla,* som varit ljudhärmande liksom det svenska 'kackla' och haft samma betydelse som detta. Att denna etymologi är formellt möjlig synes obestridligt. Motsvarande dubbelformer finnas i andra germanska språk, t. ex. i engelskan, där 'kackla' heter både 'cacle' och 'gaggle'. Har ett sådant onomatopoetiskt verb *gagla* funnits, uppstår emellertid frågan, hur ett med detta verb etymologiskt samhörigt neutralt substantiv *gagl* kunnat få betydelsen 'gåsunge'. Är Hellquists etymologiska förklaring realt möjlig, d. v. s. riktig, måste denna betydelse af ordet vara sekundär. Betyder verbet *gagla,* såsom Hellquist menar, 'kackla', kan den ursprungliga betydelsen af det neutrala substantivet *gagl* näppeligen ha varit någon annan än 'kackel'. Användningen af *gagl* som fågelnamn synes då innebära, att benämningen på fågelns karakteristiska läte blifvit använd som benämning på fågeln själf. Detta förklarar, huru ett neutrum kunnat blifva fågelnamn. Men häraf följer, att när betydelsen af ordet *gagl* ännu var lefvande för språkkänslan, detta ord måste ha kunnat nyttjas icke blott som benämning på 'gåsungen', utan för att beteckna hvarje fågel med ett sådant läte, som *gagl* afser att härma.

Hittills har jag utan vidare följt Hellquists uppfattning rörande betydelsen af det förutsatta verbet *gagla* och öfversatt substantivet *gagl* med 'kackel'. Bruket af detta substantiv i de ofvan nämnda kenningarna synes emellertid visa, att denna uppfattning ej är till fyllest, utan måste fullständigas. Enligt det resultat, hvartill vi kommit, skulle dessa kenningar vara att öfversätta sålunda: *gǫgl Gunnar systra* med 'Gunns systrars kackelfåglar', *Yggs*

[1] Möjligen åsyftas hafsörnen; se R. MEISSNER, *Die Kenningen der Skalden* i Rheinische Beiträge und Hülfsbücher zur germanischen Philologie und Volkskunde. Bd 1. Bonn & Lpz. 1921. Sid. 117, noten.

gǫgl med 'den förskräckliges (= Odens) kackelfåglar', *hanga gǫgl* med 'de hängdes kackelfåglar', *hríðar gǫgl* med 'stridsstormens kackelfåglar', *sára gǫgl* med 'sårens kackelfåglar'. Jag nekar ej, att på en tid, då skaldens konst oftast ingenting annat var än en intellektuell idrott, kenningar af detta slag voro möjliga, ehuru de fåglar, som med dem skulle omskrifvas, örnar och korpar, icke äro hvad vi mena med 'kacklande fåglar', och sålunda i omskrifningarna saknas hvarje jämförelsepunkt, som kunde göra dem begripliga. Men i dessa fall torde det icke vara fråga om sådana konstigheter. Medan i nysvenskan verbet 'gala' endast användes om tuppen och göken, fåglar som hafva ett gällt och skärande men på samma gång tydligt rytmiskt läte, användes i fornisländskan det motsvarande verbet *gala* om fåglar med ett gällt och skärande läte öfver hufvud. Bland sådana fåglar, som enligt fornisländskt språkbruk sägas *gala*, äro äfven örnen och korpen, dessa fåglar som i skaldespråket kallas *gǫgl*. Det kan då ej vara för djärft att draga den slutsats, att liksom det fornisländska *gala* haft en vidsträcktare användning än det nysvenska 'gala', så har i fornspråket äfven *gagla* haft en vidsträcktare användning än det nysvenska 'kackla', hvilket liksom det nysvenska 'gala' endast nyttjas om fåglar som hafva ett tydligt rytmiskt läte, fast af annan rytm än i de fall då 'gala' nyttjas. *Gala* och *gagla* ha sålunda, menar jag, varit väsentligen liktydiga. Jag finner därför riktigast att för tolkningen af *gagla* och *gagl* icke använda svenskans 'kackla' och 'kackel', utan att som lånord upptaga 'gaggla' och 'gaggel' samt, då sistnämnda ord åsyftar fågel, 'gagglare' eller 'gaggelfågel'. Med denna uppfattning blifva de ifrågavarande kenningarna

af samma enkla slag som uttrycket 'Jords son', användt om Tor.

Men *gala* betyder äfven 'sjunga galder'. Denna ordets betydelse torde, såsom Ivar Lindquist framhållit, sammanhänga därmed, att galdern sjöngs — antagligen i falsett — med gälla, skärande toner, påminnande om vissa fåglars skrik.[1] Att äfven *gagla* kunnat brukas om galdersång synes mig styrkt däraf, att det neutrala substantivet *gagl*, enligt Sigfús Blöndals Islandsk-dansk Ordbog, förekommer såsom omskrifning för 'trollkvinna'. Sannolikt har galdern ursprungligen varit ett afsiktligt härmande af vissa fågelläten. Liksom valan i egen och andras föreställning var norna, så var galdersångaren i egen och andras föreställning en fågel. I Vǫluspá 41 kallas också jätten Fjalar, när han sjunger galder, *hani* 'tupp'. På samma sätt har trollkvinnan, när hon sjöng galder, kallats *gagl* 'gaggelfågel'.

I öfverensstämmelse med det nu anförda har man enligt min mening att tolka första sammansättningsledet i *gaglviðr*: ordet, som ofvan öfversatts med 'gaggelskogen', betecknar alltså, menar jag, antingen 'skogen där trollkvinnan (= *in aldna*) sitter' eller 'skogen där galder sjunges'. Bägge dessa alternativer passa formellt sedt i sammanhanget. Då *gaglviðr* i strofen är rimord till *gól*, synes det senare reellt vara att föredraga.

I strof 43 fortsätter valan sin skildring från Järnskogen, där hon ännu alltjämt befinner sig. 'Garm skäller vildt framför Gnipahålan', säger hon i första halfvisans första verspar; och i dess andra: 'kedjan skall brista och ulfven löpa'.

[1] I. Lindquist, *Galdrar*. Gbg 1923. Sid. 4 o. följ.

Enligt den traditionella exegesen af detta ställe, hvilkens riktighet Müllenhoff i sin kommentar med ifver söker häfda, är Garm i första versparet en i underjorden vaktande hund, ett slags nordisk motsvarighet till grekernas Kerberos, medan ulfven i andra versparet, han hvars kedja skall brista, är Fenresulfven. Garms skällande är enligt Müllenhoff ett varsel, det sista, om ragnarok. Denna tolkning framgår ingalunda utan vidare af textsammanhanget, utan måste läsas mellan raderna. För en omedelbar uppfattning torde det synas självklart, att Garm i första versparet och ulfven i det andra äro en och samme: det är ulfven som skäller, naturligtvis medan han sliter i kedjan för att varda fri. Med en sådan uppfattning framträder osökt i halfvisan den syntaktiska parallellism som utmärker Vǫluspás stil, och det estetiska intrycket höjes genom innehållets större enkelhet. Garms identitet med ulfven har framhållits af åtminstone fem forskare: Konrad Maurer, Rudolf Much, Axel Olrik, Bernhard Kahle och Sigurđur Nordal.[1] Müllenhoff invänder gentemot Maurer, att *garmr* betyder 'hund', icke 'varg', och att *geyia* betyder 'skälla' och i sin egentliga betydelse endast användes om hundar. Denna invändning torde näppeligen ens ur språklig synpunkt vara hållbar. Ordet *garmr* förekommer i Eddadikterna, utom i Vǫluspá 43 och de där-

---

[1] K. Maurer, *Die Bekehrung des norwegischen Stammes zum Christenthume.* Bd 2. München 1856. Sid. 30—31, not 10. — R. Much, *Der germanische Himmelsgott.* Halle a. S. 1898. Sid. 32 o. följ. — A. Olrik, *Om ragnarok.* [1.] Khvn 1902. Sid. 79 o. följ.; 2. Khvn 1914. Sid. 157 o. följ. — B. Kahle, *Der Ragnarökmythus* i Archiv für Religionswissenschaft. Bd 8. Lpz. 1905. Sid. 450 o. följ. — S. Nordal, *Völuspá.* Fra islandsk ved H. Albrectsen. Khvn 1927. Sid. 86.

med likalydande Vǫluspástroferna 46 och 55, endast i Fiǫlsvinnsmál 13. Det användes där som appellativum i pluralis om de tvenne vidunder, som vakta borgen där Menglad bor. Dessa kallas i strof 44 'hundar'. Men däraf följer ej, att *garmar* i strof 13 skulle betyda 'hundar'. Betydelsen 'hund', som *garmr* har i senare tid, är efter allt att döma icke ordets ursprungliga. I Gylfaginning (Sn. Edd. I 58) kallar Snorre den ulf, som enligt hans tolkning af Vǫluspá 39—40 skall sluka månen, *Mánagarmr*. Müllenhoff säger, att denna Snorres användning af ordet skulle vara »mittelbar tropisch». Hvad han menar med detta uttryck förstår jag icke. För min del ser jag ingen skillnad mellan ordets användning i Gylfaginning och dess användning i Vǫluspá: *Mánagarmr* i Gylfaginning är namn eller benämning på en mytisk varg, och *Garmr* i Vǫluspá är enligt den åsikt Müllenhoff söker vederlägga likaledes namn eller benämning på en mytisk varg. Är användningen i Gylfaginning »mittelbar tropisch», torde väl användningen i Vǫluspá likaledes kunna sägas vara »mittelbar tropisch». Enligt min mening kan ordet såväl i Vǫluspá och Gylfaginning som i Fiǫlsvinnsmál sägas hafva en omedelbart tropisk användning, nämligen som synekdoke: släktet användt i stället för arten. Den ursprungliga betydelsen af *garmr* torde, menar jag, möjliggöra, att ordet användes såsom ett slags genusbegrepp med begreppen 'hund' och 'varg' som species. Det finnes i den språkvetenskapliga litteraturen tvenne olika förklaringar af ordet, hvilka båda synas vara formellt möjliga. *Garmr* kan språkligt förklaras antingen såsom etymologiskt samhörande med ett nordiskt verb *garma* 'gorma', 'föra oväsen' eller såsom en metatetisk form af

adjektivet *gramr* 'vred'. I förra fallet skulle *garmr* betyda 'den som för oväsen', i det senare 'den vrede'. Bägge dessa betydelser kunna vara genus till 'hund' och 'varg', och bägge passa för den uppfattning som här gjorts gällande.

Hvad *geyia* vidkommer synes Müllenhoff utgå från den förutsättning, att vargen icke skäller såsom hunden. Denna förutsättning är efter allt att döma oriktig. Man lär hos vargen ha iakttagit, utom hans karakteristiska tjut, ett flertal andra läten, däribland äfven ett hotande skall som liknar hundens.[1]

Men äfven om Müllenhoffs uppfattning i fråga om *garmr* och *geyia* vore ur språklig synpunkt riktig, skulle detta i föreliggande fall ingenting betyda. Ulfven i Vǫluspá 43 är ingen zoologiskt bestämbar ulf, utan en mytisk. Och i fornnordisk myt liksom i fornnordisk poesi råder, såsom Mannhardt påpekat[2], ingen väsentlig skillnad mellan begreppen 'hund' och 'varg'. Odens båda vargar följa honom som hundar, och bland kenningar för 'vind' nämner Snorre *hundr eða vargr viðar* 'trädets hund eller varg' (= 'trädets skadegörare', 'trädets fiende'). Viktor Rydberg använder både om hundarna, som vakta borgen där Menglad bor, och om mytens vargar ordet 'ulfhundar'.

Det finnes alltså intet som helst skäl att mot den omedelbara uppfattningens vittesbörd fasthålla den traditionella åsikten, att Garm och ulfven skulle vara skilda mytiska väsen; och då ulfven icke kan vara någon annan än Fenresulfven, är det alltså om honom halfvisan i sin helhet handlar. Det är Fenresulfvens hotande skall som

[1] A. Brehm, *Djurens liv.* 4:e uppl. Bd 3. Sthm 1922. Sid. 238.
[2] W. Mannhardt, *Germanische Mythen.* Berlin 1858. Sid. 198.

kommer valan att utropa: 'kedjan skall brista och ulfven löpa'. Utropet är en slutsats, dragen ur de rön valan gjort hos 'den gamla' i Järnskogen, men har formen af en *spá*. Denna korta *spá*, i hvilken ännu det resonerande förståndet talar, är ej ett moment i den långa *spá*, som börjar med stof 44. Sedan det gått upp för valan, att Fenresulfven till sist skall få makt att slita sin kedja, undfår hon uppenbarelserna om ragnarok och världsförnyelsen. I andra halfvisan af strof 43 fortsätter hon: 'En mängd trolldomsord vet hon, framåt längre ser jag — ser makternas domar som kraftigt drabba segergudarna'.

Valans eskatologiska uppenbarelser gifvas henne i tre från hvarandra bestämdt skilda afdelningar: 1) stroferna 44—45, som skildra vissa förhållanden i människovärlden strax före ragnarok, Heimdalls framträdande och Fenresulfvens befrielse, 2) stroferna 47—54, som skildra verkställandet af makternas domar öfver segergudarna samt världsförstörelsen, 3) stroferna 56—61, som skildra världsförnyelsen och återställelsen af den gamla ordningen. Både framför andra och framför tredje afdelningen — i stroferna 46 och 55 — upprepar valan den nyss afhandlade visa, som börjar med omtalandet af Garm-Fenresulfvens skall framför Gnipahålan. Att denna visa sålunda kan tjena som inledning till de eskatologiska synernas samtliga afdelningar, äfven den sista, hvilken rör en tid då Fenresulfven redan fyllt sitt värf, ådagalägger till fullo, att visans innehåll ej kan vara eskatologiskt, utan, liksom det sammanhang hvartill den först ansluter sig, stroferna 36—41, är att hänföra till den talandes nutid. Med Fenresulfvens hotande skall som ackompanjemang skildrar

valan sina eskatologiska syner.[1] Anmärkningsvärdt är, att i stroferna 46 och 55 har i första versen inskjutits ett *nú*, som ej finnes i strof 43: *Geyr nú Garmr miǫk.*

I strof 62, Vǫluspás sista, är valan efter slutad *spá* ännu kvar i underjorden. Detta framgår, såsom redan påpekats, af själfva lokaliteten i strofen: fjällen och slätten, som där omtalas, äro belägna i underjorden.[2] Denna innehållets karaktär af underjordsskildring kräfver emellertid, att adverbet *neðan* i första halfvisans tredje vers hänföres — icke, såsom i gängse tolkning, till *fliúgandi* i halfvisans andra vers, utan, såsom också rytmen kräfver, till det i samma vers omedelbart föregående uttrycket *naðr fránn*. *Neðan* måste då här betyda 'nedtill', 'å undre sidan'. Strofen är enligt min mening att interpunktera och öfversätta sålunda:

Þar kømr inn dimmi
dreki fliúgandi,
naðr fránn neðan,
frá Niðafiǫllom;
berr sér í fiǫðrom —
flýgr vǫll yfir —
Niðhǫggr nái:
nú mun hon søkkvaz.

'Där kommer den mörke draken flygande, nedtill en glänsande orm, från Nidafjällen; i sina fjädrar bär — han flyger öfver fältet — Nidhögg döde: n u skall hon sjunka ned.'

[1] Sedan detta skrifvits, har jag i Gerings år 1927 utgifna kommentar till Eddans gudasånger funnit i hufvudsak samma uppfattning af Garm-visans stilistiska uppgift i dikten.

[2] Se ofvan sid. 36—37.

Genom denna af innehåll och rytm kräfda uppfattning kommer satsbyggnaden i strofens första halfvisa att öfverensstämma med de af mig påvisade reglerna för parallellistisk strofbyggnad i Vǫluspá.[1] Annorlunda förhåller det sig med satsbyggnaden i strofens andra halfvisa. Där afviker den syntaktiska konstruktionen på ett iögonfallande sätt från den i Vǫluspá vanliga, i det att strofens första och tredje verser tillsammans utgöra en självständig sats, *berr sér í fiǫðrom Niðhǫggr nái,* och dess andra vers, *flýgr vǫll yfir,* utgör en i denna sats parentetiskt inskjuten likaledes själfständig sats, hvilken åtskiljer den förra satsens predikat *berr* från dess subjekt *Niðhǫggr* och dess objekt *nái*. Likväl finnes i halfvisan parallellism. Genom den inskjutna parentesen kommer *Niðhǫggr* att metriskt sammanbindas med *nú mun hon søkkvaz.* Därigenom uppstår en tankarnas parallellism, som finnes äfven i den syntaktiska parallellismen och är själfva väsendet i denna. Logiskt hör nämligen versen *Niðhǫggr nái* samman med versen *nú mun hon søkkvaz,* med hvilken den också rimmar: att Nidhögg kommer med döde är anledningen till att valan måste sjunka ned.[2]

Om Vǫluspá är hvad namnet angifver: en spådom, framsagd af en vala, måste denna spådom tänkas ha stått i samband med sejd. Vid sejden hade valan medhjälpare. Huru den tillgått vet man föga. Säkert är dock, att den

[1] Konstruktionen blir densamma som i andra halfvisan af strof 8; se Vǫl. o. vanak. I. Sid. 11.

[2] Tankeparallellismen kan omskrifvas till syntaktisk parallellism sålunda:

Han bär något i sina fjädrar,
han flyger öfver fältet;
det är Nidhögg med döde:
nu skall hon sjunka ned.

haft till syfte att sätta valan i förbindelse med underjordens makter. Dessa uppenbara sig på jorden egentligen blott om natten. Därför skedde sejden nattetid. Därunder förekom sång, utförd af medhjälparna eller någon af dem. Sången, som antagligen ledsagades af rytmiska rörelser, möjligen också af musik, har tydligen — objektivt sedt — varit ett af medlen att förbereda hos valan det tillstånd af mer eller mindre potentierad ekstas, hvari hon mottog sina uppenbarelser. Enligt isländska sagors vittnesbörd har valan först på morgonen efter sejden uttalat den spådom, som ingifvits henne under natten.[1] Dessa sagor skildra förhållanden i en senare tid, när sejden icke längre tillhörde religionen, utan öfvades mer eller mindre yrkesmässigt som trolldom. Under vanakultens tid var sejden en religiös handling, och framtidsförkunnelsen torde då ha skett om natten i omedelbart sammanhang med sejden. Det är denna tid som återspeglas i Vǫluspá. Ville man skrifva en prosainledning till dikten — hvilket valan själf med all säkerhet icke gjort — borde denna alltså, menar jag, innehålla berättelsen om den sejd som föregått spådomen. Det är efter fullbordade sejdriter Vǫluspá måste tänkas reciterad. Valan vänder sig, i strof 1, till dem som deltagit i dessa riter, vanakultens invigde, och äskar uppmärksamhet för sin *spá*. Hon talar därvid icke i eget namn, utan som norna. Detta är antydt i strof 2, där sierskan förtäljer minnen från urtiden. Därpå följer, i stroferna 3—35, en episk skildring af Odens svek och hvad därmed sammanhänger, afslutad med berättelsen om den *spá,* som valan-nornan strax efter Odens brott uttalat. Valans identitet med nornan synes

[1] R. Keyser, *anf. arb.* Sid. 381.

i denna afdelning ej vara ekstatisk, utan ännu blott rituell. Den själsstämning, som kräfves för valans rituella uppträdande som norna, ha de föregående riterna tjenat att förbereda. Småningom öfvergår den rituella identiteten i ekstatisk.[1] I strof 36, där underjordssynerna börja, är ekstasen omisskännlig och varar sedan till diktens slut — eller kanske rättare intill dess sista vers. I denna vers, *nú mun hon søkkvaz* 'nu skall hon sjunka ned', synes nämligen valan själf tala med återvändande jagmedvetande. Men i hvarje fall är det om nornan denna vers handlar, och *søkkvaz* 'sjunka ned' måste här åsyfta hennes nedsjunkande till underjorden. Nornan, som under ekstasen innebott i valans kropp, lemnar nu denna och återvänder dit, hvarifrån hon kommit. Med andra ord: ekstasen upphör.

Orsaken till ekstasens upphörande framgår af strofens föregående verser. När valan slutat sin *spá,* får hon, enligt halfvisans första verspar, inom sin af underjordens lokalitet begränsade synkrets (= *þar*), se någon, som hon kallar *in dimmi dreki* 'den mörke draken', komma flygande. Att draken omtalas i bestämd form visar, att valan vet hvem han är: Nidhögg. Han beskrifves ytterligare, i halfvisans andra verspar, såsom *naðr fránn neðan* 'nedtill en glänsande orm' och såsom kommande i riktning från Nidafjällen. I andra halfvisan har han kommit närmare valan: han flyger nu öfver underjordsslätten, och valan ser, att han bär döde gömda i sina fjädrar. Frågar man, hvar draken varit, innan han i riktning från Nidafjällen kommer flygande öfver underjordsslätten, kan svaret endast blifva: på jorden. Det måste vara därifrån han hemtat

[1] Jfr T. Andræ, *Mystikens psykologi.* 1. Sthm 1926. Sid. 305.

de döde. Enligt det antagandet vi ofvan gjort, var det natt när nornan genom valan uttalade sin *spá*. Nidhögg har liksom nornan sin egentliga hemvist i underjorden, men om natten är han verksam på jorden. Hans samband med natten är symboliserad genom benämningen *inn dimmi dreki*. Att han nu återvänder till underjorden måste därför innebära, att morgonen gryr. Måhända är det i skenet af den från underjorden uppstigande solen valan ser, att 'den mörke draken' är 'nedtill en glänsande orm'. Men då solen går upp, är stunden inne äfven för nornan att återvända till underjorden. Det är detta som utsäges i diktens slutord: *nú mun hon søkkvaz*.

Nidhögg anses allmänt ha hemtat de döde, som han bär, i syfte att själf äta dem. Han skulle vara hvad man kallar en "likdemon". För denna mening åberopas den ofvan anförda halfvisan Vǫluspá 38 7—10:

Þar saug Niðhǫggr
nái framgengna,
sleit vargr vera —
vitoð ér enn eða hvat?

I andra kapitlet af mina Vǫluspáundersökningars första del har jag om dessa verser uttalat den mening, att man ej torde kunna afgöra, huruvida de vore interpolation eller brottstycke af en förlorad strof. En mera ingående analys af stroferna 36—43, hvilken jag sedan företagit och hvars resultat nu här framlagts, har öfvertygat mig om att halfvisan strof 38 7—10 ej kan vara en ursprunglig beståndsdel af dikten. Under hela den tid stroferna 36—61 afse, har, såsom vi funnit, Nidhögg varit på jorden. Först i strof 62 kommer han till underjorden. Under

förutsättning att i dikten finnes ett logiskt sammanhang, kan valan under tiden före strof 62 omöjligen ha sett honom i underjorden. Härtill kommer en annan omständighet. Hvem är den varg som i halfvisan säges sönderslita männen? Han kan icke vara identisk med Nidhögg. Denne är ingen varg, utan en mytisk hybrid af orm och fågel; och att, såsom Detter-Heinzel föreslå, här öfversätta *vargr* med 'odjur', en betydelse som ordet eljest icke har, är ingen förklaring, utan en bortförklaring. Han kan icke heller, om halfvisan är äkta, uppfattas som identisk med Fenresulfven. Dennes vistelse i underjorden beskrifves i de två närmast följande stroferna, och det sätt hvarpå han där införes visar, att det är första gången han omtalas. Det skulle alltså här vara fråga om en eljest i dikten helt och hållet okänd varg. Halfvisan afslutas med versen: *vitoð ér enn eða hvat* 'förstån I än — och hvad?' Denna vers, hvilken afslutar ett flertal andra Vǫluspástrofer, kan, på grund af själfva den mystiskt högtidliga formuleringen, omöjligen till sitt ursprung vara ett meningslöst bihang, utan måste ha inneburit, att hvad som förut meddelats är af vikt för åhörarna att veta, men af den talande icke direkt utsagts, utan, af någon orsak, blott på ett hemlighetsfullt sätt antydts. Versens innebörd i stroferna 28 och 29 har jag sökt tolka i min förra Vǫluspábok (sid. 82); dess innebörd i strof 40 i föreliggande undersökning (sid. 54). Hvilken betydelse för Vǫluspádramat som skulle kunna ligga däri, att Nidhögg, en i detta drama underordnad person, suger blodet ur döde, och att en i dikten helt och hållet okänd varg söndersliter männen, torde det vara omöjligt att med ledning af dikten själf utreda. Halfvisan är, af allt att

döma, en interpolation, tillkommen genom en oriktig slutsats ur hvad som säges i strof 62. Någon annan källa för uppfattningen af Nidhögg som "likdemon" än Vǫluspá 38 7—10 finnes icke. Den enklaste och i dikten själf gifna förklaring af att Nidhögg för döde med sig till underjorden är enligt min mening, att dessa döde äro afsedda för det offerväsen, som enligt strof 40 försiggår hos 'den gamla' i Järnskogen till främjande af vanagudomligheternas seger i ragnarokskampen. Måhända är det med hänsyn härtill draken bär namnet *Niðhǫggr*. Detta ords andra sammansättningsled förklaras allmänt såsom etymologiskt sammanhängande med verbet *hǫggva* 'hugga', hvilket nyttjas såsom terminus technicus om den rit, hvarmed offringen inleddes: offrets slaktande.[1]

Är den helhetsuppfattning af Vǫluspá riktig, hvilken jag ofvan i korthet antydt och nu, genom tolkningen af underjordsstroferna, i en viktig punkt belyst, då kan denna dikt näppeligen, såsom vanligen läres, vara en skapelse af en isländsk eller norsk skald, lefvande i 10:de eller 11:te århundradet efter Kristus. Att antaga detta vore att hos denne skald förutsätta en bildningsform och en psykologisk intuition, som äro i den tiden otänkbara. Det finnes icke heller, med denna helhetsuppfattning, något som helst skäl att förkasta den tradition som talar i själfva namnet Vǫluspá. Dikten är, menar jag, en

[1] R. Keyser, *anf. arb.* Sid. 333. Jfr ofvan sid. 52 o. följ. — Att första sammansättningsledet i *Niðhǫggr* icke har, såsom vanligen antages, långt utan kort i-ljud och är att sammanställa med första sammansättningsleden i *Niðavellir* och *Niðafjǫll* synes mig självklart, då Nidhögg i strof 62 just sättes i förbindelse med dessa två underjordslokaliteter. Jfr S. Nordal, *anf. arb.* Sid. 80; E. Noreen, *Studier i fornvästnordisk diktning.* 1. Upps. 1921. Sid. 64 o. följ.

verklig *spá*, framsagd af en verklig vala, och återgifvande verkliga upplefvelser som denna vala haft. Men en valas *spá* är icke blott en objektiv förkunnelse af hvad som skall ske i framtiden. Det är den ödesbestämmande nornan som talar genom valan, och de ord valan uttalar äro de oryggliga maktord som skapa framtiden. Diktens innersta syfte måste alltså ha varit att framkalla hvad som i den utsäges: Odens och segergudarnas undergång och återställelsen af den urgamla ordningen. Häraf kan den slutsats dragas, att Vǫluspá tillkommit i en omgifning, som var fientlig mot den religion hvars högste gud Oden var.

Att Vǫluspás vala företräder en mot Odensreligionen fientlig kult har jag ur andra synpunkter sökt göra gällande i detta arbetes första del. Med anledning däraf har herr Wessén — Läsaren har väl inte under uppehållet hos 'den gamla' i Järnskogen glömt bort vår Criticus? — gjort följande auktoritativa uttalande:

"Religionshistoriskt som historiskt lika orimlig är den besynnerliga tanken, att det under vikingatiden skulle ha funnits olika hedniska kultsamfund och sekter, bekämpande och förföljande varandra. Tanken blir ej sannolikare, om man som förf. föreställer sig, att Vsp diktats i Sverige, eller eventuellt vill skjuta dess tillkomst några århundraden tillbaka i tiden. Den ene bonden satte Frö högst bland gudarna, den andre Tor eller Oden, utan att detta, så vitt vi av källorna veta, ledde till några obehagligheter för honom. Den nordiska hedendomen var till sin natur icke exklusiv eller intolerant. Vsp måste utan tvivel förstås mot bakgrunden av en spänning mellan två motsatta religioner, men dessa äro icke Odenskult

och Heimdallskult, utan som man länge insett nordisk hedendom och kristendom" (sid. 80).

Frågar man hvarifrån herr Wessén hemtat sitt vetande om den ene och den andre bonden under vikingatiden eller några århundraden tillbaka, och om den tolerans i religiösa ting som då rådde i Norden, kan svaret knappt blifva mer än ett: från samma källa som uppenbarat för honom hemligheten med de förlorade ramberättelserna. Själf har jag, för att religionshistoriskt begripa dessa tider, måst gå en annan väg: den logiska analysens. Denna väg har åtminstone ett företräde framför den Wessénska intuitionen: den som kan och vill har möjlighet att följa efter och tillse, om iakttagelserna äro riktigt gjorda, slutsatserna riktigt dragna. Men metoden har också en olägenhet, som den Wessénska saknar: den logiska analysen tar tid, och det tar också tid att i en så vidt möjligt logiskt bindande bevisning framlägga de resultater man vunnit. Hvarken i min gradualafhandling eller i denna bok har jag hunnit fram till den i egentlig mening religionshistoriska behandlingen af ämnet. Innan det är möjligt att historiskt förklara Vǫluspádiktens tillkomst, måste man — så har jag tänkt — genom analys fastställa hvad denna dikt verkligen innehåller. Det är detta jag sökt göra i min första Vǫluspábok och nu fortsatt med i denna. Därvid har jag bland annat funnit, att både för valan i Vǫluspá och för valan i Vǫluspá in skamma Heimdall är den högste guden, ehuru för tillfället hindrad af Oden att utöfva sin gudomsmakt. Jag har vidare funnit, att Vǫluspás vala liksom valan i Vegtamskviđa är fientligt sinnad mot Oden, och att i Vǫluspá fiendskap mot honom måste förutsättas äfven hos valans åhörare.

Jag har vidare funnit, att valorna måste tänkas vara nära förbundna med vanerna, mot hvilka Oden enligt Vǫluspá förde krig. På grund af dessa sakförhållanden har jag dragit den slutsats, att mellan vanakulten, hvars högste gud Heimdall var, och Odenskulten någon gång i tiden — de af herr Wessén angifna tidsbestämningarna finnas ingenstädes i min afhandling — en religiös motsats varit rådande, och att på den tid Vǫluspá, Vǫluspá in skamma och Vegtamskviđa afse, Heimdallskulten varit undertryckt af Odensdyrkarna. Denna slutsats har visserligen en religionshistorisk innebörd. Men i det sammanhang där den förekommer och med den abstrakta formulering den fått bör den omöjligen kunna gälla för annat än en hypotes, hvars riktighet det tillkommer mig att i fortsättningen bevisa. Bevisningen är afsedd att framläggas i tredje delen af dessa undersökningar i samband med en analys af Vǫluspás myt om vanakriget. Genom sitt vetande om den ene och den andre bonden under vikingatiden eller några århundraden tillbaka och om den tolerans i religiösa ting som då rådde i Norden, kan herr Wessén redan nu försäkra, att hvad som kan komma att stå i denna ännu oskrifna bok är — "religionshistoriskt som historiskt" — orimligt.

I strof 1 kallar valan dem, till hvilka hon talar: *allar helgar kindir, meiri ok minni mǫgo Heimdallar*. Jag har i min afhandling utlagt dessa ord sålunda: "Det är såsom deltagare i valans *spá* åhörarna kallas *helgar kindir*. Uttrycket betecknar, att de stodo i kultgemenskap med valan och voro afskilda från dem som stodo utanför denna gemenskap. Man skulle möjligen kunna på svenska återgifva uttrycket med 'heliga församling' eller 'församlade

helige'. Hvilka dessa 'församlade helige' äro bestämmes närmare genom andra versparet: *meiri ok minni mǫgo Heimdallar* 'högre och lägre söner till Heimdall', hvilka ord tydligen afse detsamma som *sif sifiaðan siǫtum gǫrvǫllum* i Vǫluspà in skamma. Härmed åsyftas icke människorna i allmänhet — en föreställning som torde ha varit främmande för Vǫluspás skald — utan sådana människor, som anse sig härstamma från Heimdall, d. v. s. sådana, som dyrka Heimdall som den högste guden.«[1] Herr Wessén är icke nöjd med denna förklaring. Han finner det egendomligt, att ordet *kind*, som själf är kollektivum, här står i pluralis, tillochmed föregånget af *allar* (sid. 79). »Fanns det månne«, frågar han, »många Heimdallsförsamlingar, till vilka valan vänder sig?« Frågan är så till vida berättigad, som jag i denna punkt ej uttryckt mig nog tydligt. Min mening är naturligtvis icke, att *helgar kindir* verkligen skulle betyda: 'heliga församling' eller 'församlade helige'. Jag har användt dessa uttryck, bildade i analogi med svensk predikostil, emedan de syntes mig åskådliggöra, att valans tilltal till åhörarna har en kultisk innebörd. Egentligen afsågs en förklaring af ordet *helgar*.[2] Hvad *kindir* vidkommer, uppfattade jag när del I skrefs,

---

[1] Vǫl. o. vanak. I. Sid. 80 o. följ.

[2] Om tolkningen af *helgar kindir* säger herr Wessén i sin anmälan (sid. 82, noten):

»*Heilagr* egentl. 'åtföljd av *heill*' (jfr namnet *Helgi*). Måhända är det denna ursprungliga innebörd, som ordet har i valans *allar helgar kindir*. Jfr valkyrjans *Heill dagr*, *heilir dags syner* etc. Sigdr. 3–4. Den ur sömnen väckta valan hälsar de levande och bjuder tystnad till vad hon har att säga.»

Hur *helgar* i Vǫluspá 1 skall kunna innebära en hälsning är jag — om på grund af »bristande kunskaper om fornnordiskt språk» må de lärde afgöra — ur stånd att begripa.

i likhet med flertalet uttolkare, detta ord som kollektivum och ansåg, i enlighet med min förklaring af halfvisans andra verspar, att ordet åsyftade de tre stånden. Fastän socialt strängt åtskilda, bildade dessa, såsom epitetet *helgar* utvisar, i kultiskt hänseende en enhet och kunde därför — så menade jag, och så menar jag ännu — kallas 'en helig församling'. Analysen af strof 39 (se ofvan sid. 48 o. följ.) har öfvertygat mig om att *kindir* där icke är att uppfatta som kollektivum. Jag finner därför osannolikt, att samma ord i strof 1 skulle hafva kollektiv betydelse, och anser numera, att *helgar kindir* är att öfversätta med 'heliga väsen' eller 'heliga ättlingar'. Därmed ändras intet i uppfattningen af uttryckets kultiska innebörd.

Men herr Wessén är icke heller nöjd med min tolkning af appositionsbestämningen *meiri ok minni mǫgo Heimdallar*: han har i min bok ej fått veta, »hvarför Heimdallssönerna kallas 'större och smärre'«. Så har jag icke kallat dem. I det kritiserade stycket och annanstädes har jag — i likhet med Müllenhoff och ett flertal öfversättare och kommentatorer — öfversatt *meiri ok minni* med 'högre och lägre', och jag har tillagt, att *meiri ok minni mǫgo Heimdallar* tydligen har samma innebörd som *sif sifiaðan siǫtum gǫrvǫllum* i Vǫluspá in skamma. Den som läst min bok någorlunda uppmärksamt vet, att uttrycket i Vǫluspá in skamma tolkats af mig å sidan 79, d. v. s. sidan omedelbart före den, där det kritiserade stycket läses. Jag säger där: »Epitetet i Hyndlolióð 43: *sif sifiaðan siǫtum gǫrvǫllum* 'genom släktskap förenad (egentligen: 'besläktad') med alla människoboningar', synes visa, att mellan Heimdall och hans dyr-

kare rådt ett förhållande af innerlighet, såsom mellan en fader och hans barn. Därom vittnar också den naivt troskyldiga berättelsen i Rígsþula 1—36, som förklarar innebörden af nämnda epitet, skildrande huru Heimdall vandrat på jorden bland människorna och genom gudomligt faderskap helgat de tre stånden, de ofries, de fribornes och de högbornes.“ Det synes mig icke otänkbart, att denna egendomliga myt om att Heimdall genom tre skilda faderskap helgat de tre stånden hvart för sig vore att förklara så, att, vid sidan af den för samtliga stånd gemensamma kulten, hvart och ett stånd för sig hemburit offer åt Heimdall såsom stamfader. I så fall är herr Wesséns ironiska fråga om det fanns många „Heimdallsförsamlingar“ att besvara med: ja — åtminstone tre.

I min gradualafhandlings tredje kapitel har jag sökt visa, att Snorres utläggning af Vǫluspá 26—27, hvilken ligger till grund för den traditionella tolkningen af dessa strofer, beror på ett missförstånd hos Snorre. Hvad jag där sagt är icke allt som kan sägas gentemot Snorre, men torde vara nog bevisning för en läsare som förstår poesi och icke är allt för ovan vid historiskt tänkande. För kritikern i Arkiv för nordisk filologi har det icke varit nog. Jag upptager fördenskull å nyo till behandling denna fråga, helst kritikern här icke som eljest nöjt sig med att anmärka på spridda enskildheter, utan försökt sig på att tänka så att säga i sammanhang.

Stroferna lyda:

26. *Þá gengo regin ǫll*
á rǫkstóla,
ginnheilog goð,

ok um þat gættoz:
hverr hefði lopt allt
lævi blandit
eða ætt iǫtuns
Óðs mey gefna

27. *Þórr einn þar vá,*
þrunginn móði,
hann sialdan sitr,
er hann slíkt um fregn:
á gengoz eiðar,
orð ok særi,
mál ǫll meginlig,
er á meðal fóro.

26. 'Då gingo alla makterna till domsstolarna, de höghelige gudar, och rådslogo därom: hvem som hade blandat all luften med fördärf och åt jättens ätt gifvit Ods mö.' — 27. 'Tor ensam stred där, fylld af vrede, han sitter sällan lugn, när han spörjer slikt: eder brötos och svurna ord, alla *megin*-fyllda tal som foro emellan dem.'

Enligt Snorre åsyftas i dessa strofer myten eller sagan om jätten-byggmästaren, som uppförde en ringmur kring Asgard. Denne hade, delvis genom Lokes förmedling, ingått aftal med gudarna, som ej visste att han var en jätte, om att uppföra muren inom loppet af tre halfår. Som lön skulle han få Fröja till hustru och dessutom sol och måne. Men om arbetet ej fullbordades inom utsatt tid, skulle aftalet vara ogiltigt. Genom Lokes list blef det icke möjligt för byggmästaren att få porten färdig i rätt tid. Han gick sålunda miste om lönen. När han

då greps av jotunvrede, förstodo gudarna att han var en jätte och tillkallade Tor, som slog ihjäl honom med sin hammare.

Att ingenting af detta otvetydigt framgår af den nedärfda Vǫluspátexten är uppenbart. Är Snorres utläggning riktig, måste man antingen, i likhet med Finnur Jónsson, antaga, att en eller flere strofer gått förlorade, eller också, i likhet med andre uttolkare, antaga, att valan tilltrott sina åhörare att, när stroferna 26—27 reciterades, utan vidare begripa att de handla om Asgardsbyggmästaren och Loke.

Man torde med visshet kunna säga, att Snorre icke känt till flere strofer i detta sammanhang än dem vi nu ega: 26—27. Dessa äro i parafraser infogade hvar på sitt ställe i hans berättelse, och när han slutat denna, tillägger han: *Svá segir í Vǫluspá* 'Så säges i Vǫluspá', och anför därpå dessa båda strofer. Hade han känt till flere, skulle han säkerligen ha anfört äfven dem. Man har därför ingen rätt att på grund af Snorres utläggning antaga, att Vǫluspátexten är på detta ställe ofullständigt bevarad, eller att inlägga i denna text en mening, som ej omedelbart framgår af ordalydelsen, men kräfves, om Snorres utläggning skall kunna upprätthållas. Snorres utläggning är ingenting annat än Snorres utläggning och får ej betraktas som källa i andra hand. Det synes knappt möjligt att förklara — låt mig säga: logiken i herr Wesséns försök att vederlägga min kritik af Snorre, om man ej får antaga, att bakom självfva argumenteringen verkar i det fördolda — tron på Snorres mytologiska auktoritet.[1]

[1] För att sätta läsaren i tillfälle att omedelbart kontrollera mina citater samt de påvisanden som göras i fråga om det logiska sam-

Herr Wessén inleder sin apologi med påståendet, att "de flesta" af mig gjorda anmärkningar röra hvad han kallar "icke något annat än Snorres sätt att infoga Vǫ-

manhanget i herr Wesséns Snorre-apologi, meddelar jag här in extenso detta märkliga aktstycke:

»H. underkänner till en början (kap. 3. s. 30—37) — som det synes på svaga grunder — Snorres tolkning (Gylfaginning, kap. 41) av innebörden i str. 26—27. Han finner den ologisk och självmotsägande. De flesta invändningarna röra emellertid icke något annat än Snorres sätt att infoga Vǫluspá-stroferna uti sin framställning av sagan om Åsgårdsmurens uppbyggande. Det som har större intresse är, om det för Vsp-diktaren kunnat föreligga en sådan form av myten, att han har kunnat återge den så som han gör. Det synes väl möjligt, att så är fallet. Det finns ytterligare en omständighet, som direkt torde tala för att Snorres tolkning är riktig. Snorre har icke satt byggmästarsagan i något som helst samband med vanakriget. Han säger blott, att händelsen tilldrog sig *snimma í ǫndverða byggð goðanna, þá er goðin hofðu sett Miðgarð ok gǫrt Valhǫll*. I Vsp däremot följa str. 26—27 omedelbart på strofen om vanakriget, där det säges, att *brottin var borðveggr borgar ása*. Förutsatt att ordningen mellan stroferna här är ursprunglig, är det klart, att detta för Vsp-skalden framstått som orsaken till att åsarna behöva en ny borg, och det tyder i så fall på att han i str. 26—27 verkligen åsyftat byggmästarsagan. Obegripligt är det, hur H. kan påstå (s. 36), att hos Snorre (i motsats till Vsp) ingenting säges om att eder och avtal brötos. *Þá var eigi þyrmt eiðunum*, heter det hos Snorre. Alldeles oförstående måste jag ställa mig mot resonemanget s. 34 om det episkt orimliga i att gudarna behöva sätta sig i sina domaresäten för att erinra sig de avtal de ingått föregående sommar. Kan det ej tänkas, att gudarna, när de märka, hur olyckligt det har gått, samlas för att reda ut saken och slå fast vem det är som har skulden? Det orimliga är själva överenskommelsen, som gudarna till sin egen ofärd så obetänksamt ingått, men detta är ju ett organiskt led i berättelsen, som icke kan avsöndras. Motsägelsen mellan Snorre och Vsp 26 med avseende på Fröjas utlämnande till Jotunheim, synes mig, om den överhuvud finns, sakna betydelse för frågan. Skalden kan väl tänkas ha använt något överdrivna uttryck för att framhålla den förskräckelse, som har gripit gudarna. Innebörden i strofen kan uppfattas så: »vem som hade blandat luften med fördärv (genom att lova bort sol och måne) och lovat bort

luspá-stroferna uti sin framställning av sagan om Åsgårdsmurens uppbyggande". Den som någorlunda uppmärksamt läser kap. 3 i min bok finner, att jag där mot Snorre riktat följande sju anmärkningar:

1. Parafrasen af strof 26 passar ej i Snorres saga.

2. Hvad som säges i andra halfvisan af strof 26 öfverensstämmer ej realt med hvad Snorre berättar: enligt Snorre vardt Fröja aldrig utlemnad till Jotunheim, medan enligt Vǫluspá utlemnandet är ett fullbordadt faktum.

3. Snorre har tagit *vega* i första halfvisan af strof 27 i betydelsen 'döda' och menar, att här omtalas Asgardsbyggmästarens död för Tors hand. Denna tolkning är orimlig. Berättas här att Tor dödade någon, måste, om Snorres utläggning är riktig, den dödade ha varit den illdådsman, som efterlyses i den föregående strofen — enligt Snorre: Loke.

4. Parafrasen af andra halfvisan af strof 27 passar ej i det sammanhang där den infogats.

5. Episoden om ederna är episkt osannolik. Hade byggmästaren fodrat sådana eder, skulle gudarna ha förstått hvem han var, hvilket nu blir klart för dem först längre fram.

Ods mö till jättarna.» — Snorres och Vsp-skaldens versioner av sagan behöva f. ö. visst icke i alla detaljer ha varit lika. Det är naturligtvis mycket möjligt, att Snorre, sedan han väl i dikten trott sig igenfinna byggmästarsagan, uti sin framställning upptagit ett och annat ur verserna (t. ex. episoden om ederna) eller missförstått ett och annat uttryck. Men frågan är, om hans identifikation är riktig eller icke.

Det märkligaste i str. 27 är — något som ej alls beröres av H. i detta sammanhang —, att första halvstrofen uppenbarligen ger uttryck åt sympati och beundran för Tor — fastän han, om Snorres tolkning är riktig, är edbrytaren. Detta strider mot den moraliska tendens, som annorstädes så starkt kommer till uttryck i Vsp. Tor utför illdådet, men han är trots allt beundransvärd, när han gör det.»

6. I Vǫluspá säges att eder och aftal brötos. Något sådant framgår ej af Snorres berättelse.

7. Enligt Snorre timade händelsen med jätten-byggmästaren i början af gudarnas verksamhet. Hvad som berättas i Vǫluspá måste förläggas till en senare tidpunkt.

Såsom enhvar kan se är det blott två af dessa sju anmärkningar som röra Snorres sätt att i berättelsen infoga parafraser af de båda Vǫluspástroferna. Hur herr Wessén räknar, när han säger att "de flesta" röra icke något annat än detta, förstår jag ej. Men intet räknesätt i världen kan minska de båda anmärkningarnas vikt.

Parafrasen af Vǫluspá 26 lyder: "Då satte sig gudarna på sina domaresäten och rådslogo; och de sporde hvarandra, hvem som hade gifvit det rådet att bortgifta Fröja till Jotunheim och fördärfva luften och himmelen genom att taga bort därifrån sol och måne och gifva dem åt jättarna." Jag har i min afhandling kallat detta gudarnas uppträde episkt orimligt, och jag vidhåller detta omdöme, oaktadt herr Wessén, såsom han försäkrar, måste ställa sig "alldeles oförstående" gentemot mitt resonemang och vädjande till sina läsare frågar: "Kan det ej tänkas, att gudarna, när de märka, hur olyckligt det har gått, samlas för att reda ut saken och slå fast (!) vem det är som har skulden?" Jag vet ej hvad slags läsare herr Wessén tänkt sig. En sakkunnig och logiskt öfvad genomskådar strax metoden. Herr Wessén har vid affattningen af sin retoriska fråga abstraherat från just de momenter i Snorres berättelse som konstituera den episka orimligheten. Strax före den anförda parafrasen har om-

talats, att gudarna råkat i trångmål genom att följa ett råd som Loke för knappt ett halfår sedan gifvit dem. Att de icke behöfva högtidligen sätta sig på domaresätena för att genom utredning "slå fast" hvem som gifvit detta råd säger sig själf. Märker icke herr Wessén, att med det parafraserade stycket tillkommer ett drag af komik, påminnande om Offenbachs gudaoperetter, men sannerligen ej af Snorre afsedd?

Parafrasen af första halfvisan af strof 27 lyder: "Men vid deras aftal hade gifvits starka bekräftelser och många eder, ty jättarna menade sig ej kunna med trygghet vistas hos asarna, ifall Tor skulle komma hem." Detta stycke har inskjutits — icke i den del af berättelsen som handlar om aftalet, dit det hör, utan i den del som skildrar hur arbetet med muren går framåt, dit det icke hör. Berättelsen härom afbrytes plötsligt genom detta inskott för att sedan åter fortsätta. Denna anmärkning förbigår herr Wessén med tystnad och talar i stället om något annat, som enligt hans mening har "större intresse".

Hvilket är då detta "större intrese"? Herr Wessén svarar: "Det som har större intresse är, om för Vsp-diktaren kunnat föreligga en sådan form av myten, att han har kunnat återge den så som han gör." Då inom vetenskapen intresset bestämmes af ändamålet, och ändamålet i detta fall är att utröna, huruvida Snorres tolkning af Vǫluspá 26—27 är riktig, måste, tycker man, den omständighet, att Snorre misslyckats i sitt försök att utfylla berättelsen med stycken hemtade från Vǫluspá vara af stort intresse. Men herr Wessén kan tydligen icke tänka sig möjligheten af att Snorre misstagit sig. Därför kommer han med en hypotes, som — under förutsättning att motsägelse verkligen finnes mellan Snorre och Vǫluspá — skall på en gång förklara motsägelsen och rädda den hotade auktoriteten: myten om Asgardsbyggmästaren kan, menar han, ha funnits i olika versioner, och "Vsp-diktaren" kan ha känt den i en sådan form, "att han har kunnat återge den så som han gör". I hvilken form har då "Vsp-diktaren", d. v. s. valan återgifvit myten? Hon säger icke ett ord om uppförandet af en mur kring Asgard, icke ett ord om någon byggmästare, icke ett ord om Loke, som i Snorres berättelse är hufvudpersonen. Naturligtvis kan myten icke ha förekommit i en sådan form, att dessa konstitutiva momenter saknats. Herr Wesséns mening måste vara, att den kunnat förekomma i en sådan form, att "Vsp-diktaren" kunnat återgifva det stycke af myten, som han enligt den traditionella exegesen anses berätta, "så som han gör". Men då i Vǫluspá 26—27 just de för den Snorreska sagan konstitutiva momenterna saknas — hur kan man då veta, att det är om detta stroferna handla? Herr Wessén svarar: "Det synes väl möjligt, att så är fallet." Utom denna påstådda rena möjlighet åberopas "ytterligare" ett skäl, nämligen samma sakförhållande som af mig åberopats i alldeles motsatt riktning: att Snorres berättelse är förlagd till en annan tid i gudarnas lif än händelsen i Vǫluspá. Herr Wessén fortsätter: "Det finns ytterligare en omständighet som direkt torde tala för att Snorres tolkning är riktig. Snorre har icke satt byggmästarsagan i något som helst samband med vanakriget. Han säger blott, att händelsen tilldrog sig *snimma í ǫndverða byggð goðanna, þá er goðin hǫfðu sett Miðgarð ok gǫrt Valhǫll* ["i begynnelsen när gudarna slagit sig ned, sedan

de skapat Midgard och uppfört Valhall']. I Vsp däremot följa str. 26—27 omedelbart på strofen om vanakriget, där det säges, att *brotinn var borðveggr borgar ása* ['brutet var skyddsvärnet kring asarnas borg']. Förutsatt att ordningen mellan stroferna här är ursprunglig, är det klart, att detta för Vsp-skalden framstått som orsaken till att åsarna behöva en ny borg, och det tyder i så fall på att han i str. 26—27 verkligen åsyftat byggmästarsagan.“

Att stroferna 26—27 äro att på detta vis associativt ansluta till hvad som berättas i strof 25 om nedbrytandet — icke af asaborgen, såsom kritikern råkat säga, utan af dess skyddsvärn är icke en af herr Wessén skapad föreställning. Den finnes redan i Lünings Eddakommentar af år 1859 och torde vara tämligen allmän. Det nya hos herr Wessén är, att han med hjälp af denna föreställning menar sig kunna styrka riktigheten af Snorres tolkning. För min del anser jag, att valan verkligen är en skald och så helt gripen af sitt höga ämne, att när hon i strof 25 förtäljer, att asarnas borgs skyddsvärn var brutet, hon därvid omöjligen kan få en association så ovidkommande som den: nu behöfva asarna ett nytt skyddsvärn. I dikten finnes heller intet som talar för denna fiktion. Men äfven den som anser, att Vǫluspá är — icke en skaldeskapelse, där inbillningens logik råder, utan en artificiell produkt, hvars beståndsdelar, de olika myterna, hopfogats på grund af tillfälliga föreställningsassociationer, har ingen logisk rätt att göra den Wessénska fiktionen, om han ej kan, oberoende af Snorres tolkning, genom analys ådagalägga, att stroferna 26—27 verkligen handla om Asgardsmurens byggmästare. Eljest har fiktionen ingen annan grund än — Snorres auktoritet.

En sådan analys har herr Wessén icke framlagt. Hans enda tolkningsförsök gäller andra halfvisan af strof 26, frågan som dryftades å gudatinget: *hverr hefði lopt allt lævi blandit eða ætt iǫtuns Óðs mey gefna* 'hvem som hade blandat all luften med fördärf och åt jättens ätt gifvit Ods mö? Om icke Snorres parafras af denna halfvisa funnits, skulle ingen ha kommit på den tanken att uppfatta *hefði blandit* och *hefði gefna* annorlunda än efter ordalydelsen i den af mig gjorda öfversättningen, hvilken i fråga om dessa båda uttryck ej skiljer sig från någon annan af mig känd. Man skulle då nödvändigt ha tolkat halfvisan så, att luftens blandande med fördärf och Ods mös utlemnande till jättarna voro redan fullbordade gärningar, när gudarna samlades till rådslag, och att syftet med deras öfverläggning var att utröna hvem som vållat dessa olyckor. Enligt Snorre gällde gudarnas öfverläggning *hverr því hefði ráðit at gipta Freyju í Jǫtunheima, eða spilla loptinu ok himninum svá, at taka þaðan sól ok tungl ok gefa jǫtnum* 'hvem som gifvit det rådet att bortgifta Fröja till Jotunheim och fördärfva luften och himmelen genom att taga bort därifrån sol och måne och gifva dem åt jättarna'; och den som gifvit detta råd, Loke, lagade enligt Snorre så, att hvarken Fröja eller sol och måne blefvo utlemnade.

Att frågan i Vǫluspá har ett helt annat innehåll än frågan hos Snorre synes flertalet uttolkare ej ens ha märkt. Man har öfversatt efter orden och för uppfattningen af innehållet utan vidare hänvisat till Snorre. Så stor har dennes auktoritet varit. Endast hos sex for-

skare har jag funnit oöfverensstämmelsen beaktad. Af dem lemnar jag här utan afseende en, Bugge, då inflytelse från honom i denna punkt ej finnes i herr Wesséns framställning. De öfrige äro: Detter-Heinzel, Otto von Friesen, Finnur Jónsson och Sigurđur Nordal.

Detter-Heinzel ha upptagit Snorres mening, att Vǫluspástroferna handla om Asgardsbyggmästaren, men anse, att framställningen i Vǫluspá förutsätter en mytversion, som skiljer sig från Snorres saga dels därigenom att händelsen sättes i förbindelse med vanakriget, dels därigenom att Fröja verkligen utlemnats till Jotunheim. Samma uppfattning om Fröjas utlemnande finner man hos von Friesen i kommentaren till hans Vǫluspáöfversättning i Söderbloms Främmande religionsurkunder.

Finnur Jónsson och Sigurđur Nordal ha försökt oförändrad intolka Snorres saga i Vǫluspástroferna.

Uttrycket *hefði lopt allt lævi blandit* tydes i bägges Vǫluspákommentarer såsom åsyftande Lokes förräderi. Finnur Jónsson erinrar om talesättet: "något ligger i luften"; och Nordal utlägger: "luften är mättad med ränker och bedrägeri". Deras mening är, att *læ* här betyder 'svek'. En sådan betydelse af ordet finnes icke upptagen i Fritzners och Hægstad-Torps ordböcker och synes i hvarje fall ej förekomma i Eddasångerna, där *læ* — se Gerings lexikografiska arbeten — öfverallt torde vara att öfversätta med 'fördärf', 'olycka'. Afgörande för ordets tolkning i Vǫluspá 26 är enligt min mening sammansättningen *læblandinn*, som förekommer i Guđrúnarkviđa II 38 i uttrycket *læblǫndnom hiǫr* 'med *læ*-blandadt svärd'. Detta uttryck måste afse ett svärd, i hvars metall genom trolldom blandats *læ*, ett hemlighetsfullt något som ofelbart bringar fördärf åt den mot hvilken svärdet nyttjas. I sin några år senare än Vǫluspákommentaren utgifna danska bearbetning af Egilssons Lexicon poëticum öfversätter Finnur Jónsson *læ* på detta ställe med 'skada', 'gift' och säger att uttrycket här åsyftar "det eventuella borttagandet af sol och måne".

Hvad uttrycket *hefði ætt iǫtuns Óðs mey gefna* vidkommer, menar Finnur Jónsson, att *gefa* här icke betyder 'gifva', 'utlemna', utan 'vilja gifva'. Sigurđur Nordal finner denna tolkning möjlig, men anser dock sannolikare, "att skalden låter asarna använda sig af de kraftigaste uttryck för att visa den ångest som fyller dem, när de fått samla sina tankar".

Herr Wessén har för säkerhetens skull upptagit alla dessa tolkningar, utom en: att öfversätta *læ* med 'svek' har ej tilltalat honom. Han har sålunda fått ihop icke mindre än tre sins emellan olika uppfattningar, som alla hafva den egenskapen att vara motsatta min: 1) Detter-Heinzels hypotes om två olika versioner af myten, 2) Sigurđur Nordals hypotes om en poetisk öfverdrift hos skalden, 3) Finnur Jónssons harmoniseringsförsök.

Vi ha redan hört, att han använder den Detter-Heinzelska hypotesen om de två versionerna för att förklara det af mig påpekade fuktum, att hvad som berättas i Vǫluspá icke öfverensstämmer med Snorres saga. Men han är icke alldeles säker på att ett sådant faktum föreligger. "Motsägelsen mellan Snorre och Vsp 26 med avseende på Fröjas utlämnande till Jotunheim synes mig", säger han, "om den överhuvud finns, sakna betydelse." Troligen för att styrka detta egendomliga påstående framföres omedelbart därefter Nordals hypotes, hvilken i herr

Wesséns omskrifning har följande lydelse: "Skalden kan väl tänkas ha använt något överdrivna uttryck för att framhålla den förskräckelse som har gripit gudarna." På denna Nordalska hypotes, hvilken omöjligen af vetenskapen kan tagas på allvar, följer — utan någon som helst stilistisk förmedling — en omskrifning af Finnur Jónssons harmoniseringsförsök. Herr Wessén fortsätter: "Innebörden i strofen kan uppfattas så: 'vem som hade blandat luften med fördärf (genom att lofva bort sol och måne) och lofvat bort Ods mö till jättarna'." Kritikern har tydligen ej märkt, att Nordals och Finnur Jónssons tolkningar logiskt utesluta hvarandra.

I min gradualafhandling har jag om Finnur Jónssons tolkning af *gefa* gjort följande uttalande: "Visserligen har det sagts, att *gefa* äfven kan betyda 'lofva utlemna'. Uttrycket *hefði Óðs mey gefna* skulle alltså kunna öfversättas med 'hade lofvat utlemna Ods mö'. Därigenom skulle öfverensstämmelse vinnas med Snorres framställning. Emellertid står Snorres tolkning af detta uttryck i oupplösligt sammanhang med hans tolkning af det föregående uttrycket *hefði lopt allt lævi blandit,* hvilket enligt Snorre betyder, att Loke sökte beröfva himmelen sol och måne samt bringa dem i jättarnas våld. Men att öfversätta detta uttryck med 'hade lofvat blanda hela luften med fördärf' och däri se en förgripelse mot sol och måne har verkligen ingen förslagit." När detta skrefs hade jag ej märkt, att Finnur Jónsson i Lexicon poëticum gjort detta orimliga förslag. Genom herr Wesséns utförliga omskrifning torde orimligheten nu ligga i öppen dag. Jag tillägger, att äfven om *gefa* kan förekomma i betydelsen 'vilja gifva', en sådan betydelse dock måste

anses otänkbar i verbets participialform, åtminstone i den användning formen har i Vǫluspá 26.

Det ser ut, som vore herr Wessén knappt riktigt nöjd med de tvenne från Nordal och Finnur Jónsson hemtade hypoteserna. Sedan han framfört dem, hänvisar han än en gång till hypotesen om de olika versionerna. "Snorres och Vsp-skaldens versioner av sagan", tillägger han, "behöva f. ö. visst icke i alla detaljer ha varit lika. Det är naturligtvis mycket möjligt, att Snorre, sedan han väl i dikten trott sig igenfinna byggmästarsagan, uti sin framställning upptagit ett och annat ur verserna (t. ex. episoden om ederna) eller missförstått ett och annat uttryck. Men frågan är om hans identifikation är riktig eller icke." Kritikern synes nu böjd att medgifva hur stora olikheter som helst mellan Snorre och valan, blott Snorres auktoritet åtminstone i hufvudsak får stå fast. Hvad han egentligen menar med detta tillägg begriper jag icke.

Det återstår nu till bemötande ytterligare två af herr Wesséns anmärkningar mot min Snorrekritik. Bägge röra strof 27.

Den ena lyder: "Obegripligt är det, hur H. kan påstå (sid. 36), att hos Snorre (i motsats till Vsp) ingenting säges om att eder och avtal brötos. *Þá var eigi þyrmt eiðunum,* heter det hos Snorre." Det obegripliga blir begripligt, om man läser fullständigt Snorres berättelse om denna episod och min utläggning däraf. Snorre skrifver: "När byggmästaren nu såg, att han ej kunde få muren färdig i tid, greps han af jotunvrede. Men då asarna sålunda förvissade sig om att byggmästaren var en bergjätte, brydde de sig icke om ederna (*þá var eigi þyrmt*

eiðunum), utan kallade på Tor. Och med detsamma var han där, och strax höjdes hammaren Mjolner i luften. Så betalade han byggnadslönen, dock icke med sol och måne. I stället nekade han jätten att bo i Jotunheim, ty med första slaget krossade han dennes skalle och sände honom ned till Nifelhel.“ Såsom enhvar kan se, finnes hos Snorre icke ett ord af klander mot gudarna, utan han berättar händelsen som den naturligaste sak i världen. Uttrycket *þá var eigi þyrmt eiðunum*, kan omöjligen betyda: 'då bröt man ederna', utan måste betyda: 'då brydde man sig icke om ederna', d. v. s.: 'då ansåg man sig icke bunden af ederna'. Å den af herr Wessén citerade sid. 36 i gradualafhandlingen utlägges sället sålunda: „Vidare heter det i Vǫluspá, att eder och aftal brötos. Därom säger Snorre intet, och något sådant framgår icke heller af berättelsen. När byggmästaren icke kunde få muren färdig inom den utsatta tiden, var enligt öfverenskommelsen aftalet ogiltigt; och den lejd som gifvits bröt jätten själf, när han råkade i jotunvrede, ty därmed kan näppeligen förstås annat än att han, liksom Finn i Finnsagan, sökte förstöra det verk han utfört.“ Det är icke nog att gentemot denna argumentering blott åberopa Snorres ord: *þá var eigi þyrmt eiðunum.*

Herr Wesséns andra anmärkning rörande strof 27 lyder: „Det märkligaste i str. 27 är — något som ej alls beröres av H. i detta sammanhang —, att första halvstrofen uppenbarligen ger uttryck åt sympati och beundran för Tor — fastän han, om Snorres tolkning är riktig, är edbrytaren. Detta strider mot den m o r a l i s k a tendens, som annorstädes så starkt förekommer i Vsp. Tor utför illdådet, men är trots allt beundransvärd, när han gör det.“

Att Tor i Vǫluspá 27 omtalas med sympati och beundran är tyvärr ingen allmänt erkänd sanning. Den som först gjort den iakttagelsen är icke heller herr Wessén, utan — trots allt — jag i min gradualafhandling med tillhjälp af min ringaktade metod, den logiska analysen. Å sidorna 108 o. följ. har jag sökt visa, att *þar* i första versen af strof 27 icke kan åsyfta det i första halfvisan af strof 26 omtalade ställe, där gudarna höllo rådslag. Bevisningen lyder: „Den högtidliga formel som i Vǫluspá användes hvar gång dessa rådslag omtalas: *þá gengo regin ǫll á rǫkstóla* etc., visar, att man föreställt sig detta ställe som en tingsplats, där gudarna sitta som domare på domsstolar. Men på tinget råder tingsfrid, och denna är hägnad af gudarna. Om Tor börjat strid å gudarnas ting, skulle han ha brutit tingsfriden och därmed gjort sig skyldig till brott mot det heliga, blifvit *vargr í véum*. Detta kan valan omöjligen mena. Tvärtom yppar första halfvisans andra verspar omisskänneligen, att hon gillar gudens handlingssätt. Hvad där säges: *hann sialdan sitr, er hann slíkt um fregn* 'han sitter sällan lugn, när han spörjer slikt', kan icke uppfattas annorlunda än som en karakteristik af guden, angifvande den prisvärda egenskap hos honom som är grunden till hvad första versparet förtäljer. Valan skulle omöjligen ha kunnat uttrycka sig så, om Tor brutit gudarnas tingsfrid.“

Herr Wessén har tillägnat sig min tolkning af *hann sialdan sitr* etc. Han förstår också, att denna tolkning af mig kunnat åberopas såsom argument mot Snorres utläggning af Vǫluspá 26—27. Men denna omständighet rubbar ej hans tro på Snorres auktoritet. Han tycker endast, att det är märkligt, „det märkligaste i str. 27“,

säger han, att om Snorres uppfattning, hvilken han just håller på att försvara, är riktig, Vǫluspás skald finner Tor beundransvärd, äfven då han begår brott mot det heliga. Att en sådan tolkning är psykologiskt otänkbar synes mig självklart. Jag har också i min gradualafhandling, såsom framgår af nyss anförda citat, utan vidare afvisat den som orimlig. Kanske kritikern i Arkiv för nordisk filologi förstår mig, om han öfverväger, att Tor enligt källornas — icke minst runstenarnas — vittnesbörd framför allt är den som i n v i g e r, h e l g a r, särskildt att det är han som gifver helgd åt rättsliga aftal.[1]

I själfva verket är det så långt ifrån att Tor i strof 27 är edsbrytaren, att han tvärtom där uppträder som beifraren af edsbrott. Strofen är på enklaste vis byggd enligt de af mig uppställda reglerna för parallellistisk strofbyggnad i Vǫluspá. I första halfvisans första verspar omtalas, att 'där', d. v. s., enligt hvad jag sökt visa i gradualafhandlingen: å det ställe där illdådet mot Ods mö skedde, var Tor den ende som stred. Hvarför det endast var Tor som stred har jag likaledes sökt visa i gradualafhandlingen. I andra versparet få vi veta, att Tors uppträdande berodde därpå, att hvad som skett var 'slikt' som guden aldrig underlåter att beifra. Andra halfvisan bestämmer närmare innebörden af hvad i första halfvisan kallats 'slikt'. I första versparet säges, att eder och svurna ord brutits, och i andra versparet, att dessa eder afgifvits vid ett ömsesidigt aftal mellan tvenne parter.

[1] H. Petersen, *Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro i Hedenold*. Khvn 1876. Sid. 49 o. följ.; E. Mogk, *Germanische Mythologie*. 2. Aufl. Strassburg 1907. Sid. 135.

Så uppfattad ansluter sig strof 27 såväl till den närmast föregående strofen som till de två omedelbart därpå följande stroferna. I strof 26 berättas, att gudarna samlades till rådslag för att utröna, hvem som fördärfvat luften och utlemnat Ods mö till jättarna. I strof 27 berättas — utan att illdådsmannen eller illdådsmännen nämnas — att illdådet skedde i samband med edsbrott vid ett aftal, och att bland dem som voro närvarande Tor var den ende som tog till vapen. I stroferna 28—29 antydes i afsiktligt hemlighetsfulla ordalag, att illdådets upphofsman var Oden och att denne därigenom besegrat sina fiender vanerna och vunnit gudomligt världsherravälde.[1]

Till slut vill jag uttala, att enligt min mening någon "moralisk" tendens icke finnes i de äkta delarna af Vǫluspá. Där sådan kan spåras föreligger en af kristen inflytelse påverkad interpolation. Valans patos är icke moraliskt, utan religiöst, rituellt. Det illdåd som öfvats berodde icke på moralisk förvändhet, utan på religiös, var ett brott mot en uråldrig helig ordning.

Hur Vǫluspá 26—27 äfvensom de därmed nära samhöriga stroferna 28—29 realt äro att tolka har jag medels

[1] Om det episka sammanhanget i stroferna 26—27 enligt den af mig föreslagna tolkningen gör herr Wessén ett uttalande, hvilket här må för kuriositetens skull anföras: »Anmärkningsvärt är, att om denna tolkning vore riktig, det då i str. 26—27 skulle berättas i bakvänd ordning: först hade de eder trampats under fötterna, som man ömsesidigt avlagt vid ett äktenskapsavtal (27: 5—8); därpå hade Tor, upptänd av vrede, gripit till vapen (27: 1—4); slutligen samlades de rådande makterna (= vanagudarna) på tinget för att utröna, vem förövaren av illdådet är (26). Hur mycket enklare och sannolikare är då icke Snorres tolkning!»

ingående analyser sökt visa i min gradualafhandlings fjärde kapitel. Herr Wessén har trott sig kunna bryta denna bevisning med nio anmärkningar, riktade mot vissa af mig gjorda tolkningar. Då de nio anmärkningarna till stor del äro af rent språklig art och sålunda tillhöra ett område där ju herr Wessén är auktoritet, har jag funnit lämpligt att återgifva den Wessénska kritiken med kritikerns egna ord, anmärkning efter anmärkning, fogande till hvarje anmärkning en motanmärkning.

Första anmärkningen.

«S. 40 börjar förf. sin utläggning av str. 29 (*Ein sat hon úti* osv.). "Uttrycket *sitia úti* användes", säges det, "som terminus technicus för utöfning af sejd". Pluralformerna i frågorna *(fregnið, freistið)* antas "ge vid handen, att när Oden kom, andre voro närvarande, naturligtvis de, för hvilkas räkning sejden utfördes". Ordet *ein* slutligen åsyftar, "att valan ritenligt satt för sig själf på sejdställningen, afskild från de andre". — Hela denna utläggning är grundligt förfelad, framför allt därför, att förf. godtyckligt insatt begreppet s e j d i st. f. *útiseta*. Sejd och *útiseta* är nämligen icke samma sak. Det är, såsom tydligt framgår av källorna, två olika slag av trolldom. Sejden var åtföljd av en mycket stor apparat, en mängd ceremonier måste iakttagas, särskilt sång av galdrar och *varðlokkur*; det var därför alltid flera som måste hjälpas åt (jfr t. ex. berättelsen i Erik rödes saga). I motsats härtill var *útiseta* en form av magi, som synes ha utövats utan några yttre trollmedel. Det viktiga är, att man, av källorna att döma, vid *útiseta* alltid befann sig ensam.» (Sid. 74.) —

Den af mig gjorda identifikationen af *útiseta* och 'utöfning af sejd' är icke min egen uppfinning. Den har förut gjorts af Hugo Gering i en afhandling af år 1902.[1] Herr Wessén afvisar auktoritativt denna uppfattning. Enligt hans mening framgår tydligt af källorna, att sejd och *útiseta* äro "två olika slag av trolldom". En sådan tolkning af källorna är enligt min mening oriktig. Herr Wessén tillåter sig att systematisera i källorna förefintliga begrepp, utan att först klargöra hvad dessa begrepp innebära och huru de uppstått. I vissa källor omtalas ett slags trolldom som kallas *seiðr* 'sejd'. Om denna få vi veta att den utöfvades med iakttagande af en mångfald ceremonier eller riter, hvilka delvis beskrifvas. I andra källor omtalas ett slags trolldom som kallas *útiseta*. Huru det tillgått vid dess utöfning säges icke. På grund af dessa källornas olikartade vittnesbörd anser sig herr Wessén kunna fastställa, att den trolldom som kallas 'sejd' och den trolldom som kallas *útiseta* äro strängt artskilda, och att den s. k. sejden kännetecknas däraf, att den var, såsom frasen lyder, "åtföljd av en mycket stor apparat", medan *útiseta* kännetecknas såsom "en form av magi, som synes ha utövats utan några yttre trollmedel". En sådan konstruktion är hvarken metodologiskt eller logiskt tillåten. Att käl-

[1] H. Gering, *Über weissagung und zauber im nordischen altertum.* Kiel 1902. Gering skrifver här sid. 6: »Die befragung der geisterscharen, um die zukunft zu erfahren, nannte man mit einem technischen ausdrucke ú t i s e t a, 'das draussensitzen', weil dasselbe gewöhnlich im freien stattfand, an orten, wo man den durch die luft dahinfahrenden gespenstern zu begegnen hoffte. Erforderlich war es, dass dabei eine rituelle handlung nach bestimmten vorschriften, wahrscheinlich in der form eines o p f e r s, stattfand, die man s e i ð r nannte; begleitet wurde dieselbe durch das absingen von zauberliedern (g a l d r, plur. g a l d r a r), durch die man die geister anzulocken und willig zu machen meinte».

lorna ingenting berätta om riter vid *útiseta* bevisar ej att sådana riter alldeles saknats. Källornas förtegenhet i detta stycke synes icke svår att förklara. Vid den sejd de omtala hade trollkvinnan eller trollkarlen medhjälpare, och äfven andra personer synas därvid ha kunnat vara närvarande. Därför har till eftervärlden kunnat bevaras ett och annat om hvad därunder försiggick. Men underrättelserna — hur värderika de än äro — röra egentligen blott vissa yttre förhållanden. Det väsentliga vid sejden var och förblef den sejdandes hemlighet. Vid den i källorna omtalade *útiseta* var trollkvinnan eller trollkarlen — däri torde herr Wessén hafva rätt — ensam. Allt som därunder försiggick var och förblef därför en hemlighet. Härtill kommer, att herr Wesséns karakteristik af *útiseta* såsom "en form av magi, som synes ha utövats utan några yttre trollmedel", är logiskt ohållbar såsom innebärande en contradictio in adjecto. En sådan form af magi som herr Wessén här konstruerar känner vetenskapen icke. Till magiens själfva väsen hör att vilja med yttre medel, till hvilka äro att hänföra äfven de uttalade eller sjungna orden, tvinga makter och gudar. Därom torde alla vara ense.

Att vid *útiseta* yttre medel användts synes självklart. Enligt min mening ha dessa medel varit väsentligen desamma som användes vid det slags magi som kallas sejd. Den viktigaste insats deltagarna i sejden gjorde var utan all fråga afsjungandet af sången hvarigenom andarna tvungos att infinna sig och utföra den sejdandes vilje. Af uttalanden i källorna framgår, att syftet med *útiseta* var alldeles detsamma som syftet med den s. k. sejden: att mana upp andarna — *vekia upp troll*, som det heter om 'utesittarna' — för att genom dem åstadkomma *spá*. Den slutsats ligger då nära, att ingen väsentlig skillnad finnes mellan *útiseta* och sejd, utan att vid den *útiseta*, som i källorna omtalas, en andetvingande sång sjöngs af 'utesittaren' själf och att denne ensam utförde äfven andra riter som möjligen voro af nöden. Med andra ord: vid den i källorna omtalade *útiseta* försiggick enligt min mening ett slags förenklad sejd. Den egentliga betydelsen af ordet *seiðr* må vara hvilken som helst — säkert är, att ordet betecknar en egenartad magisk rit eller enhet af magiska riter. Ordet *útiseta* som benämning på magi angifver däremot intet om magiens beskaffenhet, utan blott platsen där den utföres. Det finns därför intet formellt hinder för det antagande, att riterna som utfördes vid den i källorna omtalade *útiseta* voro sejdriter.

Det synes mig på grund af det nu sagda sannolikt, att all *útiseta* är att betrakta som sejd. Däraf följer ej, att *útiseta* kunnat användas som terminus technicus för utöfning af sejd. Af sagornas berättelser synes också framgå, att sejd utöfvats icke blott i det fria, utan äfven inomhus. Likväl fasthåller jag min åsikt, att *útiseta* betecknat sejd i allmänhet. Detta språkbruk är enligt min mening att förklara historiskt. Både sejden, sådan vi känna den från sagorna, och *útiseta*, sådan vi känna den från sagor och lagböcker, tillhöra en mycket sen tid och hafva ingenting med den då lefvande religionen att göra. De äro, såsom fallet oftast synes vara med trolldom, att betrakta som mer eller mindre troget bevarade kvarlefvor från en äldre tids icke längre lefvande religion, d. v. s. som vidskepelse. Hvad dessa källor berätta kan därför

icke utan vidare tillämpas på Vǫluspá, som afspeglar en tid, då sejden var — icke vidskepelse, utan religion, en helig rit inom vanakulten.[1] I Erik den rödes saga, hvilken herr Wessén åberopar i det anförda stycket, berättas, att en vala tillkallades för att efter verkställd sejd uttala en *spá*: man ville veta, säges det, när det nödår, som tryckte landet, skulle upphöra. Formuleringen af den fråga, som ställdes till valan, yppar, hur litet berättaren visste om valornas värf. Den som tryckes af nödår hjälpes icke med att få veta, när detta skall upphöra. Valans uppgift var icke heller att blott objektivt förutsäga framtiden: hon hade att med sitt uttalade maktord gestalta denna. Valan i Erik den rödes saga måste ha tillkallats för att göra slut på nödåret och skapa ett nytt år med fruktbarhet. Då vanakulten i främsta rummet var en växtlighets- och generationskult, måste inom denna kult sejden företrädesvis ha öfvats i syfte att framkalla växtlighet och generation. Den måste därför tänkas ursprungligen ha försiggått på vissa utvalda platser i det fria. Sålunda har *útiseta* en gång kunnat beteckna sejd i allmänhet. I senare tid har en förändring skett härutinnan: sejden synes då ha öfvats äfven inomhus. Den i sagor och lagar omtalade *útiseta* är enligt min mening att förklara som en i sen, troligen kristen tid medvetet företagen återgång till ett uråldrigt bruk, antagligen som reaktion mot en ny gudsdyrkan. Sådana reaktiva företeelser under religiösa brytningstider äro inom religionens historia vanliga.

---

[1] Jfr J. V. Broberg, *Bidrag från vår folkmedicins vidskepelser till kännedom om våra äldsta tider*. 1. Sthm 1878. Sid. 72 o. följ.

«På grundval av denna tolkning går nu förf. till mycket djärva kombinationer. Den sejdande valan i str. 29 kan icke vara någon annan än Gullveig-Heid i str. 21—23; om henne berättas uttryckligen, att hon sejdade. Med anledning av Odens förgripelser mot henne uppstod kriget mellan honom och vanerna (str. 24—25). Hon är sålunda (i str. 29 likaväl som i str. 21—23) representant för de mot Oden fientligt sinnade vanerna. Den sejd, varmed hon är sysselsatt, är riktad mot Oden, och han uppsöker henne för att öga mot öga hindra hennes uppsåt.» (Sid. 74.) —

Herr Wesséns påstående, att min uppfattning af *útiseta* skulle vara grundvalen för min tolkning af strof 29 i öfrigt är icke riktigt. Min identifikation af den i strof 29 omtalade valan med Gullveig-Heid har intet samband med betydelsen af *útiseta*. Ett sådant nonsens som att två mytiska varelser skulle vara identiska, därför att de båda sejda, står ingenstädes att läsa i min bok. Herr Wessén har här tillåtit sig ett sätt att referera som väcker min förvåning. Jag upprepar hans ord: "Den sejdande valan i str. 29 kan icke vara någon annan än Gullveig-Heid i str. 21—23; om henne berättas uttryckligen, att hon sejdade." I sitt sammanhang måste ovillkorligen denna mening af läsaren uppfattas som referat, och kritikern har synbarligen lagt vikt vid detta referat, eftersom han med spärrad stil framhäft orden "sejdande" och "sejdade". I min bevisning för Gullveig-Heids identitet med valan i strof 29 talas icke om sejd. Beviset har följande lydelse: "Hvem är för öfrigt denna vala i strof 29? Hon betecknas utan vi-

dare med tredje personens personliga pronomen, måste alltså vara förut känd. I det föregående omtalas ingen annan vala än Gullveig-Heid. Valan i strof 29 måste alltså vara hon. Om Gullveig-Heid berättas i strof 22, att försök upprepade gånger gjorts att i eld tillintetgöra henne, men att hon icke dess mindre ännu lefver." — Detta är allt hvad jag sagt i denna sak.

Men icke heller för min tolkning af strofen i öfrigt är min uppfattning af *útiseta* en nödvändig förutsättning. Att den som i strofen kallas *hon* är en vala framgår otvetydigt af närmast efterföljande strof. Om denna vala, när Oden kom, sysslade med sejd eller med annan magi är för själfva grundåskådningen likgiltigt. Hennes magiska konst måste i hvarje fall ha varit riktad mot Oden, om min tolkning af uttrycket *ok í augo leit* i strofen är riktig. Enligt min tolkning innebär detta uttryck, att Oden lyckades med sitt ögas makt afvärja ett mot honom riktadt häxeri, hvarmed valan vid hans ankomst sysslade. Men är denna tolkning riktig, måste fiendskap råda mellan Oden och valan; och råder fiendskap mellan Oden och valan, måste de därpå följande orden: *Allt veit ek, Óðinn, hvar þú auga falt* etc. ovillkorligen uppfattas annorlunda än som ett korrekt svar på en tentamensfråga i nordisk mytologi enligt nu gällande handböcker. Sådan är konsekvensens makt, och jag har verkligen i min bok sökt åstadkomma en konsekvent, en logiskt sammanhängande utläggning. Längre fram i den Wessénska anmälan nämnes min tolkning af uttrycket *ok í augo leit* bland de "enstaka tänkvärda synpunkter och uppslag", som min afhandling lär innehålla. Jag påminner härom blott för ros skull och tänker visst inte åberopa herr Wesséns

auktoritet vare sig för tolkningen af detta uttryck eller för de logiska konsekvenser som följa af denna tolkning.

Tredje anmärkningen.

«Vanakriget är enligt H. för den i dikten talande valan icke blott en episod i det förflutna. Det pågår alltjämt. Dess senare faser äro i ytterst hemlighetsfulla ord uttryckta i str. 28—29. "Strof 29 förtäljer, hur Oden segrade öfver vanerna. Det skedde därigenom att han lyckats komma åt den underbara vätskan i Mimers brunn" (s. 48). Av str. 28 framgår, att den gud, som besegrades av Oden, var Heimdall.

Uppslaget till denna nya tolkning av Vsp 28—29 säges ha givits av Heinzel, först i Detters Vsp-kommentar 1899 och sedan i de båda forskarnas gemensamma Eddakommentar 1903. *Fela* i de båda str. betecknar "en handling af magisk innebörd": "Heimdall tänkes ha fått sin underbara hörsel och Oden sin underbara synkraft genom att dricka ur Mimers brunn" (s. 45). *Allt veit ek, Óðinn, hvar þú auga falt* översättes (s. 47) "Jag vet allaredan, Oden, hvarifrån ditt öga fått sin trollkraft". "Den af Detter-Heinzel föreslagna tolkningen af *fela* är enligt min åsikt omotsäglig och innebär en upptäckt af grundläggande betydelse för Vǫluspáforskningen liksom för uppfattningen af fornnordisk religionshistoria öfver hufvud." Av denna tolkning följer som nödvändig slutsats; "det öga som Oden 'dolt' i Mimers brunn måste ha varit det öga, som han ännu hade i behåll, ej det han mist."

Det förhåller sig emellertid så, att denna märkliga upptäckt i själva verket ej alls existerar, och DH äro fullkomligt främmande för den tolkning av *fela*, som förf.

tillskrivit dem. Det står där uttryckligen (DH s. 39), att *falt* i 29: 8 "kann 'verborgen hast' oder 'verpfändet hast' bedeuten, das letztere ist wahrscheinlicher wegen Str. 28 *af veði Valfǫðrs*" (jfr även Detter 1899 s. 51). Alltså precis samma mening som Snorre!» (Sid. 74 o. följ.) —

Herr Wesséns auktoritativa försäkran, att Detter-Heinzel äro fullkomligt främmande för den tolkning af *fela*, som jag tillskrifvit dem, styrkes, såsom vi sett, med ett citat ur deras kommentar till strof 29. Att de i sin utläggning af denna strof förorda den traditionella tolkningen är sant och har också af mig i afhandlingen vederbörligen beaktats. Men i deras utläggning af strof 28 finnes en helt annan tolkning af *fela*. Det är från den jag utgått. Om herr Wessén lite grundligare studerat Detter-Heinzels kommentar, skulle han icke ha behöft, såsom han nu gör i en not, uppställa en lärd hypotes för att förklara, hur jag — med mina "bristande kunskaper om fornnordiskt språk" — kunnat komma till hvad han kallar "den mystiska tolkningen av *fela*".[1]

I Detter-Heinzels kommentar till Vǫluspá 28 läses följande:

"Utgifvarna och redan Snorre (Sn. Edd. I 68) uppfatta *Heimdalar hlióþ* som 'Heimdals ljud', d. v. s. 'hans horn', Gjallarhornet... Men detta vore dock ett mycket underligt uttryck. Om man betänker, att i Mimers visdomsbrunn Odens, den i all närvarande tid liksom i framtiden blickande gudens öga är 'doldt', och att hos Snorre (Sn. Edd. I 54, 78, 100) om Heimdal, gudabrons väktare, särskildt framhäfves hans fina hörsel (*hann heyrir ok þat, er gras uex á iǫrþu eþa ull á sauþum* ['han hör också hur gräset växer på marken och ullen på fåren']), så synes det sannolikt, att *hlióþ* här har den ursprungliga betydelsen 'lyssnande', 'hörsel' (liksom *hlust*). I visdomsbrunnen äro Odens synkraft och Heimdals hörsel 'dolda'; se Sn. Edd. I 68 *Mímisbrunnr er spekþ ok mannuit er í fólgit* ['Mimersbrunnen där visdom och förstånd äro dolda']. Gudarnas förmåga att se och höra allt har (delvis) öfvergått på jätten Mimer, och den som dricker ur denna visdomskälla — såsom Mimer nedan i strof 29 — får förmågan att höra som Heimdal och se som Oden... Den ofvan antagna parallellismen mellan Odens synkraft och Heimdals hörsel torde ursprungligen ha lydt 'Odens öga' och 'Heimdals öra'. Det med *hlióþ* besläktade *hlust* betyder rentaf 'öra'. — Med Heimdals väktarhorn har enligt vår skalds föreställning detta *hlióþ* ingenting att göra; se nedan

[1] Jag vill icke undanhålla läsaren detta intressanta lärdomsprof, till hvilket jag längre fram återkommer. Noten har följande lydelse:

»Däremot är det oklart, om den mystiska tolkningen av *fela*, som icke motiveras på något sätt utöver hänvisningen till DH, möjligen kan leda sitt ursprung från ett förslag av Bugge (Studier [I], s. 558): *hlióð* kan icke betyda 'horn'. »Derfor oversætter jeg: 'Hun ved Heimdalls Lyd afhængig av Træet'. Det er: Hun ved, at det afhænger at Træet (at det kommer an paa Træet), naar Heimdalls Horn skal lyde... For betydningen af *folgit undir* jævnføre man Eyrb. s. kap. 46: *mun hér ǫll vár vinátta undir felask* (vil være afhængig deraf) og analoge Steder.» Härmed förhåller det sig på följande sätt: *fela* kan (utom 'gömma') även betyda 'överlämna, anförtro', t. ex. *f. búfé inni at búanda*, *f. sik undir bœnir es*, *f. e-t undir eið sinn; er und einom mér ǫll um folgin hodd Niflunga*, säger Gunnar efter Hognes död. Hit hör tydligen också exemplet från Eyrb. s., där 'anförtros' > 'være afhængig af'. Däremot är det en fullständigt orimlig tanke, att man i Vsp-stroferna skulle återfinna denna öfverförda användning av *fela*. I str. 28 står det med prep.-adverbial *undir heiðvǫnom helgom baðmi*, som utan tvivel betecknar rummet. Ännu mera tydligt är detta i str. 29 *Hvar þú auga falt?*» (Sid. 75.)

strof 45, där Heimdal med Gjallarhornet förkunnar världens slut. Han har aldrig utlemnat det.«

I min afhandling har jag återgifvit Detter-Heinzels uppfattning sålunda (sid. 44 o. följ.):

»*Hlióð* i strof 28 är icke, såsom den traditionella exegesen lär, en skaldisk omskrifning af *horn*. Ordet *hlióð* är här att taga i sin ursprungliga betydelse af 'lyssnande', 'hörsel'. När det hos Snorre heter, att i Mimers brunn vishet och förstånd äro d o l d a och att den som dricker ur brunnen blir delaktig af dessa egenskaper; och när det i Vǫluspá 28—29 säges, att Heimdalls 'hörsel' är d o l d under världsträdet, d. ä., enligt textsammanhanget, i den under trädet befintliga brunnen, och att Oden d o l t sitt öga i samma brunn; och när på dessa tre ställen samma ord *fela* användes: då har man, mena desse forskare, att uppfatta detta så, att Heimdall tänkes ha fått sin underbara hörsel och Oden sin underbara synkraft genom att dricka ur Mimers brunn. Detter-Heinzel hänvisa till Snorres Edda, där det förtäljes, att Heimdall egde förmågan att höra gräset på marken och ullen på fåren växa (Sn. Edd. I 100), och att Oden, när han satte sig i Lidskjalf, kunde skåda öfver alla världar och se allt som där försiggick (Sn. Edd. I 54).«

Mot detta återgifvande af Detter-Heinzels uppfattning kan den anmärkning göras, att det, betraktadt som referat, icke är fullt objektivt. Jag har — medvetet — sökt framställa uppfattningen i en logiskt klarare form än den har hos författarna själfve. Men denna afvikelse är blott formell och ändrar ingenting i sak.

Mitt af herr Wessén anförda uttalande, att den af Detter-Heinzel föreslagna tolkningen af *fela* innebär en

upptäckt af grundläggande betydelse för Vǫluspátolkningen liksom för uppfattningen af fornnordisk religionshistoria öfver hufvud, åsyftar, att de i kommentaren till Vǫluspá 28 för tolkningen af *fela* hänvisat till uttrycket i Snorres Edda: *Mímisbrunnr er spekð ok mannvit er í fólgit*, och att de i samband därmed, förkastande den nedärfda tolkningen af *Heimdallar hlióð* såsom betecknande Gjallarhornet, påyrkat att *hlióð* i Vǫluspá 28 skall tagas i den ursprungliga betydelsen af 'lyssnande', 'hörsel'. I Snorres utsaga om Mimersbrunnen kan *fólgit* omöjligen uppfattas på mer än ett sätt. När det säges, att i brunnen visdom och förstånd äro 'dolda', och att Mimer får sin visdom genom att dricka ur brunnen, måste detta innebära, att visdom och förstånd äro på ett hemlighetsfullt sätt blandade med själfva vätskan i brunnen och med denna vätska öfverföres till den som dricker den. Detta är en magisk föreställning, och då *fela* här nyttjas för att beteckna den handling, hvarigenom visdom och förstånd inkommit i brunnen, nyttjas ordet alltså hos Snorre för att beteckna en magisk handling. Orden 'magi' och 'magisk' återfinnas visserligan icke hos Detter-Heinzel, och jag har icke heller i mitt referat brukat dem. Men att Mimersbrunnen i Snorre-citatet är att uppfatta som en förtrollad brunn är självklart.

I öfverensstämmelse härmed tolka Detter-Heinzel i sin kommentar till Vǫluspá 28 *fela* b å d e i s t r o f 28 o c h i s t r o f 29: Heimdalls hörsel och Odens synkraft äro enligt den mening de här uttala 'dolda' i Mimers brunn på alldeles samma sätt som enligt Snorre-citatet visdom och förstånd där äro 'dolda'. Annorlunda synes man icke kunna uppfatta följande uttalande: »I visdomsbrunnen

äro Odens synkraft och Heimdals hörsel dolda; se Sn. Edd. I 68 *Mímisbrunnr er spekþ ok mannuit er í fólgít.*" Då det omedelbart därefter säges, att den som dricker ur denna visdomskälla får förmåga att höra som Heimdall och se som Oden, måste det vara genom att dricka ur Mimersbrunnen som enligt Detter-Heinzel Heimdall eger sin underbara hörsel och Oden sin underbara synkraft.

På samma sätt som jag i min afhandling, har i sin Eddakommentar af år 1927 Hugo Gering, hvad Heimdall vidkommer, uppfattat Detter-Heinzels ord, men gör mot deras tolkning följande invändning: "Detter i sin säredition af Vǫluspá (sid. 22) och Detter-Heinzel i Eddakommentaren uppfatta *hlióþ* som 'hörsel' och draga af vårt ställe den underliga slutsats, att Heimdall för att vidmakthålla sin skarpa hörsel har måst dricka ur Mimers brunn, hvilken i strofen alls icke nämnes." Denna invändning saknar fog: brunnen nämnes icke i strofen, men den antydes på ett sätt som ej borde kunna missförstås. Heimdalls hörsel säges vara 'dold' *undir heiðvǫnom helgom baðmi* 'under det *heið*-vana heliga trädet'. Då trädet som här omtalas icke kan vara något annat än Yggdrasel och under detta träd Mimersbrunnen är belägen, kan det som är 'doldt' i Mimersbrunnen också sägas vara 'doldt' under Yggdrasel. Att valan föreställt sig en vätska under trädet framgår otvetydigt af fortsättningen: *á sér hon ausaz aurgom forsi af veði Valfǫdrs — vitoð ér enn eða hvat?* 'därpå [d. v. s. på trädet] ser hon ösas med gyllene ström ur Valfaders pant — förstån I än och hvad?' Den enklaste uppfattningen torde vara, att härmed åsyftas Mimersbrunnen eller

Mimersbrunnens heliga vätska, helst denna brunn uttryckligen omtalas i den närmast följande strofen med upprepande af samma mystiska ord som i strof 28: *af veði Valfǫðrs — vitoð ér enn eða hvat?* I min afhandling har jag sökt visa, att *veð Valfǫðrs* är en omskrifning för Mimers heliga mjödkälla.

Såsom vi hört är enligt Detter-Heinzels kommentar till strof 28 icke blott Heimdalls hörsel, utan äfven Odens synkraft 'dold' i Mimers brunn. Detta förutsätter att *fela* äfven i strof 29 tolkas i öfverensstämmelse med Snorre-citatet om Mimersbrunnen. I kommentaren till strof 29 möter oss emellertid en annan tolkning. Visserligen förhåller det sig icke alldeles så, som herr Wessén förtjust utropar, att Detter-Heinzel här uttala "precis samma mening som Snorre", den ortodoxa Vǫluspáexegesens stora auktoritet. De ha icke helt öfvergifvit den mening de uttalat i kommentaren till strof 28, utan upptaga den äfven här som alternativ, men framföra som ett andra alternativ Snorres mening, hvilken de, utan att gifva något skäl, nu säga vara sannolikare än den mening de förut med bindande bevisning framlagt. Deras uttalande lyder: "*falt* kan betyda 'har dolt' eller 'har pantsatt'; det senare är sannolikare på grund af uttrycket *af veði Valfǫðrs* i strof 28". Anledningen till denna egendomliga åsiktsändring är alltså uttrycket *veð Valfǫðrs* 'Valfaders pant'. Men *veð Valfǫðrs* kan, såsom jag påpekat redan i min uppsats i den Norströmska festskriften, lika väl betyda 'en pant gifven åt Valfader' som 'en pant gifven af Valfader'.

Med hänsyn till denna uppenbara motsägelse hos Detter-Heinzel mellan kommentaren till strof 28 och kom-

mentaren till strof 29 har jag i min afhandling gjort följande uttalande: "Emellertid ha Detter-Heinzel icke följdriktigt genomfört sin tolkning. I kommentaren till strof 29 kommer fortfarande den traditionella uppfattningen fram, att Odens öga blifvit pantsatt hos Mimer. Det är dock uppenbart, att om *fela* här betyder 'dölja' i den af Detter-Heinzel föreslagna meningen, kan ordet icke på samma gång betyda 'öfverlemna som pant'. Af Detter-Heinzels tolkning följer nämligen som nödvändig slutsats: det öga som Oden 'dolt' i Mimers brunn måste ha varit det öga, som han ännu hade i behåll, ej det han mist." Att herr Wessén läst detta stycke i afhandlingen synes framgå af ett därifrån hemtadt citat i hans anmälan. Att han icke fäst afseende därvid är begripligt, då han ju, af allt att döma, icke läst Detter-Heinzels kommentar till strof 28.

I den ofvan nämnda not, där herr Wessén på sitt lärda vis sökt genetiskt förklara min irrläriga mystiska tolkning af *fela*, påstår han, att denna tolkning af mig "icke motiveras på något sätt utöver hänvisningen till DH." Jag förstår icke hvad slags motivering han kräfver af mig. Min afhandling har hvarken ett populärt eller ett didaktiskt syfte. Den vänder sig till sakkunnige läsare, och för den sakkunnige borde det, tycker jag, efter min utredning i anslutning till Detter-Heinzel vara utan vidare klart, att *fela* i Vǫluspá 28 och 29 har en magisk innebörd. För öfrigt afslutas utredningen med hänvisning till Vǫluspá 32, det tredje ställe i dikten där ordet förekommer, och där det uppenbart har en magisk innebörd, äfvensom till ordets förekomst å tvenne runstenar, där innebörden likaledes uppenbart är magisk. För min del vet jag icke något annat sätt att

motivera ett ords betydelse i ett visst sammanhang än att uppvisa, att denna betydelse kräfves af sammanhanget och icke står i strid med ordets betydelse sådan den eljest är känd. Att *fela* betyder 'dölja' torde ingen vilja neka. I Vǫluspá 28, 29 och 32 samt i de båda runinskrifterna kräfves af sammanhanget att detta 'döljande' uppfattas som en magisk handling. Visserligen ha Detter-Heinzel själfve icke förstått den märkliga upptäcktens hela räckvidd. Men deras bok utkom år 1903. Sedan dess har åtskilligt händt i vetenskapens värld. Den som i våra dagar, efter att ha tagit kännedom om Detter-Heinzels utläggning af Vǫluspá 28, envisas med att fortfarande öfversätta *fela* i Vǫluspá 29 med 'pantsätta' röjer därmed blott sin egen oförmåga att begripa en text med magiskt innehåll.

Fjärde anmärkningen.

«Identiteten av den utesittande valan i str. 29 och Gullveig-Heid är det ena ledet, varpå förf. bygger upp sitt sammanhang mellan str. 21—29. Det andra är, att Gullveig-Heid skall ha med mjödet att göra, som omtalas i str. 29. Innan Oden bemäktigat sig mjödet i Mimersbrunnen — den kallas i str. 28, 29 *Valfoðrs veð* —, ha hans fiender vanerna haft tillgång till det. Detta framgår av själva namnen *Gullveig* och *Heiðr*.

Veig 'kraft, kraftdryck' är enligt Alv. 34 mjödets namn hos vanerna. Gullveig skall översättas 'Gulddryck, Gyllenmjöd'. "Då vi af Skáldskaparmál 31 veta, att som kenning för kvinna kan brukas den dryck, som hon öfverräcker eller iskänker, äro vi fullt berättigade att uppfatta namnet *Gullveig* i Vǫluspá som en sådan ken-

ning, vald för att antyda, att den som bär namnet står i förbindelse med mjödet. Som kenning är namnet *Gullveig* af enklaste slag." Att *Gullveig* kan betyda 'gulddryck' är sant, men som kenning för kvinna är det med denna betydelse fullständigt orimligt. Förf. saknar klarhet om vad en kenning är, något som synes vara rätt fatalt för en eddaforskare.» (Sid. 75 o. följ.) —

Anmärkningen att *Gullveig* i Vǫluspá 21 med min tolkning af namnet ej kan vara kenning för kvinna är riktig. Herr Wessén anser, att det fel jag här gjort röjer oklarhet om hvad en kenning är. Detta omdöme torde såtillvida vara riktigt, att ett grundligare studium af kenningens natur skulle ha omöjliggjort felet. Men förklaringen är ej till fyllest. Mitt uttalande är i självfva verket i strid med den mest elementära regeln för en kennings bildning; och okunnig om denna regel var jag icke. Hur jag i afhandlingen kunnat göra mig skyldig till så grof ouppmärksamhet förstår jag icke, helst som därigenom framställningen blifvit äfven i öfrigt oriktig. Är *Gullveig* kenning för kvinna, måste ordet i strofen vara appellativum. Detta är ju icke min mening. *Gullveig* i Vǫluspá är obestridligen egennamn, och som sådant har det också af mig behandlats. Min verkliga mening är och har alltid varit, att *Gullveig* är en omskrifning för mjödet, här använd som egennamn på en kvinnlig mytisk varelse som stått i förbindelse med mjödet. Det väsentliga i denna mening har klart och tydligt uttalats i min uppsats i den Norströmska festskriften, där följande läses: "Vad namnet Gullveig vidkommer, kan jag utan vidare peka på det faktum, att enligt Alvíssmál 34 den dryck, som i underjorden, där Mimersbrunnen är belägen, kallas *miǫþr*, mjöd, av vanerna kallas *ueig*. Ordet *ueig* förekommer också i förbindelse med mjödet i Vegtamskuiþa 7 och Grímnismál 25. Då det här gäller ett med vanerna nära förbundet väsen, och då vi sett, vilken betydelsefull roll mjödet i det följande har i kriget mellan asar och vaner, synas vi fullt berättigade att översätta *Gullueig* med 'Gullmjöd', 'Gyllenmjöd' och i henne se ett väsen, som myten ställt i förbindelse med mjödkällan" (sid. 302 o. följ.).

Men herr Wessén kan icke heller godkänna denna uppfattning. Visserligen medgifver han, såsom vi hört, att *Gullveig* kan betyda 'Gulddryck', men därmed afses blott en rent formell möjlighet. I en not försäkras: "Med mjödet har namnet i varje fall ingenting att göra. Att mjödet kallas *veig* just hos vanerna betyder platt intet, då alla vanernas ord i Alvismål börja med *v*." Detta är ett underligt påstående, då det icke kan vara herr Wessén obekant, att i Vegtamskviđa 7 *miǫðr* har till appositionsbestämning *skírar veigar*, hvilket synes förutsätta ett mycket nära realt samband mellan *miǫðr* och *veig*. Hvilket detta samband är har jag sökt visa i min gradualafhandling (sid. 67 o. följ.). Det måste vara ett sådant samband — icke blott behofvet af ett rimord — som gjort, att *veig* öfver hufvud kunnat användas som benämning på mjödet. En fransk forskare, Maurice Cahen, har uttalat den förmodan, att *veig* en gång varit ett rituellt ord.[1] Detta är också min mening. Då mjödet, af allt att döma, i fornnordisk tid — liksom i germanskt folkbruk ända in till våra dagar ölet — nyttjats vid åker-

[1] M. Cahen, *Études sur le vocabulaire religieux du vieux-scandinave. La libation* (= Collection linguistique. Publiée par La société linguistique de Paris. 9). Paris 1921. Sid. 111.

bruksriter, och då vanakulten företrädesvis var en växtlighets- och generationskult, synes det sannolikt, att bruket af *veig* som kultord uppstått just inom denna kult. Det är alltså, menar jag, ingen tillfällighet, att just *veig* i Alvíssmál blifvit vanernas ord för mjöd. Om grundbetydelsen af *veig,* såsom man antagit, är 'kraft', torde vi här hafva en variation af *megin*-föreställningen.

Femte anmärkningen.

«Ej mycket mera lyckad är undersökningen av valans andra namn *Heiðr* (s. 52 f.). Det är att hänföra till samma stam som adj. *heiðr* 'klar, glänsande'. Liksom synonymet *skírr* faktiskt användes som epitet om mjödet *(skírar veigar, inn skíri miǫðr)*, så bör detsamma ha varit fallet med *heiðr*. Emellertid finnas av adj. substantiveringar (*heiðr*, m., *heið* n.), som av Egilsson (Lex. poet.) översättas 'aurum, guld' (F. Jónsson: 'gave bestående af sold, lön, guld'). Enligt H. skulle denna betydelse ingå även i sammansättningarna *heiðbiartr* och *heiðskírr*. Ord med betydelsen 'guld' kunna ha brukats som benämningar på mjödet. Om förf. använt även Fritzners ordbok, hade han med säkerhet besparat sig dessa reflektioner. *Skírr* och *heiðr* äro icke synonymer. *Skírr* betyder 'ren, oblandad, fläckfri' (om t. ex. *gull, silfr, malmr, vatn, hialmr*); *heiðr* däremot 'klar, skyfri', om himmelen, dagern o. s. v. (*h. himinn, dagr, heið brúðr himins* 'solen', *heiðar stiǫrnur)*, poet. även om andra ting (*orðrómr, giǫf* o. dyl.). Det är därför alldeles i sin ordning, att *skírr*, men icke *heiðr*, användes som mjödepitet. *Heiðbiartr* och *heiðskírr* betyda 'luftklar', 'skyfri' *(veðr var heiðbiart; náttin var liós en himinn heiðskírr)*; hit hör uppenbarligen även *heiðvanr* i

Vsp 28 använt om världsträdet (av H. översatt: 'det mjödvana trädet'). Även i prosa förekomma sammansättningar som *heiðverða* 'ära, hedra', *heiðlauna* 'giva som hedersgåva, som lön för trogen tjänst', adj. *heiðvirðr* 'hedervärd', *heiðsœr* 'hedrad', subst. *heiðfé* och *heiðgiǫf* (som naturligtvis poet. kan återges 'datio auri'), *heiðmaðr* 'konungstjänare, jarl'; i alla ingår subst. *heiðr* 'heder'. *Heiðfrǫmuðr* ('dator auri') förekommer 1 g. i en vers av Snorre i Háttatal, där han konstmässigt leker med stavelsen *heið*-; det översättes alldeles riktigt av Meissner (Kenningar s. 320): 'einer der die Ehre der von ihm beschenkten fördert'. Ett enkelt *heiðr* (med ovisst genus) träffas 1 g. i en vers av Kormak, där tolkningen är mycket osäker; i varje fall betyder det icke guld.» (Sid. 76 o. följ.). —

Det här kritiserade stället, hvars försiktigt afvägda uttryck icke återfinnas i det Wessénska referatet, har följande lydelse:

"Namnet *Heiðr* är att hänföra till samma stam som adjektivet *heiðr* 'klar', 'glänsande'. Detta har ett synonym *skírr*, hvilket användes som epitet åt mjödet (*miǫðr*, *skírar veigar* Vegtamskviða 7, *ins skíra miaðar* Grímnismál 25). Den möjligheten finnes alltså, att adjektiverna *skírr* och *heiðr* kunnat omväxla som mjödepitet. Emellertid upptager Egilsson i Lexicon poëticum för det maskulina substantivet *heiðr* och det neutrala substantivet *heið* som möjlig äfven betydelsen 'aurum', 'guld'. Sålunda skulle enligt Egilsson *heiðfrǫmuðr* kunna öfversättas med 'dator auri' och *heiðgiǫf* med 'datio auri'. Icke heller Finnur Jónsson synes främmande för denna betydelse af ordet, då han i sin omarbetning af Egilssons bok öfversätter sistnämnda ord med 'gave,

bestående af sold, lön, guld'.[1] För denna betydelse tala, synes mig, sammansättningarna *heiðbiartr* och *heiðskírr,* hvilka torde visa, att *heíðr* icke kan anses vara fullt liktydigt med *skírr*. Anmärkningsvärdt är äfven, att i Vǫluspá *heiðr* användes som epitet åt stjärnorna."

Såsom läsaren finner, äro Egilssons Lexicon poëticum af år 1860 och Finnur Jónssons omarbetning af denna bok de enda lexikaliska arbeten som här uttryckligen åberopas. Herr Wessén tycks mena, att jag icke heller användt flere, och hänvisar mig, i den höga skolmästrande ton som läsaren så väl känner igen, till Fritzners ordbok: "Om författaren användt även Fritzners ordbok, hade han med säkerhet besparat sig dessa reflektioner." Nu är det dock så, att jag verkligen användt äfven Fritzners ordbok och likväl ej kunnat undgå att göra dessa reflexioner, som väckt herr Wesséns misshag. Det finns olika sätt att använda en ordbok.

Omedelbart efter hänvisningen till Fritzner meddelar oss kritikern resultatet af sina egna lexikaliska studier i fråga om *skírr* och *heiðr*. Detta lyder — jag upprepar de auktoritativa orden — sålunda: "*Skírr* och *heiðr* äro icke synonymer. *Skírr* betyder 'ren, oblandad, fläckfri' (om *gull*, *silfr*, *malmr*, *vatn, hialmr*); *heiðr* däremot 'klar, skyfri', om himmelen, dagern [?] o. s. v. *(h. himinn*, *dagr*, *heið brúðr himins* 'solen', *heiðar stiǫrnur),* poet. även om andra ting (*orðrómr, giǫf* o. dyl.). Det är därför alldeles i sin ordning, att *skírr*, men icke *heiðr*, användes som mjödepitet."

[1] I herr Wesséns referat angifves 'gave bestående af sold, lön, guld' vara Finnur Jónssons öfversättning af de två af Egilsson med 'aurum' öfversatta substantiverna *heiðr* och *heið*. Sistnämnda två substantiver äro icke upptagna i Finnur Jónssons Lexicon poeticum.

Slå vi nu, enligt anvisning, upp i Fritzners ordbok artiklarna *heiðr* och *skírr*, finna vi, att *heiðr* där liksom af herr Wessén öfversättes med 'klar', 'skyfri', men att däremot i artikeln *skírr,* jämte betydelserna 'ublandet', 'ubesmittet', 'uskyldig', som väl torde motsvara de Wessénska 'ren, oblandad, fläckfri', äfven finnes en betydelsegrupp 'klar', 'blank', som saknar motsvarighet hos herr Wessén. Under denna betydelse upptager Fritzner de af herr Wessén anförda exemplen *skírr malmr* och *skírr hialmr,* äfvensom *skírr miǫðr*. Det finns, som sagdt, olika sätt att använda en ordbok. Från denna af herr Wessén förbigångna betydelsegrupp har jag utgått, när jag betecknat *skírr* och *heiðr* som synonymer. Denna uppfattning vitsordas af alla andra af mig använda lexikaliska hjälpmedel. Jag nämner de viktigaste: Vigfussons, Hægstad-Torps, Finnur Jónssons och Gerings ordböcker. Vigfusson öfversätter: *heiðr* 'bright', 'cloudless'; *skírr* 'clear', 'bright', 'pure'. Hægstad-Torp: *heiðr* 'heid' [= 'ljus', 'lysande'], 'klaar', 'skylaus'; *skírr*, jämte 'rein', 'ublanda' m. fl. betydelser, äfven 'klaar', 'blank'. Finnur Jónsson: *heiðr* 'klar', 'lys', 'tindrende'; *skírr* 'ren', 'lys', 'klar', 'strålende'. Gering: *heiþr* 'heiter', 'klar', 'glänzend'; *skírr* 'leuchtend', 'klar', 'hell'.

Att herr Wessén kan — så bestämdt — utan vidare neka, att *skírr* och *heiðr* äro synonymer, förvånar så mycket mer, som den allmänna meningen inom språkvetenskapen är, att båda dessa ords själfva grundbetydelse just är: 'skinande', 'lysande', 'strålande'.[1]

[1] Se Fr. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 6. Aufl. Strassburg 1899. Artiklarna Heiter och Schier; A. Torp, *Nynorsk etymologisk ordbok*. Kra 1919. Artiklarna Heid och Skir; E. Hellquist, *Svensk etymologisk ordbok*. Lund 1922. Artiklarna Heder och Skir.

Hvad *skírr* vidkommer, framträder denna grundbetydelse omotsägligen i ordets användning som gudomsepitet, en användning som helt visst är gammal och äkta mytisk. Där duger ingen af herr Wesséns öfversättningar. *Skírr Freyr* betyder icke: 'den rene Fröj' — eller 'den oblandade Fröj' — eller 'den fläckfrie Fröj', utan: 'den strålande Fröj'. *Skír brúðr goða*, en benämning på Skade, betyder icke: 'gudarnas rena brud' — eller 'gudarnas oblandade brud' — eller 'gudarnas fläckfria brud', utan: 'gudarnas strålande brud'. Samma grundbetydelse finnes i sammansättningen *skírleitr*, som i Grímnismál 39 i uttrycket *it skírleita goð* 'den lysande gudomen' åsyftar solen.

Hvilken uppfattning herr Wessén i sin kritik skall anses företräda i fråga om betydelsen af adjektivet *heiðr* är svårt att säga. Han öfversätter, såsom vi hört, ordet med 'klar, skyfri'. Af dessa båda öfversättningar kan 'skyfri', såsom innebärande en negation hvilken ej har någon motsvarighet i det fornisländska ordet, omöjligen vara detta ords egentliga betydelse. Denna måste nödvändigtvis vara positiv. Hvad 'klar' vidkommer, är detta svenska ord så mångtydigt, att man utan exeges ej kan veta hvad därmed åsyftas. Menar kritikern att 'skyfri' skall vara en sådan exeges? Eller menar han med sitt 'klar': 'genomskinligt klar', 'dimfri'? Eller menar han 'strålande klar'? Eller skall ordet tagas i alla dessa bemärkelser? Meningen må vara hvilken som helst: säkert är, att *heiðr* verkligen betyder 'strålande'.

Herr Wessén åberopar för öfversättningen 'klar, skyfri' fyra uttryck i hvilka ordet ingår: *heiðr himinn, heiðr dagr, heið brúðr himins, heiðar stjǫrnor*. Dessa exempel återfinnas i Fritzners ordbok, utom *heið brúðr himins*.

Jag vågar icke antaga, att tillägget hemtats ur Gerings ordbok till Eddasångerna eller ur Finnur Jónssons Lexicon poeticum. Kritikern tycks för sina lexikaliska studier eljest ingen hänsyn ha tagit till dessa arbeten. Kompletteringen är i hvarje fall värderik, och de fyra exemplen väl egnade att klargöra ordets rätta betydelse. Men för att vinna klarhet i denna fråga måste man uppsöka dem — icke blott i lexikon, utan i reala meningssammanhang, där de verkligen hafva en betydelse. Af Gerings nyss nämnda ordbok framgår, att de fyra uttrycken alla förekomma i Eddasångerna, hvart och ett af dem en gång: *heiðr himinn* i Hárbarđsljóđ 19, *heiðr dagr* i Sigurđarkviđa in skamma 55, *heið brúðr himins* i Grímnismál 39 och *heiðar stjǫrnor* i Vǫluspá 54, samt att dessa ställen äro de enda i Eddasångerna där adjektivet *heiðr* förekommer. Å alla fyra ställena kan adjektivet öfversättas med 'strålande', å intet med 'skyfri'. I Hárbarđsljóđ, Sigurđarkviđa in skamma och Grímnismál är öfversättningen 'klar' stilistiskt oanvändbar, i Vǫluspá kanske icke alldeles omöjlig, men 'strålande' att föredraga. — I Hárbarđsljóđ 19 omtalar Tor, att han dödat jätten Tjasse och kastat upp hans ögon *á þann inn heiða himin*. Tjasses ögon blefvo enligt myten stjärnor. Härpå måste uttrycket *á þann inn heiða himin* syfta och öfversättningen blifva: 'till den strålande (stjärn-)himmelen'. Att här ingen af herr Wesséns båda öfversättningar duger synes självklart. — I Sigurđarkviđa in skamma säges om Sigurds och Gudruns ännu ofödda dotter Svanhild, att hon skall vara *hvítari enn inn heiði dagr . . ., sólar geisla* 'skönare (egentligen: 'ljusare' 'mer lysande') än den strålande dagen, än solens strålglans'. Äfven här komma

herr Wesséns lexikaliska studier till korta: öfversättningen 'den skyfria dagen' torde ingen vilja förorda; och med uttrycket 'en klar dag' menas i vanligt svenskt språkbruk väsentligen detsamma som 'en skyfri dag' eller 'en dimfri dag'. — I Grímnismál 39 kallas solens gudom *heið brúðr himins*. Uttrycket kan gifvetvis icke öfversättas med 'himmelens skyfria brud', men icke heller enligt vanligt svenskt språkbruk med 'himmelens klara brud'; öfversättningen af det Wessénska tilläggsexemplet måste ovillkorligen blifva: 'himmelens strålande brud'. Uttrycket står i strofen som variation af det ofvan afhandlade uttrycket *it skírleita goð* 'den lysande gudomen'. Kritikern hade kanske bort öfverväga den saken, innan han påstod: „*Skírr* och *heiðr* äro icke synonymer". — Första halfvisan af Vǫluspá 54 lyder:

Sól tér sortna,
sígr fold í mar,
hverfa af himni
heiðar stiǫrnor.

Jag öfversätter: 'Solen svartnar, marken sjunker i hafvet, från himmelen falla de strålande stjärnorna.' Att här öfversätta *heiðar stiǫrnor* med 'de klara stjärnorna' är såtillvida möjligt, att 'klar' som bestämning till 'stjärna' näppeligen kan tagas i annan bemärkelse än 'strålande klar' eller 'lysande klar'. Uttrycket 'klara stjärnor' synes mig dock vara alltför idylliskt för att riktigt passa i valans skildring af kaos-mörkrets inbrott vid världsundergången. Äfven i detta exempel är helt visst 'strålande' det svenska ord som bäst återgifver den föreställning som var förknippad med *heiðr*.

Betydelsen af något 'strålande' ingår äfven i de två

af mig i afhandlingen omnämnda sammansättningarna *heiðbiartr* och *heiðskírr*. Herr Wessén öfversätter *heiðbiartr* med 'luftklar' och *heiðskírr* med 'skyfri'. Han följer härutinnan troget Fritzners ordbok och anför efter den för hvartdera ordet ett exempel hemtadt ur litteraturen. Men Fritzners ordbok är i fråga om dessa ords betydelser icke tillfredsställande. Det vore dock underligt, om dessa två adjektiver, hvilka båda äro sammansatta af två led som hvart för sig — *heið-* och *biartr* såväl som *heið-* och *skírr* — beteckna något 'strålande', 'lysande' skulle hafva som sin verkliga betydelse, det ena 'luftklar', det andra 'skyfri'. Så förhåller det sig icke heller. Vigfusson öfversätter: *heiðbiartr* 'serene'; *heiðskírr* 'bright', cloudless'. Hægstad-Torp: *heiðbjartr* 'heid' [= 'ljus', 'lysande'], 'heidende klaar' [= 'lysande klar']; *heiðskírr* 'heidberr' [= 'alltigenom klar', 'alltigenom lysande'], 'heid' [= 'ljus', 'lysande'], 'skylaus' [= 'molnfri']. Egilsson: *heiðbjartr* 'serenus'; *heiðskírr* 'serenus', 'clarus instar cœli sereni'. Finnur Jónsson: *heiðbjartr* 'lysende på den klare himmel', *heiðskírr* 'klar (som den skyfri himmel)'. Såsom vi se öfversätter ingen af dem *heiðbiartr* med 'luftklar'. Hos Finnur Jónsson anföres som exempel på detta ords användning ur skaldediktningen: *heiðbjǫrt sól*. Att detta uttryck ej kan betyda 'luftklar sol' säger sig själf; öfversättningen måste blifva: 'klart lysande sol', eller: 'klart strålande sol'. Men icke ens i herr Wesséns eget, från Fritzner hemtade exempel kan ordet öfversättas med 'luftklar': *veðr var heiðbiart* kan icke på svenska återgifvas med: 'vädret var luftklart', utan öfversättningen måste blifva: 'vädret var strålande klart'. Det Fritzner-Wessénska exemplet på användningen af

heiðskírr lyder: *náttin var liós en himinn heiðskírr*. Här skulle man möjligen kunna öfversätta: 'natten var ljus och himmelen molnfri'; men riktigare torde den positiva tolkningen vara: 'natten var ljus och himmelen tindrande klar'.

Står det sålunda fast, att betydelsen 'strålande', som ju antages vara själfva grundbetydelsen hos stammen *heið*, i fornisländsk tid varit lefvande för språkkänslan i adjektiverna *heiðr*, *heiðbiartr* och *heiðskírr*, måste den ock ha kunnat vara det i de två af mig, efter Egilssons Lexicon poëticum af år 1860, i afhandlingen åberopade substantiverna *heiðr* och *heið*.[1] Dessas grundbetydelse måste alltså, menar jag, ha varit: 'det strålande', 'strålglans' eller dylikt. Af Egilsson öfversättas de med 'aurum', 'guld'. Han åberopar därvid dels Magnús Ólafssons outgifna Snorre-Edda, hvilken ligger till grund för Resenii Edda Islandorum af år 1665, dels en handskrift af Jón Ólafsson. I Edda Islandorum upptages också *heiðr* bland Auri nomina et appellationes. Det säger sig själf, att desse män icke godtyckligt framkommit med en sådan tolkning. Den måste på ett eller annat sätt hafva sitt upphof i en lefvande tradition. Är de båda ordens grundbetydelse den ofvan angifna, blir deras bruk som benämningar på guldet utan vidare begripligt. Till yttermera visso må erinras därom, att som grundord för kenningar afseende 'guld' nyttjas i skaldediktningen bland

[1] Att denna betydelse varit lefvande äfven i senare tid ådagalägges genom de båda orden *heiðfagur* och *heiðsól*, upptagna i Blöndals ordbok och där öfversatta, det förra med 'straalende skön', det senare med 'straalende Sol'. Jfr äfven betydelsen af de i föregående stycke citerade nynorska orden 'heid', 'heidende', 'heidberr'.

annat ord och uttryck som betyda 'ljus', 'sken', 'stråle'; och att adjektivet *heiðr*, såsom de analyserade Eddaställena utvisa, brukas som bestämning till ord och uttryck som betyda 'sol', 'dag', 'stjärna', hvilka ord och uttryck likaledes af skalderna nyttjas som grundord för kenningar afseende 'guld'.[1]

I fråga om tolkningen af sammansättningarna *heiðfrǫmuðr* och *heiðgiǫf* framställer Egilsson i Lexicon poëticum två alternativer: första sammansättningsledet kan, menar han, vara antingen *heið* 'aurum' eller *heiðr* 'honor'. I förra fallet betyder *heiðfrǫmuðr* 'dator auri' och *heiðgiǫf* 'datio auri'; i senare fallet betyder *heiðfrǫmuðr* 'auctor honoris' och *heiðgiǫf* 'donativum', 'honorarium'. För herr Wessén finnas ej några alternativer: han vet, alldeles bestämdt, att första sammansättningsledet i de båda orden är *heiðr* 'heder'. Det är emellertid inom språkvetenskapen en allmän åsikt, att substantivet *heiðr* 'heder' och adjektivet *heiðr* 'strålande' etymologiskt höra samman. Detta substantiv torde alltså, historiskt sedt, vara identiskt med det substantiv *heiðr*, hvars grundbetydelse ofvan angifvits vara 'strålglans' eller dylikt, och som af Egilsson öfversatts med 'aurum'. Då herr Wessén icke framställt någon annan etymologisk förklaring, måste hans uttalande om *heiðfrǫmuðr* och *heiðgiǫf*, om det eljest har någon mening, innebära, att dessa sammansättningar uppstått i en tid, då antingen betydelsen 'strålglans' hos ordet varit alldeles utplånad, såsom fallet är med 'heder' i svenskan, eller också *heiðr* 'strålglans' och *heiðr* 'heder' för språkkänslan tett sig som två skilda ord. Den egentliga betydelsen af *heiðgiǫf* skulle med

[1] R. Meissner, *Die Kenningen der Skalden.* Sid. 229 o. följ.

denna uppfattning vara 'hedersgåfva'. Herr Wessén säger emellertid, att ordet "naturligtvis poet." — Kritikern menar tydligen: 'i poesi' — "kan återges 'datio auri'". För mig är det långt ifrån naturligt, utan synes tvärtom språkpsykologiskt alldeles otänkbart, att ett ord hvars egentliga betydelse vore 'hedersgåfva' skulle kunna i poesi användas för att beteckna 'guldgåfva'. Kan *heiðgiǫf* i poesi återgifvas med 'datio auri', visar detta ovillkorligen, att betydelsen af något 'strålande' ännu är lefvande i ordets första sammansättningsled. Härtill kommer, att *heiðgiǫf*, af allt att döma, icke, såsom herr Wessén tycks mena, förekommer i prosa. Ordet upptages icke i de ordböcker, som företrädesvis afse prosalitteraturen: Vigfussons, Fritzners och Hægstad-Torps; icke heller i Blöndals nyisländska ordbok; utan finnes endast i Egilssons och Finnur Jónssons lexikon öfver poesiens ordförråd. Herr Wessén säger, att *heiðfrǫmuðr* förekommer "1 g. [= en gång] i en vers av Snorre i Háttatal". Ur Egilssons och Finnur Jónssons lexikon kan inhemtas, att *heiðgiǫf* förekommer åtminstone två gånger i skaldediktningen, nämligen i Háttatal 48, samma strof där *heiðfrǫmuðr* påträffas, samt i Heilags anda vísur 12. Å sistnämnda ställe kallas den helige Ande *heiðgiǫf iǫfra konungs*. Detta uttryck kan hvarken öfversättas med 'konungarnas konungs [= Guds] hedersgåfva' eller med 'konungarnas konungs guldgåfva'. Öfversättningen torde böra blifva: 'konungarnas konungs strålande gåfva'. Det synes icke osannolikt, att uttrycket anspelar på pingstundret, hvarvid den helige Ande gafs åt de kristne i form af "tungor såsom af eld". Hvad Háttatal 48 vidkommer har ju herr Wessén själf sagt, att *heiðgiǫf*

där naturligtvis kan "poetiskt" återgifvas med 'datio auri'. Då den som i strofen kallas *heiðfrǫmuðr* är den som utdelar *heiðgiǫf*, bör naturligtvis *heiðfrǫmuðr* kunna "poetiskt" återgifvas med 'dator auri'; ja det torde rentaf kunna ifrågasättas, om icke denna öfversättning åtminstone "poetiskt" är riktigare än Meissners af herr Wessén förordade, som lyder: "einer der die Ehre der von ihm beschenkten fördert". Närmare originalets bildstil kommer man dock enligt min mening, om *heiðfrǫmuðr* återgifves med 'glansfrämjare' eller 'glansökare' och *heiðgiǫf* med 'glansgåfva' eller 'glänsande gåfva', och de två verserna där orden förekomma: *verr heiðfrǫmuðr heiðar heiðgiǫf vala leiðar*, öfversättas sålunda: 'glansökaren [= fursten] omgifver falkarnas glänsande vägar ['falkarnas vägar' = 'armarna'] med en glänsande gåfva.' Enligt kontexten åsyftas härmed, att fursten ökar sina mäns rikedom genom att skänka dem armringar af 'd e t r ö d a g u l d', så att männens armar, redan förut glänsande af ringar, varda ännu mer glänsande. Herr Wessén säger, att Snorre här "konstmässigt leker med stavelsen *heið-*". Det är sant; men leken är icke meningslös.

Sedan herr Wessén låtit oss veta, att *skírr* och *heiðr* icke äro synonymer, alldenstund *skírr* betyder 'ren, oblandad, fläckfri', *heiðr* däremot 'klar, skyfri', tillägger han: "Det är därför alldeles i sin ordning, att *skírr,* men icke *heiðr*, användes som mjödepitet". Dessa ords mening kan icke vara någon annan än den, att själfva betydelsen af *heiðr* omöjliggör ordets användning som mjödepitet, medan däremot betydelsen af *skírr* möjliggör en sådan användning af detta ord. Ännu har det dock icke fallit någon annan än herr Wessén in att vilja öfversätta *inn skíri*

miǫðr med vare sig 'det rena mjödet' eller 'det oblandade mjödet' — märk att som terminus technicus för tillredning af mjöd användes uttrycket *blanda miǫð!* — eller 'det fläckfria mjödet'; utan vid tolkningen af *skírr* som mjöd-epitet har man allmänt utgått från den af kritikern förbigångna betydelsen 'klar', 'blank' hos Fritzner, och öfversatt *inn skíri miǫðr* med 'det klara mjödet'. Det ser icke ut som om herr Wesséns lexikaliska studier i Arkiv för nordisk filologi skulle kunna åstadkomma någon ändring i detta hänseende.

Användt om drycker torde emellertid det svenska ordet 'klar', åtminstone i regel, beteckna en positiv motsats till 'grumlig'. Det finns intet skäl för det antagande, att *skírr* som mjödepitet skulle hafva denna betydelse, hvilken hos ordet är sekundär. Utom *skírr* förekomma i Eddasångerna som stående epiteter till mjödet *dýrr, heilagr, mærr*. Hvart och ett af sistnämnda tre epiteter ger uttryck åt den talandes hänryckning öfver det omtalade föremålet: *inn dýri miǫðr* 'det underbara mjödet', *inn helgi miǫðr* 'det heliga mjödet', *inn mæri miǫðr* 'det frejdade mjödet'. Ett sådant uttryck af hänryckning ger äfven epitetet *skírr*, om ordet har — icke den sekundära betydelsen 'klar' = 'icke grumlig', hvilket skulle innebära en tämligen alldaglig egenskap, utan sin ursprungliga betydelse, och sålunda *inn skíri miǫðr* är att öfversätta med: 'det strålande mjödet'; *miǫðr, skírar veigar* med: 'mjöd, strålande krafter'. Man vet också, att just strålande glans var en karakteristisk egenskap hos det forna mjödet. Olaus Magnus förtäljer i sin Historia om de nordiska folken, att hos götarna tillreddes en dryck af säd, honung och pors; efter att ha omtalat hur blandningen skedde

fortsätter han: »Däraf uppstår en mycket stark dryck, hvilken, liksom gammal honungsdryck eller mjöd, hälld i bålen eller bägaren, på grund af sin styrka utsänder glimmande strålar alldeles som glödande järn.«[1]

Det visar sig alltså, att *skírr* som mjödepitet måste anses hafva betydelsen 'strålande', samma betydelse som enligt hvad vi funnit *heiðr* har. Det finns därför ur formellt språklig synpunkt intet hinder för det antagande jag gjort i min afhandling: att äfven adjektivet *heiðr* kunnat brukas som mjödepitet, och att i samband därmed ett substantiv af stammen *heið*, det maskulina *heiðr* eller ett neutralt *heið* — naturligtvis i betydelsen 'det strålande', 'strålglans' eller dylikt — kunnat brukas som benämning på mjödet. Något exempel på ett dylikt bruk af adjektivet torde ej ha bevarats i litteraturen. Däremot ingår enligt min mening ett substantiv af stammen *heið*, åsyftande mjödet, såsom första led i trenne i Eddasångerna förekommande sammansättningar: *heiðvanr* i Vǫluspá 28, *Heiðrún* i Grímnismál 25 och *Heiðdraupnir* i Sigrdrífumál 13. Detta har jag i afhandlingen sökt visa med stöd af de textsammanhang där orden förekomma. Herr Wessén har ingenting att säga om denna min bevisning. Han har ju, med Fritzners ordbok i handen, gendrifvit själfva den förutsättning hvarifrån jag utgått: att adjektiverna *skírr* och *heiðr* äro synonymer. Därmed är för honom saken afgjord. Af de tre sammansättningarna nämner

[1]) »Fit et apud Gothos, præsertim Meridionales, quidam potus Mulsum appellatum, ex ceruisia, et melle, ac myrto . . .; et exit potus fortissimus: qui sicuti antiquum hydromel, aut medo, crateri, aut cyatho impletus, præ fortitudine radios emittit scintillantes, velut candens ferrum.» OLAUS MAGNUS, *Historia de gentibus septentrionalibus.* Romæ 1555. Lib. XIII, Cap. 25.

han dock i förbigående en: *heiðvanr*. Omnämnandet sker i sammanhang med hans ofvan afhandlade öfversättningar af *heiðbiartr* och *heiðskírr*: "hit hör", säger han, "uppenbarligen också *heiðvanr* i Vsp 28 använt om världsträdet (av H. översatt: 'det mjödvana trädet')". Han synes alltså ansluta sig till den mycket gängse meningen, att *heiðvanr* betyder 'van vid klar luft'. Denna tolkning af ordet kan dock omöjligen vara riktig. 'Ett träd vant vid klar luft' är en artificiell föreställning: sådana träd finnas icke. Ingen har heller gittat säga, hvad detta uttryck, nyttjadt om världsträdet, egentligen skulle innebära.

I Vǫluspá 28 har Yggdrasel till epitet icke blott *heiðvanr*, utan äfven *heilagr* 'helig': Heimdalls 'hörkraft' säges vara på ett hemlighetsfullt sätt 'dold' *undir heiðvǫnom helgom baðmi* 'under det *heið*-vana heliga trädet'. Då epitetet *heilagr* obestridligen är af religiös innebörd, synes följdriktigheten kräfva, att detsamma också är fallet med *heiðvanr*. Detta kraf fylles genom min tolkning af ordet. Mjödet är den heliga kultdrycken. Betyder i Vǫluspá 28 *heiðvanr* 'mjödvan', hafva båda de epiteter som där gifvas världsträdet religiös innebörd. Att *heiðvanr* verkligen har denna betydelse visar sammanhanget. Sedan valan i strofens första halfvisa omtalat, att Heimdalls 'hörkraft' är 'dold' *undir heiðvǫnom helgom baðmi*, förklarar hon — i öfverensstämmelse med de af mig påvisade reglerna för parallellistisk strofbyggnad i Vǫluspá — i andra halfvisan närmare innebörden af det i första halfvisan använda uttrycket: *á sér hon ausaz aurgom forsi af veði Valfǫðrs*. Världsträdet begjutes med den heliga vätskan från Mimersbrunnen. Därigenom är trädet heligt. Epiteterna *heiðvanr* och *heilagr* höra sakligt samman.

Hvad vidkommer de två af herr Wessén med tystnad förbigångna sammansättningarna, är, såsom jag närmare utvecklat i afhandlingen, *Heiðrún* enligt Grímnismál 25 namnet på den get som förmedlar underjordens mjöd till det himmelska Valhall, och *Heiðdraupnir* 'den af *heið* drypande' enligt Sigrdrífumál 13 namnet på det mytiska väsen, enligt kontexten Mimer, ur hvars hufvud hade droppat den vätska, hvarigenom *Hroptr*, Oden, vardt i stånd att utsinna visdomsrunorna, d. v. s. mjödet. Äfven här eger den af mig gifna förklaringen af *heið* som mjödbenämning stöd i de textsammanhang där orden förekomma. Däremot synas dessa ord ej kunna förklaras med herr Wesséns lexikaliska förutsättningar.

Står sålunda den utredning som herr Wesséns femte anmärkning är afsedd att vederlägga — trots kritikerns auktoritativa åthäfvor — fast, finnes intet hinder att uppfatta namnet *Heiðr* i Vǫluspá 22 såsom gifvet valan med hänsyftning på hennes förbindelse med mjödet, helst som hennes andra namn *Gullveig* otvunget kan tolkas på samma sätt.

Sjätte anmärkningen.

«Originell är H:s tolkning (s. 74 f) av det dunkla uttrycket *ausinn hvíta auri* Vsp 18: *aur* är "ett lånord bildadt af det latinska *aurum* 'guld' och med samma betydelse". Av subst. har bildats ett adj. *aurigr* 'gyllene', som föreligger i Vsp 28: 'hon ser det (trädet) genomösas (!) med gyllene ström från Valfaders pant'. Tyvärr har tolkningen icke kunnat stödjas. Något *aur* 'guld' förekommer eljest icke, hvarken i nordiska eller andra germanska språk. Den enda gången det möter, skulle det

ha överförd betydelse 'mjöd'. Epitetet *hvítr* talar emot; *gullhvítr* är ingenting att stödja sig på, då det förekommer endast 1 g., Hárb. 30 Cod. A (R: *gullbiartr*), snarast genom påverkan av det strax förut gående *línhvítr*.» (Not 2 sid. 76 o. följ.) —

Att ett substantiv *aur* 'guld' eljest icke förekommer i fornnordisk litteratur är ingalunda en så afgjord sak som herr Wessén dogmatiskt antager. I Gerings år 1927 af Sijmons utgifna kommentar till Eddans gudasånger göres en tolkning af *auri* i Vǫluspá 18 — hos Gering 19 — som i hufvudsak öfverensstämmer med min. Det är naturligtvis intet stöd för min åsikt, men åtminstone anmärkningsvärdt, att Gering och jag i denna punkt, oberoende af hvarandra, kommit till liknande resultat. I sin utläggning af strofen skrifver han: "Jag tror, att å vårt ställe (och måhända äfven i Höners binamn *aurkonungr*) föreligger ett eljest visserligen icke påvisadt neutrum *aur* (< germ. *auzóm*) 'glans, glänsande föremål, glänsande vätska', hvilket väl är samma ord som det latinska *aurum* 'glänsande metall'." Här ifrågasättes alltså, att samma substantiv *aur* äfven ingår som första sammansättningsled i *aurkonungr*. Att Gering här pekat på ett betydelsefullt vetenskapligt problem synes mig uppenbart. Det finnes en annan sammansättning, *aurglasir*, där första ledet möjligen också kan vara det af Gering och mig antagna substantivet *aur*. Ordet förekommer i Fiǫlsvinnsmál 28 och öfversättes, förslagsvis, af Finnur Jónsson med 'den grus- eller fugtigskinnende'; af Gering öfversättes det med 'glanz des wassers', af Neckel med 'wasserglanz' och uppfattas af dem som kenning för 'guld'. Hur mycket enklare blir icke ordets förklaring, om *aur*, såsom jag

antagit, haft betydelsen 'guld'. Jag har anfört dessa exempel — icke för att "stödja" min tolkning af *aur* i Vǫluspá 18, utan för att visa, att man ingen logisk rätt har att utan vidare påstå, att ett substantiv *aur* eljest icke förekommer i litteraturen. Min tolkning af *aur* tarfvar alls icke dessa "stöd". Den är, äfven om det kan visas, att ordet är ett ἅπαξ λεγόμενον, tillräckligt styrkt, dels därigenom att den gifver — hvad hittills gjorda tolkningar icke gifva: en mening som passar i sammanhanget, dels därigenom att den tillåter en tolkning af *aurigr* i Vǫluspá 28, som äfven den gifver — hvad hittills gjorda tolkningar icke gifva: en mening som passar i sammanhanget. Detta har jag sökt visa medels den analys af Vǫluspástroferna 18 och 28, som läses å sidorna 73—76 i afhandlingen.

Mot denna analys gör herr Wessén två invändningar. Den ena är, att *aur* med min tolkning skulle, den enda gång det förekommer i litteraturen, hafva "överförd betydelse 'mjöd'". Hvad han möjligen kan mena med detta logiskt obestämda uttryck, skall jag icke söka utgrunda. Min egen, klart och tydligt uttalade åsikt är, att *aur* i Vǫluspá 18 har sin egentliga betydelse 'guld' — *hvítt aur* återgifves å sidan 76 med 'skinande guld' — men att ordet — liksom enligt hvad jag ofvan visat *heið* — brukas såsom benämning på mjödet. Med andra ord: *aur* är i strofen en poetisk symbol för mjöd. Det torde icke vara i öfverensstämmelse med vanligt svenskt språkbruk, och icke heller psykologiskt riktigt, att om en poetisk symbol använda det Wessénska uttrycket "överförd betydelse". När i Tegnérs dikt Den vaknade örnen Napoleon dikten igenom skildras under symbolen af en örn, betyder ordet

'örn' icke 'Napoleon', utan har sin egentliga betydelse. När i Viktor Rydbergs dikt Grubblaren världsalltet sådant det ter sig enligt den mekaniska världsförklaringen skildras under symbolen af en väfstol, betyder ordet 'väfstol' icke 'världsallt', utan har sin egentliga betydelse. I skaldens fantasi råder identitet mellan symbolen och det symboliserade. Napoleon är för Tegnér en örn, världsalltet för Viktor Rydberg en väfstol. Den som icke vid läsningen af de båda dikterna suggereras till samma identifiering har aldrig poetiskt begripit dem. På samma sätt är för valan mjödet guld. Att denna tolkning, om den eljest är formellt möjlig och motsägelselöst passar i sammanhanget, skulle blifva omöjlig eller mindre sannolik, om *aur* vore ἅπαξ λεγόμενον, kan väl herr Wessén knappt på allvar mena. Något skäl för en sådan mening har han i hvarje fall icke anfört.

Den andra invändningen lyder: "Epitetet *hvítr* talar emot". Herr Wessén synes mena, att det fornnordiska *hvítr* icke betyder något annat än 'hvit'. Så förhåller det sig dock med all säkerhet icke. Den gängse åsikten torde vara att ordet ursprungligen betecknar något 'lysande', 'glänsande'. Denna betydelse har det enligt min mening flerestädes i Eddasångerna.[1] Jag är icke ensam om denna mening. I Finnur Jónssons Lexicon poeticum upptages såsom ordets betydelse jämte 'hvid' äfven 'lys', i Gerings ordbok till Eddasångerna jämte 'weiss' äfven 'glänzend'; och öfversättningen af *hvíta auri* i Vǫluspá 18 lyder hos Müllenhoff: 'mit glänzendem nass'.[2]

[1]) Jfr ofvan sid. 58.

[2]) K. Müllenhoff, *Deutsche altertumskunde.* Bd 1. Berlin 1870. Sid. 34.

Att *hvítr* med denna betydelse kunnat användas som epitet till guldet säger sig själf, och styrkes, såsom jag sagt i afhandlingen, af sammansättningen *gullhvítr*. Herr Wessén påstår, att "*gullhvítr* är ingenting att stödja sig på", eftersom ordet förekommer blott en gång, nämligen i Hárbarđsljóđ 30 enligt Codex Arnamagnæanus af Sämundseddan, medan Codex regius där har *gullbiartr*, hvarför *gullhvítr* i den Arnamagnæanska handskriften förmenas ha tillkommit "snarast genom påverkan av det strax förut gående *línhvítr*". Jag förstår icke detta resonemang. Äfven om ordet förekommer blott en gång i den bevarade litteraturen, och äfven om det icke är den ursprungliga läsarten, kan det väl i alla fall vara ett verkligt ord med en verklig betydelse. Men är det ett verkligt ord med en verklig betydelse, kan det också användas som argument i en filologisk undersökning. Herr Wessén anser förmodligen, att *gullhvítr* icke kan betyda annat än 'guldhvit', hvilken betydelse ju icke passar i Hárbarđsljóđ 30, där det användes om en kvinna. Enligt min mening är ordet att öfversätta med 'guldglänsande' och har alltså, menar jag, ungefär samma betydelse som *gullbiartr*. Den enklaste förklaringen af de båda varianterna är väl också just den, att de två orden äro synonymer. Så uppfattas de tydligen af Finnur Jónsson och Gering. Den förre öfversätter *gollbjartr* med 'guldskinnende', 'skinnende af eller som guld', *gollhvítr* med 'lys som guld'; den senare öfversätter *gollbjartr* med 'glänzend von gold', *gollhvítr* med 'leuchtend wie gold'.

Att *hvítr* kan hafva betydelsen 'lysande', 'glänsande' framgår äfven af en annan sammansättning: *sólhvítr*. Detta ord förekommer blott i Hávamál 97 och brukas

där, liksom i Hárbarđsliód *gullhvítr*, som kvinnoepitet. Af Finnur Jónsson öfversättes det med 'hvid, lys som solen', af Gering med 'glänzend wie die sonne'. Liksom *gullhvítr* har synonymet *gullbiartr*, har *sólhvítr* ett motsvarande synonym *sólbiartr*, hvilket förekommer blott i Fiǫlsvinnsmál 42 och Helgakviđa Hundingsbana II 45, äfven det som kvinnoepitet. Detta ord öfversättes af Finnur Jónsson med 'lysende som solen', af Gering med 'glänzend wie die sonne'. Såsom ofvan (sid. 126 o. följ.) påpekats brukas af skalderna såsom grundord för kenningar afseende 'guld': ord och uttryck som betyda 'sol'. Jag sluter däraf, att dessa fyra adjektiver, som äro enbart poetiska ord, haft väsentligen samma poetiska innebörd.

Efter att ha framställt dessa sex anmärkningar sammanfattar kritikern sin gransknings resultat sålunda:

«Som man ser, brister bevisningen sönder på alla de avgörande punkterna. Att förf. vid tolkningen av de mycket dunkla stroferna gått till väga med en oförskräckt djärvhet, skall förvisso icke klandras. Men uppslagen måste så långt görligt är prövas med de hjälpmedel vi äga, och de få icke strida emot säkra fakta eller vara uppenbart orimliga. I så fall bli de ingenting annat än lösa hugskott utan vetenskapligt värde. Alltför ofta underlåter förf. en sådan prövning, även i fall då en utredning varit möjlig eller ovillkorligen påkallad.»

Det torde icke vara behöfligt att dröja vid detta auktoritativa domslut. Läsaren känner premisserna.

Sjunde anmärkningen.

«S. 76 tolkas *á sér hon ausask* (str. 28) 'hon ser det genomösas'; *ausask* skall här vara likvärdigt med *drekka*. Men icke med ett ord berör förf. partikeln *á*, som väl knappast talar för att trädet blivit *invärtes* begjutet, genomöst.» (Sid. 77.)

Öfversättningen af *á sér hon ausaz* å sidan 76 är, såsom framgår af sammanhanget, icke en ordagrann, utan en fri, exegetisk öfversättning. Förklaringen står att läsa några rader högre upp å samma sida och lyder: "världsträdet, som medels sina rötter upptager i sig underjordsbrunnarnas safter, blir därigenom invärtes begjutet, genomöst med skinande guld, d. v. s. mjöd". En mera ordagrann öfversättning — ehuru icke den enda möjliga — har gifvits i denna bok å sidan 112. Partikeln *á* kan endast vara att hänföra till världsträdet. Detta dricker mjöd, eller blir invärtes genomöst med mjöd, därigenom att mjöd gjutes på dess rötter: träden dricka med rötterna.

Åttonde anmärkningen.

«Sid. 105 sluter förf., att frågan i 26: 5—8 måste syfta på Oden, äfven om **R**:s läsart *hverir* "vore den riktiga och måste uppfattas som flertalsform"(!). I en not anmärkes, att enligt Holtzmann (Die ältere Edda, 1875, s. 47) "är *hverir* att uppfatta som äldre form för *hverr*". Alltså en urnordisk språkform bevarad i Cod. Reg.! Det är att märka, att Holtzmanns arbete utgöres av föreläsningar hållna 1861—68 och utgavs postumt 1875, två år före de grundläggande undersökningarna om synkopelagarna i PBB 5.» (Sid. 77—78.)—

Det är väl ingen som tror, att de s. k. "synkopelagarna" trädt i kraft undantagslöst, på ett bestämdt klockslag, öfver hela det nordiska språkområdet. Hur *megin*-fyllda dessa "lagar" än må vara eller anses vara, måste man

väl dock antaga, att de "verkat" successivt, och sålunda öfvergångsskeden funnits, då synkoperingen kan ha varit genomförd i somliga ord, i somliga däremot icke. Frågan huruvida en urnordisk språkform kan tänkas bevarad i Codex regius, leder fördenskull öfver till en annan fråga: frågan om de i Codex regius bevarade Eddasångernas ursprungliga ålder. Därom har jag helt visst en annan åsikt än herr Wessén, och skall, hvad Vǫluspá vidkommer, i fortsättningen af dessa undersökningar framlägga de skäl på hvilka jag grundar denna åsikt. Dock medgifver jag, att tillägget med hänvisningen till Adolf Holtzmann, äfven med den starkt hypotetiska formulering det fått, var onödigt och framför allt oförsiktigt. Men det roade mig, mest på grund af den tacksamhet och beundran jag känner inför Holtzmann själf, hvars postumt utgifna föreläsningar öfver den äldre Eddan och öfver germansk mytologi, med sin orädda, stundom geniala självständighet och sin rika bildning, varit mig till både glädje och gagn vid mina Edda-exegetiska och mytologiska studier. För öfrigt har jag icke uttalat anslutning till den Holtzmannska hypotesen, på hvars möjlighet jag knappt tror; och för min Vǫluspá-exeges har, såsom jag också påpekat i afhandlingen, frågan om de båda läsarterna *hverr* och *hverir* alls ingen betydelse.

Nionde anmärkningen.

«S. 62 f.: förf:s förmodan om Vsp *né sær né svalar unnir*, att det här är en motsättning mellan två olika slags vatten, är måhända riktig, ehuru detta knappast framgår därav, att *svalar* som rimord är betonat. "*Sær* torde här afse 'saltvatten' och *svalar unnir* 'sötvatten', närmast 'källvågor'. I öfverensstämmelse härmed har man att uppfatta

svalkaldr sær (Hynd. 38) som 'källvatten'." Man frågar sig ovillkorligen: varför inte lika gärna tvärtom? *Ursvalar unnir* HHu II: 13 betecknar i varje fall havsvågorna, och fisl. *sær* som ämnesnamn betyder just 'salt vatten' i motsats till sött. Det verkliga skälet är nog, att betydelsen 'källvatten' kräves av förf:s mening om Heimdallsdryckens beståndsdelar, liksom exempelvis den magiska innebörden av *fela* är nödvändig, för att tolkningen av str. 28—29 (liksom f. ö. förf:s helhetsuppfattning av Vsp) skall kunna stå sig.» (Sid. 77 o. följ.) —

Det kritiserade stället i afhandlingen har följande lydelse: "I skildringen af urtillståndet i Vǫluspá 3 förekommer ett uttryck *né sær né svalar unnir*, hvilket vanligen torde uppfattas som tautologiskt. För min del anser jag, att här ingen tautologi föreligger. Att en motsättning mellan två olika slags vatten afses synes mig framgå däraf, att *svalar* som rimord är betonadt. *Sær* torde här afse 'saltvatten' och *svalar unnir* 'sötvatten', närmast 'källvågor'. I öfverensstämmelse härmed har man att uppfatta *svalkaldr sær* som 'källvatten'."

Måhända är framställningen i denna punkt alltför knapp. Min mening är, att i uttrycket *svalar unnir* adjektivet *svalar*, genom sin ställning som rimord, nödvändigtvis får, vid recitation af strofen, en så stark betoning, att det för uppfattningen måste te sig som en nödvändig, oskiljaktig bestämning till *unnir*; adjektivbestämningen och det bestämda substantivet få därigenom nästan karaktären af ett slags sammansättning. På grund häraf kan, menar jag, detta uttryck omöjligen uppfattas som en variation af det föregående *sær*, utan måste annorlunda förklaras. Jag skall i annat sammanhang söka visa, att

det finns äfven reala skäl som tala för en sådan tolkning. Här må blott sägas, att i det af herr Wessén framförda uttrycket *úrsvalar unnir,* i Helgakviða Hundingsbana II 13, adjektivbestämningen *úrsvalar* ingalunda har samma ställning till *unnir* som *svalar* i Vǫluspá 3, utan är att anse som ett tämligen betydelselöst poetiskt prydnadsepitet.

I fråga om *svalkaldr sær*, i Hyndlolióđ 38, är min ordknapphet ännu större; men jag trodde verkligen icke, med hänsyn till bevisningen i öfrigt, att utförlighet här skulle vara af nöden. Med *svalkaldr sær* betecknas en af de tre beståndsdelarna i den dryck, hvarigenom Heimdall fick sin gudomsmakt. De två andra beståndsdelarna angifvas vara: *iarðar megin* och *Sónar dreyri.* Genom ingående analyser, omfattande sidorna 57—69 i afhandlingen, anser jag mig ha till fullo styrkt: att det forna mjödet var tillredt af säd, honung och vatten, och att *iarðar megin* och *Sónar dreyri* äro mytiska omskrifningar, *iarðar megin* för 'säd' och *Sónar dreyri* för 'honung', och sålunda motsvara mjödets två mest betydelsefulla ingredienser. Att dryckens tredje beståndsdel, *svalkaldr sær*, afser 'vatten' bestrides af ingen. I Hyndlolióđs formel för Heimdalsdrycken äro alltså mjödets samtliga ingredienser gifna. Jag har däraf dragit den slutsats, att formeln afser 'mjöd'; och då till mjödet med all säkerhet användes — icke saltvatten, utan sötvatten, har jag ansett, att *sær* å detta ställe måste afse 'sötvatten'; och då s v a l k y l a just är för källans vatten karakteristisk — märk att 'källa' etymologiskt hör samman med 'kall' — har jag ansett, att rimordet *svalkaldr* icke är ett likgiltigt prydnadsepitet, utan afsiktligt valdt för att närmare bestämma detta 'sötvatten' som 'källvatten'. Herr Wessén invänder mot

denna tolkning, att det fornisländska *sær* som ämnesnamn "betyder just 'salt vatten' i motsats till sött". Han förtager emellertid detta argument beviskraften, då han strax i en not tillägger: "Naturligtvis är detta en sekundär betydelseutveckling, men den kan vara gammal nog." Hvarför *sær* i Hyndlolióđ 38 ovillkorligen måste hafva denna sekundära betydelse, hvilken äfven om den skulle vara "gammal nog" — till hvad? — icke passar i sammanhanget, d. v. s. i sammanhanget sådant jag sökt medels analys fastställa det, har kritikern icke omtalat. Enligt min åsikt framgår af bevarade urkunder, att Heimdall är identisk med Ull och till sitt ursprung en svensk gud. Det synes mig därför sannolikt, att åtminstone flertalet Heimdallsmyter likaledes äro till sitt ursprung svenska. Särskildt torde detta gälla de myter som ställa guden i förbindelse med världsträdet och mjödet. Hvilken betydelseutveckling *sær* haft i fornisländskan är fördenskull här likgiltigt. För öfrigt är det icke min åsikt att *sær* i Hyndlolióđ 38 skulle vara "ämnesnamn" i egentlig mening. *Svalkaldr sær* har man att uppfatta som en benämning på Hvergelmerkällans vatten i dess totalitet, liksom *iarðar megin* är en benämning på Urds brunns vätska i dess totalitet och *Sónar dreyri* en benämning på Mimersbrunnens vätska i dess totalitet.[1] I hvart och ett af dessa uttryck nyttjas det hela för att beteckna en del. Hyndlolióđsformeln är formeln för en kultdryck. Ingredienserna hafva mytisk innebörd och uppräknas med angivande af deras mytiska ursprung.

Gering har i sin kommentar till Hyndlolióđ 38 anslutit sig till en af den norske läkaren Reichborn-Kjennerud framställd åsikt, enligt hvilken de trenne med *aukinn*

[1] Jfr Vǫl. o. vanak. I sid. 58.

förbundna dativbestämningarna i strofen skulle åsyfta tre slags medel, som användts för att skydda den nyfödde guden mot fientliga makter. Dessa medel skulle vara: jord, salt och svinblod.[1] *Sá var aukinn iarðar megni, svalkǫldom sæ ok sonardreyra* öfversättes i enlighet härmed af Gering: 'denne gjordes motståndsduglig („widerstandsfähig") medels jordens kraft, kallt hafsvatten och svinblod'. En sådan tolkning omöjliggöres genom bestämningen *aukinn*, i strof 35 utsagd om guden med dubbel förstärkning: *rammaukinn miǫk*. Ordet *aukinn* betyder icke 'motståndsduglig', utan 'ökad', och användes, enligt hvad Hjalmar Falk visat, just om den eller det som vunnit kraftökning genom tillförsel af *megin*, hvilket ord Falk, liksom jag i min afhandling, uppfattar som liktydigt med 'mana'.[2] För öfrigt finns intet som antyder, att kraft-

[1] J. Reichborn-Kjennerud, *Lægerådene i den eldre Edda* i Maal og minne 1923. Kra 1923. Sid. 6 o. följ. samt *Eddatidens medisin* i Arkiv för nordisk filologi. Bd 40. Lund 1924 Sid. 122 o. följ.

[2] Hj. Falk, *De nordiske hovedguders utviklingshistorie* i Arkiv för nordisk filologi. Bd 43. Lund 1926—27. Sid. 34 o. följ. — Efter att ha med exempel belyst den hos forntidens nordbor rådande tron att man genom trolldom kunde öfverföra *megin* (= 'mana') på människor, djur och ting, fortsätter Falk (sid. 35): »Hvad der fått en slik kraftforökelse, sies å være *aukit* (foröket): således var guden Heimdal *aukinn* ved jordens kraft og andre midler, de af den ivrige hedning Håkon jarl dyrkede guder sies å være *rammaukin;* og om en som en art gudom dyrket heste-phallos brukes likeså uttrykket *aukinn*. Ved megen bloting og galdre kunde både levende og döde mennesker bli skadelige troll; en slik person sies å være *trollaukinn* eller *trylldr*. Således heter det om trollkarlen Ogmund at han blev gjort usårlig ved seid og blotet og *trylldr* så han ikke lignet et menneske.» — Genom denna utredning, som i en viktig punkt fullständigar framställningen i min gradualafhandling sid. 57, synes den af mig där sid. 77 not 1 såsom icke otänkbar framkastade mening, att i Hyndlolióð i stället för *rammaukinn* och *aukinn* ursprungligen stått att läsa *rammausinn* och *ausinn*, förfalla.

tillförseln skulle ha förestållts vara inskränkt till gudens barndom.

Att formeln i Hyndlolióð 38 afser en dryck, och att denna dryck efter allt att döma är mjöd, kan, oberoende af frågan om dess reala tolkning, ådagaläggas genom en enkel analys af Guðrúnarkviða II 21 och 23. I strof 21 möter oss, nyttjad om en dryck, samma formel som i Hyndlolióð, blott med den skillnad, att i stället för *iarðar megni* läses *Urðar magni*. Somlige utgifvare ha, i öfverensstämmelse med Hyndlolióð och en i Vǫlsungasaga förekommande prosaomskrifning af Guðrúnarkviðastrofen, ändrat *Urðar* till *iarðar*. Ändringen är onödig. *Iarðar megin* och *Urðar megin* äro ekvipollenta begrepp: det är från Urds brunn 'jordens makt' kommer.[1] De båda formlerna hafva sålunda realt samma innebörd. Då i Guðrúnarkviða II obestridligen afses en dryck, måste detta vara fallet äfven i Hyndlolióð. Hvilken denna dryck är, få vi veta i Guðrúnarkviða II 23: han kallas där *biórr*. *Iarðar megin* (= *Urðar megin*), *svalkaldr sær* och *Sónar dreyri* måste alltså vara omskrifningar för beståndsdelarna i en sådan dryck som kan hafva namnet *biórr*. Däraf följer, att den gängse, af Gering företrädda tolkningen af Hyndlolióðsformeln, enligt hvilken *iarðar megin* betecknar ett obestämdt något, som benämnes 'jordens kraft', *svalkaldr sær* betyder 'kallt hafsvatten' och *sonardreyri* 'svinblod', ej kan vara riktig: en dryck, tillredd af dessa ämnen, kan, enligt fornisländskt språkbruk, omöjligen kallas *biórr*. Detta ord är namnet på en sädesdryck och öfversättes af lexikograferna med 'öl', 'bir'. I Eddadikterna förekommer

[1] Se Vǫl. o. vanak. I. Sid. 62.

emellertid *biórr* liksom det väsentligen liktydiga *ǫl*, såsom jag visat i min gradualafhandling, äfven som benämning på mjöd. Detta språkbruk har sin förklaring i det af mig påpekade faktum, att det forna mjödet, åtminstone i historiskt åtkomlig tid, var en sädesdryck, ett slags öl blandadt med honung. Att *biórr* i Guđrúnarkviđa II 23 skulle afse ett öl som ej vore blandadt med honung synes mig otänkbart, eftersom Guđrúnarkviđadrycken är identisk med den mytiska Heimdallsdrycken i Hyndlolióđ, och Heimdall, såsom Vǫluspá 28 och Grímnismál 13 visa, af myten ställts i förbindelse med mjödet. Mot denna uppfattning strider ej, att Guđrúnarkviđadrycken säges vara en glömskedryck. Han är detta icke på grund af de beståndsdelar som angifvas i strof 21, utan på grund af de skadebringande tillsatser som enligt strof 23 blandats 'i detta mjöd' (*þeim bióri*).

Herr Wesséns nionde anmärkning afslutas med följande reflexioner:

«En filologisk undersökning måste ofta röra sig i cirkel, men det gäller då så mycket mera att klart skilja på vad som blott är hypotes och vad som är någorlunda hållbar förutsättning. Förf. av denna avhandling är i sin tankegång på ett påfallande sätt bunden av förutfattade meningar, och hans bevisföring blir därigenom ofta pressad och hårdragen. Då undersökningen till stor del föres fram med tillhjälp av ovissa eller oriktiga förutsättningar, måste slutsatsernas sannolikhetshalt bli ytterst ringa.»

Hvad kritikern möjligen kan afse med sitt påstående att "en filologisk undersökning måste ofta röra sig i cirkel", begriper jag icke: — ty naturligtvis kan han ej ha

förväxlat hypotetisk bevisning med cirkelbevisning. Icke heller begriper jag distinktionen mellan "vad som blott är hypotes" och "vad som är någorlunda hållbar förutsättning": denna terminologi är för visso icke den i logiken vanliga. Eljest finnes i detta uttalande intet som icke nu torde vara fullt begripligt.

Att ett stort antal af Vǫluspás regelrätta, d. v. s. af åtta verser bestående strofer äro byggda på ett säreget sätt eller så att säga hafva sin egen melodi, som skiljer dem från öfriga strofer i dikten liksom från Eddans fornyrdeslagsstrofer öfver hufvud, är en iakttagelse som jag gjorde tämligen snart, sedan år 1904, af en händelse som man säger, min tanke börjat sysselsätta sig med Vǫluspádikten. Denna stilistiska egendomlighet och dess betydelse för uppfattningen af dikten äro antydda i min uppsats Vǫluspá och vanakriget af år 1916. Efter att ha citerat valans ord i strof 22: *Þó hon enn lifir*, tillägger jag där i en not (sid. 307) följande: "Müllenhoff i sin rekonstruktion av dikten utesluter det verspar, vari dessa ord ingå. Men med orätt. Vad som vid rekonstruktion av dikten bör uteslutas är i stället, såsom Fr. Sander riktigt insett, dock utan att ange motivering (Sander, Harbardssången s. 66), den ur rimsynpunkt omöjliga och ur innehållssynpunkt onödiga frasen *ok í hǫll Hárs hana brendo* i str. 21. Genom detta verspars uteslutning uppstår [af stroferna 21 och 22] en strof byggd efter samma arkitektoniska typ som övriga äkta Vǫluspástrofer, en fråga som dock kan till fullo utredas endast i samband med en stilistisk undersökning av dikten i sin helhet."

Det är en sådan stilistisk undersökning min gradualafhandlings andra kapitel är afsedt att vara, om ock i knappaste form. Den ifrågavarande strofbyggnaden kallas där af mig parallellism. Herr Wessén har konstaterat, att jag med detta uttryck «menar något annat än vad man i regeln annars gör«. Han åsyftar tydligen, att den i forngermansk poesi förekommande s. k. variationen af somlige äfven kallas «parallellism«. För min del anser jag, i likhet med Erik Noreen[1], denna benämning på variationen, hvilken är ett slags tautologi, vara mindre lämplig, men har icke funnit nödigt att dryfta namnfrågan, då jag noga bestämt i hvilken mening jag brukar ordet.

Parallellismen eller den syntaktiska likformigheten i Vǫluspás strofbyggnad kan — med bortseende af smärre oregelbundenheter, som anmärkts i afhandlingen — schematiskt beskrifvas sålunda:

1. Inom hvarje halfvisa utgör andra versparet en närmare bestämning till hvad som utsäges i första versparet.

2. Inom hvarje strof utgör andra halfvisan i sin helhet en närmare bestämning till hvad som utsäges i första halfvisan.

3. Mellan hvarje strofs halfvisor finnes en längre meningspaus.

4. Mellan hvarje halfvisas verspar finnes, äfven i de få fall då enjambement förekommer, en meningspaus.

5. Hvarje så byggd strof utgör en i viss mån självständig episk enhet, men är på samma gång en länk i diktens episka kedja.

---

[1] E. Noreen, *Den norsk-isländska poesien.* Sthm 1926. Sid. 30.

Hur man vid strofanalysen har att bruka detta schema är i kapitlet visadt med strof 25 som paradigm.

Efter att ha klargjort detta stilistiska sakförhållande har jag sökt visa, att man genom att utesluta uppenbara interpolationer kan utan vidare till regelrätta åttaradiga strofer af parallellistisk typ återställa ett flertal af diktens icke parallellistiska strofer. Vidare har jag, med anförande af stilistiska skäl, sökt göra gällande, att det mäktiga estetiska intryck som Vǫluspá gör åstadkommes uteslutande af de parallellistiskt byggda stroferna, medan däremot de icke parallellistiska alla äro estetiskt underhaltiga; och jag har anmärkt, att dessa icke parallellistiska strofer kunna aflägsnas, utan att det episka sammanhanget lider afbräck.

På dessa grunder har jag ansett mig berättigad till den slutsats, att parallellistisk strofbyggnad, som utom i enstaka fall eljest icke förekommer i Eddans fornyrdeslagsdikter, är någonting för Vǫluspá karakteristiskt, och att denna dikt ursprungligen bestått af enbart parallellistiska strofer, undantagandes de ur strofisk som estetisk synpunkt neutrala strofer hvilka innehålla uppräkningen af dvärgarna. Jag tillägger här hvad jag också uttalade vid disputationen, att enligt min mening parallellismen i Vǫluspá sammanhänger med diktens egenskap att vara en *spá*. Som sådan har den, menar jag, vid afsjungandet eller recitationen ledsagats af rytmiska rörelser, ett slags dans, hvarvid pauserna mellan versparen sammanfallit med dansrytmens pauser. Sådana pauser ha naturligtvis kunnat göras äfven vid afsjungandet eller recitationen af dvärgalistorna. Detta är skälet hvarför jag från min ståndpunkt icke behöfver utesluta dessa

strofer, som enligt min mening äro för innehållet nödvändiga.

Herr Wessén vill, märkvärdigt nog, icke frånkänna mina iakttagelser rörande parallellismen allt vetenskapligt värde. M e n — det säger sig själf att ett 'men' måste finnas: jag har — naturligtvis på grund af mina "bristande kunskaper om fornnordiskt språk och fornnordisk kultur" — icke förstått dessa iakttagelsers rätta innebörd. Herr Wessén vet bättre besked: med känd intuition har han strax till hands en generell regel, hvarur Vǫluspás parallellism deduceras såsom ett helt vanligt specialfall. Parallellistisk strofbyggnad är, menar han, ingenting som särskildt utmärker Vǫluspá, utan finns litet hvarstädes i Eddadikterna. I Vǫluspá förekommer detta "stildrag" visserligen ymnigare än i andra fornyrdeslagsdikter; men detta beror på Vǫluspádiktens allmänna karaktär och innehåll. Den Wessénska utredningen af parallellismen lyder in extenso sålunda:

«Fornyrdeslagsdikterna ... äro ju i regeln rent episka: det är en rad händelser, som utvecklas, berättelsen fortskrider i rask följd från moment till moment, skalden ilar framåt i knappa satser, något vilande i momentet, någon beskrivning förekommer knappast. Det som binder stroferna och helmingarna, väl också versparen, samman är ofta blott och bart tidsföljden. Vsp åter utgör en rad av b i l d e r; det hela är ju en tankedikt men framställd som en följd av syner. Därav följer, att manéret blir helt annorlunda än i de rent episka dikterna, mera b e s k r i v a n d e, skalden d r ö j e r gärna och utförligt vid de enskilda bilderna och utvecklar dem. Den kronologiska utvecklingen sker m e l l a n stroferna, mera

sällan inuti dem. Vsp liknar i detta avseende icke något annat i Eddan, och det är svårt att jämföra den med de andra fornyrdeslagsdikterna.

Emellertid vill det förefalla, som om parallellistisk strofbildning icke vore så alldeles sällsynt. Den förekommer just i sådana strofer, som äro skildrande, beskrivande. Några ex. på måfå: þkv 10, 14, HHu I: 2, 3, 6, 10—13. Om man blott uppsöker sådana partier i de andra kvädena, som ur innehållets synpunkt äro någorlunda jämförbara med Vsp, så skall man återfinna parallellismen.

Under sådana förhållanden är det en viss risk att använda parallellistisk strofbyggnad som kriterium på en strofs äkthet. Enligt H. (s. 27) åstadkommes det estetiska intrycket av Vsp "uteslutande af de parallellistiskt byggda stroferna". De övriga äro estestiskt undermåliga. "Det synes otänkbart, att dessa misslyckade poetiska försök kunna hafva samma upphof som Vǫluspádiktens öfriga strofer. Dessa icke parallellistiska strofer torde alla vara att betrakta som interpolationer." Det är att märka, att de flesta av dessa strofer just äro utpräglat episka, livligt berättande i högre grad än några andra i Vsp. Det gäller om Baldersepisoden str. 32—34, förberedelserna till Ragnarök str. 47—50 och slutligen de enskilda gudarnas strider str. 51—53. För min del kan jag icke finna, att förf:s hårda omdöme om dem är berättigat, om man nämligen bedömer dem ur s i n art och inte lägger parallellismen som norm. Vi kunna väl tilltro Vsp:s diktare omväxling i olika stilar; det bidrager snarare till diktens skönhet än tvärtom. På samma sätt som vi i andra dikter finna blandning av parallellistisk och icke parallellistisk strofbildning, alltefter innehållet.

Förf. utgår ifrån att varje strof i Vsp ursprungligen måste ha bestått av 8 rader; vad däröver är, det är av ondo. Ståndpunkten är med säkerhet oriktig och numera allmänt övergiven. Man måste exempelvis räkna med möjligheten av strofer på 3 helmingar, sådana som 19—20 (s. 15), 31 (s. 18), 44 (s. 23), 45 (s. 24). Det finns i Vsp utan tvivel ett didaktiskt element, och namnuppräkningarna i 19: 5—8 och 31: 5—8 behöva därför icke vara interpolationer. Vad strof 44 beträffar, instämmer jag tillfullo med förf., att det är oförklarligt, att Müllenhoff m. fl. velat "offra de kraftiga som svärdshugg fallande verserna" *skeggiǫld, skalmold, skildir ro klofnir, vindǫld vargǫld áðr verǫld steypiz*. Men jag har svårt att tro, att man skall behöva offra något alls. H. menar, att raderna *Hart er í heimi, hórdómr mikill ... mun engi maðr ǫðrum þyrma* med sina abstrakta moralsatser härröra från en kristen läsare. Förmodligen är detta intryck i främsta rummet föranlett av ordet *hórdómr* (jfr härom Meissner i ZfdPh 43, s. 450 f.). Men om detta är riktigt, måste vi rikta samma invändning mot ett annat ord, som förekommer i de fyra rader förf. vill behålla, nämligen *verǫld*. Det förekommer 2 ggr i Vsp men annars aldrig i eddadikterna, lika litet som i den äldre skaldepoesien (i stället *heimr*). Fritzners belägg äro hämtade så gott som uteslutande från religiös prosa och riddarromaner. Ordet är starkt misstänkt för att vara kristet och tillhöra det religiösa språkbruket, västgermanskt till sitt upphov och med den kristna missionen inlånat till Norden.» (Sid. 84 o. följ.) —

Mot detta herr Wesséns försök som stilforskare äro följande erinringar att göra.

1. Eddans fornyrdesdikter äro ingalunda, såsom här

påstås, "i regeln rent episka", allra minst i den mening, att "det är en rad händelser, som utvecklas", att "berättelsen fortskrider i rask följd från moment till moment", att "skalden ilar framåt (!) i knappa satser", att "något vilande i momentet, någon beskrivning förekommer knappast". I polemisk ifver har kritikern här på fri hand, eller kanske med de af mig utdömda Vǫluspástroferna för ögonen, konstruerat en diktart, ett slags renodlad epik, som ingenstädes torde finnas och stilistiskt sedt väl knappt ens är tänkbar. Bland Eddans fornyrdeslagsdikter finnes i hvarje fall ingen, gjord efter det Wessénska receptet: en dikt som enbart eller nästan enbart skildrar händelser, kronologiskt uppradade — "i rask följd" som det heter. Detta vet enhvar som någorlunda uppmärksamt läst sin Edda. Det är så långt ifrån att dessa dikter äro "i regeln rent episka", att af Eddans tjugo eller tjugoen fornyrdeslagsdikter flertalet äro antingen helt och hållet dialoger eller en blandform af dialog och epik, medan blott i tvenne, Vǫluspá och Rígsþula, eller, om Forspiallsliód räknas med, i trenne, dialogmomenter alldeles saknas. Dialogform, helt eller delvis genomförd, hafva för öfrigt alla Eddans i andra versmått än fornyrdeslag affattade sånger, med undantag af Hávamál, Grímnismál och Sólarliód. Man har därför, icke utan fog, talat om ett slags dramatik i Eddan. Jag kan här åberopa en estetiskt väl förfaren svensk litteraturhistoriker, hvars estetiska och litteraturhistoriska arbeten äfven eljest varit mig till gagn vid mina Eddastudier. Gustaf Ljunggren skrifver om Eddasångerna bland annat följande: "Ovedersägligt är ..., att qvädenas egen form intygar det de gamla skalderna gerna framställde en handling såsom närvarande

och tilldragande sig inför åhörarne genom att låta de handlande personerna mot hvarandra uttala sina känslor och tankar".[1]

2. Karakteristiken af Vǫluspás innehåll: "det hela är ju en tankedikt men framställd som en följd av syner", är oriktig. Man häpnar öfver att denna mening kunnat sättas på pränt. Herr Wessén som tentator skulle helt visst icke godkänna som svar på en tentamensfråga hvad herr Wessén som kritiker behagar förkunna i Arkiv för nordisk filologi. Hvilken uppfattning man än må hafva om Vǫluspádikten, står det dock fast och har bestridts af ingen, att åtminstone stroferna 1—30 äro väsentligen af episk art: enligt egen utsago förtäljer valan här — icke syner som hon haft eller har, utan minnen af forna tiders händelser. I denna del af dikten ingå visserligen strofer som äro helt beskrifvande, t. ex. strof 18 om världsträdet. Men dessa beskrifningar äro nödvändiga för uppfattningen af det episka innehållet. Först med strof 31 börjar valan skildringen af sina syner.

3. Om den rikliga förekomsten af parallellistisk strofbyggnad i Vǫluspá skulle, såsom herr Wessén påstår, bero därpå, att i dikten skildras syner, då borde, tycker man, flertalet parallellistiska strofer finnas i diktens senare hälft, som verkligen skildrar syner, och flertalet icke parallellistiska i dess förra hälft, som icke skildrar syner, utan obestridligen är väsentligen episk. Men det förhåller sig alldeles tvärtom. I diktens senare hälft har jag måst utmönstra icke mindre än åtta strofer[2], emedan de icke

[1] G. Ljunggren, *Svenska dramat intill slutet af sjuttonde århundradet.* Lund 1864. Sid. 9.

[2] 32 b/33 a—33 b/34 a, 47—50, 52—53.

hafva parallellistisk byggnad; i dess förra hälft af samma skäl blott två. Märkvärdigt nog säger herr Wessén om de utmönstrade åtta stroferna i diktens senare hälft, att de äro "utpräglat episka, livligt berättande i högre grad än några andra i Vsp". Stroferna tillhöra ragnaroksskildringen och måste, i det sammanhang där de stå, betecknas som syner. Enligt den Wessénska stilläran borde de fördenskull icke vara "utpräglat episka, livligt berättande" — allra minst "i högre grad än några andra i Vsp", utan i stället: "mera beskrivande".

Som exempel på valans förmåga att i parallellistiska strofer åskådligt skildra händelser må här anföras stroferna 21—22 och 24—25. Stroferna 21 och 22 äro icke i sitt öfverlemnade skick parallellistiskt byggda: den förra består af sex, den senare af fyra verser. Men de bilda tillsammans utan vidare en parallellistisk strof, om tvenne för meningen betydelselösa och metriskt otillfredsställande verser uteslutas. Jag har medtagit dem dels för det episka sammanhangets skull, dels för att åskådliggöra för den som begriper slikt den estetiska skillnaden mellan en parallellistiskt rekonstruerad och en parallellistiskt icke rekonstruerad Vǫluspástrof. Däremot har jag utelemnat strof 23. Denna är hvad herr Wessén kallar "mera beskrivande", och har dessutom en osäker text.

Stroferna lyda:

21. *Þat man hon fólkvíg*
fyrst í heimi,
er Gullveigo
geirom studdo
[ok í hǫll Hárs
hána brendo];

22. *Þrysvar brendo*
þrysvar borna,
opt ósialdan;
þó hon enn lifir.

24. *Þá gengo regin ǫll*
á rǫkstóla,
ginnheilog goð,
ok um þat gætloz:
hvárt skyldo æsir
afráð gialda
eða skyldo goðin ǫll
gildi eiga.

25. *Fleygði Óðinn*
ok í fólk um skaut,
þat var enn fólkvíg
fyrst í heimi:
brotinn var bordveggr
borgar ása,
knátto vanir vígspá
vǫllo sporna.

21/22. 'Hon minnes den första härstriden i världen, då de stötte Gullveig med spjut [och brände henne i Hars sal]; tre gånger brände de den tre gånger födda, ofta, ej sällan; dock ännu lefver hon.' — 24. 'Då gingo alla makterna till domsstolarna, de höghelige gudar, och rådslogo därom: huruvida asarna skulle gifva skadestånd och samtliga gudar ega offer.' — 25. 'Oden lät spjutet flyga och slungade det mot skaran, det var fortsättningen

af den första härstriden i världen: brutet var skyddsvärnet kring asarnas borg, vanerna kunde medelst krigs-*spá* beträda fälten.'[1]

4. Det har sålunda visat sig, att den af herr Wessén uppfunna stilskillnaden mellan parallellistiska och icke parallellistiska strofer ej eger giltighet i fråga om Vǫluspá. Men den gäller icke heller i fråga om Eddans öfriga fornyrdeslagsdikter. Kritikern säger: "Emellertid vill det förefalla, som om parallellistisk strofbildning icke vore så alldeles sällsynt. Den förekommer nämligen just i sådana strofer, som äro skildrande, beskrivande." Som exempel på sådana beskrifvande strofer af parallellistisk typ anför han "på måfå", som han säger, Þryms-

---

[1] Jag bifogar en parallellistisk analys af stroferna:

Strof 21/22. I första halfvisans första verspar säger valan, att hon minnes den första härstriden i världen; andra versparet bestämmer denna händelse till tiden: det var när man 'stötte' Gullveig med spjut [och, tillägger en interpolator, brände henne i Hars sal]. I strofens andra halfvisa utvecklas närmare huru man förfor med Gullveig: i första versparet säges, att hon måste brännas tre gånger, emedan hon föddes ånyo; andra versparet stegrar utsagan i första versparet: försöket att i eld tillintetgöra henne upprepades gång på gång; men, tillägges det, ännu lefver hon.

Strof 24: I första halfvisans första verspar berättas, att alla makterna gingo till domsstolarna; enligt andra versparet var syftet härmed öfverläggning. I andra halfvisans första verspar angifves ämnet för öfverläggningen: frågan gällde, om asarna skulle gifva skadestånd. Enligt halfvisans andra verspar innebar frågan också, huruvida samtliga gudomligheter skulle ega rätt till offer.

Strof 25: I första halfvisans första verspar utsäges, att Oden slungade sitt spjut mot skaran, d. v. s. mot de å gudatinget samlade makterna. I andra versparet bestämmes denna handling såsom fortsättningen af den första härstriden i världen. Andra halfvisan utsäger hvad som blef följden af Odens fientliga ingrepp: dess första verspar förtäljer, att asaborgens skyddsvärn var brutet, och dess andra bestämmer närmare denna händelse som en seger för vanerna.

kviđa 10, 14 och Helgakviđa Hundingsbana I 2, 3, 6, 10—13. Men stilistiska fakta kunna icke fastställas medels exempel hopletade "på måfå". Själf har jag uttryckligen sagt, att parallellism finnes äfven i andra fornyrdeslagsdikter än Vǫluspá, men sparsamt: blott i enstaka fall. Jag åsyftade då þrymskviđa 14, Hymiskviđa 1 (?), 2, 3 och Helgakviđa Hundingsbana I 2, 3, 12, 13. Hvad de af herr Wessén åberopade stroferna vidkommer kan jag icke medgifva förhandenvaron af parallellism vare sig i þrymskviđa 10 eller i Helgakviđa Hundingsbana I 6, 10, 11. Men äfven om alla herr Wesséns "på-måfå"-strofer vore afgjordt parallellistiska, skulle de likväl ej passa i argumenteringen. Enligt den Wessénska teorien skola de ju hafva ett beskrifvande innehåll. Men de äro till den grad tagna "på måfå", att endast två, þrymskviđa 14 och Helgakviđa Hundingsbana I 6, kunna sägas vara beskrifvande. Af de återstående sju är en, þrymskviđa 10, som innehåller Tors ord till Loke när denne kommer tillbaka till Asgard efter att ha tagit reda på hvem som stulit hammaren, hvarken beskrifvande eller episk, och de sex öfriga alla episka, i det att Helgakviđa Hundingsbana I 2—3 skildra nornornas verksamhet vid Helges födelse och 10—13 Helges första hjältedåd. Det är på sådana fakta herr Wessén grundar sin teori att äfven i andra fornyrdeslagsdikter än Vǫluspá finnes, som det heter: "blandning av parallellistisk och icke parallellistisk strofbildning, alltefter innehållet".

5. Herr Wessén säger sig ej kunna finna, att mitt "hårda omdöme" om de af mig utmönstrade åtta ragnaroksstroferna är berättigadt, "om man nämligen", heter det, "bedömer dem ur s i n art och inte lägger parallellismen som norm". Mitt "hårda omdöme" är, att dessa strofer alla äro estetiskt underhaltiga. Men detta omdöme har jag icke grundat därpå, att stroferna ej äro parallellistiska. Af ett sådant resonemang skulle följa, att samma "hårda omdöme" måste gälla nästan alla Eddans öfriga fornyrdeslagsdikter. Till sådant nonsens har jag ej gjort mig skyldig. Den som någorlunda uppmärksamt läser hvad jag skrifvit finner, att jag för mitt estetiska omdöme öfver stroferna anfört — om ock i största korthet — stilistiska skäl. Dem tycks kritikern ej ha märkt.

6. Herr Wessén säger: "Förf. utgår ifrån att varje strof i Vsp ursprungligen måste ha bestått av 8 rader; vad därutöver är, det är av ondo". Detta påstående har intet som helst stöd i min framställning. Jag har icke utgått från denna uppfattning; den är en slutsats hvartill jag kommit genom mina stilistiska analyser. I och för sig innebär den intet orimligt. Bland Eddans fornyrdeslagsdikter finnes redan förut en — Grípisspá — hvars samtliga strofer hafva åtta verser.

7. Herr Wessén förmodar, att då jag i fråga om Vǫluspá 44 säger, att verserna 5—6: *hárt er í heimi, hórdómr mikill,* och 11—12: *mun engi maðr ǫðrom þyrma,* med sina abstrakta moralsatser påtagligen skilja sig från strofens öfriga verser och tvifvelsutan äro att betrakta som interpolerade af kristen läsare, detta omdöme i främsta rummet skulle vara föranledt af ordet *hórdómr*. Denna förmodan är grundlös. Jag menar verkligen hvad jag säger. Genom sitt abstrakta kynne passa dessa rader icke i det sammanhang där de stå, och genom sitt moraliserande vittna de om kristet ursprung. Kritikern fort-

sätter: "Men om detta är riktigt" — d. v. s.: om *hórdómr* är till sitt ursprung ett kristet ord etc. — "måste vi rikta samma invändning mot ett annat ord, som förekommer i de fyra rader förf. vill behålla, nämligen *verǫld*. Det förekommer 2 ggr i Vsp men annars aldrig i eddadikterna, lika litet som i den äldre skaldepoesien (i stället *heimr*)". Enligt herr Wesséns mening är *verǫld* "starkt misstänkt för att vara kristet och tillhöra det religiösa språkbruket, västgermanskt till sitt upphov och med den kristna missionen inlånat till Norden".

Hvarför herr Wessén så starkt misstänker, att *verǫld* är ett genom kristen mission till Norden inkommet lånord, säger han icke. Misstanken är tvifvelsutan grundlös. Den allmänna åsikten inom språkvetenskapen torde vara, att *verǫld* är ett ursprungligt nordiskt ord, sammansatt af de ursprungligt nordiska orden *verr* och *ǫld*, och att dess egentliga betydelse är 'värld' = 'människovärld', 'människosläkte', men att ordet i senare tid, möjligen genom främmande inverkan, kommit att brukas, i stället för *heimr*, i betydelsen 'värld' = 'världsallt'. Å de två ställen i Vǫluspá där *verǫld* förekommer, i stroferna 30 och 44, har ordet icke den sekundära betydelsen, utan sin egentliga. I Vǫluspá 44 talas ej om världsalltets undergång — världsallet, hvars symbol är världsträdet, går enligt Vǫluspá icke under — utan om människovärldens undergång genom *skegg-ǫld, skalm-ǫld, vind-ǫld, varg-ǫld*. Att märka är att i dessa fyra ord ingår liksom i *ver-ǫld* som sammansättningsled *ǫld*. I strof 30 betyder *verǫld*, såsom *Goðþióðar* = *Gotþióðar* i strof 31 visar, 'människovärld' i inskränktare mening: 'folkvärld'.

Af öfriga stilistiska anmärkningar, hvilka röra vissa

enskildheter i min uppfattning, finner jag icke nödigt att här afhandla mer än två.

1. Strof 20, som består af fyra verser skildrande nornornas verksamhet, saknar i Codex regius annan interpunktion än punkt efter sista versen. I öfverensstämmelse med reglerna för parallellism i Vǫluspa ha dessa verser af mig interpunkterats sålunda:

þær lǫg lǫgðo,
þær líf kuro,
alda bǫrnom
ørlǫg seggia.

Ordet *seggia* är enligt min mening identiskt med verbet *segia* 'säga' och tredje personen pluralis presens indikativ af verbet. Öfversättningen blir: 'De fastställde lagar, de korade lif, tidernas barn säga de ödet.'[1]

Enligt nu gängse uppfattning är *seggia* en plural genitiv af substantivet *seggr* 'man', och verserna att interpunktera sålunda:

þær lǫg lǫgðo,
þær líf kuro
alda bǫrnom,
ørlǫg seggia.

Öfversättningen blir: 'De fastställde lagar, de bestämde åt tidernas barn lif, männens öde'.

Det säger sig själf att herr Wessén måste försvara den gängse åsikten. Försvaret lyder: "förf:s tolkning (s. 15) är med säkerhet icke riktig; den förutsätter en

[1] Jfr ofvan sid. 17, noten. Utom hos där nämnde fyra forskare finnes samma uppfattning af strofens interpunktion hos H. Lüning i hans Edda-edition, 1859, hos Fr. Pfeiffer i hans Altnordisches Lesebuch, 1860, samt hos Fr. Hammerich i hans Nordens ældste Digt, 1876.

tempusväxling inom halvstrofen, som är föga sannolik. *Alda bǫrnom* är bestämning till *líf kuro; ørlǫg seggia* är variation av *líf* eller snarare *lǫg*."

Bortser man från det sakförhållande att verserna äro verser, d. v. s. hafva en viss rytm, finns det, formellt sedt, intet som hindrar att *alda bǫrnom* uppfattas som bestämning till *líf kuro*. Däremot är det under ingen förutsättning möjligt att uppfatta *ørlǫg seggia* som variation af *líf*. Variationen består däri, att ett visst begrepp upprepas medels ett annat begrepp som är med det förra ekvipollent. Varierande begrepp hafva därför alltid samma innebörd. Sålunda är i Vǫluspá 32 *Óðins barni* en variation af *blóðgom tívor*: båda uttrycken äro språkligt fullt adekvata uttryck för ett och samma, begreppet Balder. Men begreppet *líf* 'lif' är icke ekvipollent med begreppet *ørlǫg seggia* 'männens öde'. För öfrigt torde uttrycket *kiósa ørlǫg seggia* 'kora männens öde' knappt vara ur real synpunkt tänkbart, och passar i hvarje fall icke tillsammans med dativbestämningen *alda bǫrnom*. Om möjligt ännu orimligare är herr Wesséns andra alternativ, hvilket han synes föredraga: att *ørlǫg seggia* skulle vara appositionell variation af *lǫg* i strofens första vers, d. v. s. af ett ord som står i ett annat meningssammanhang. Sådana variationer äro otänkbara.

Den af mig föreslagna uppfattningen vitsordas af versernas rytm. Vore den gängse uppfattningen riktig, måste man vid recitation af strofen, för att få den afsedda meningen att höras, göra en paus mellan tredje och fjärde verserna. Med en sådan paus sönderbrytes rytmen. Af rytmen kräves med nödvändighet, att de båda rimmande verserna *alda bǫrnom* och *ørlǫg seggia*

sammanföras till en syntaktisk enhet. Hvad tempusväxlingen vidkommer är denna så långt ifrån osannolik, att den i stället just utsäger hvad valan vill utsäga. I första versparet förtäljer hon, att det var nornorna som i urtiden genom lagar bestämde allt; i andra versparet att det är nornorna som för människorna alltjämt uppenbara hvad de sålunda bestämt. Då denna uppenbarelse sker genom valorna leder strofen medels sista versparet öfver till de närmast följande stroferna, som handla om valan Gullveig-Heid.

2. Å sidan 10 i afhandlingen har Vǫluspá 42 a hänförts till sådana parallellistiska halfvisor, där andra versparet bildar "appositionsbestämning till ett för meningen betydelsefullt substantiv i första versparet". Herr Wessén finner detta "oförklarligt". Förklaringen är dock mycket enkel. Det har skett genom förbiseende: halfvisan är i stället att hänföra till den grupp af parallellistiska halfvisor som afhandlas i närmast föregående afdelning.

Min kritik af herr Wesséns kritik är afslutad. Nya handlingar ligga på bordet. Den objektivt dömande vetenskapen kan, om hon vill, upptaga till ny pröfning detta kanske ej oviktiga ärende.

Rättelser och tillägg.

Del I.

Sid. 50 rad 1 nedifrån *står:*	*Vedhe Miscythologie, läs: Vedische Mythologie*

Del II.

» 1 » 2 uppifrån:	Herr Wessén är numera professor i nordiska språk vid Stockholms högskola.
» 36 » 6 uppifrån *står:*	*han, läs: hann*
» 44 » 16 och 21 uppifrån *står:*	37 5, *läs:* 37 5—6
» 55 » 14 uppifrån *står:*	hafvisa, *läs:* halfvisa